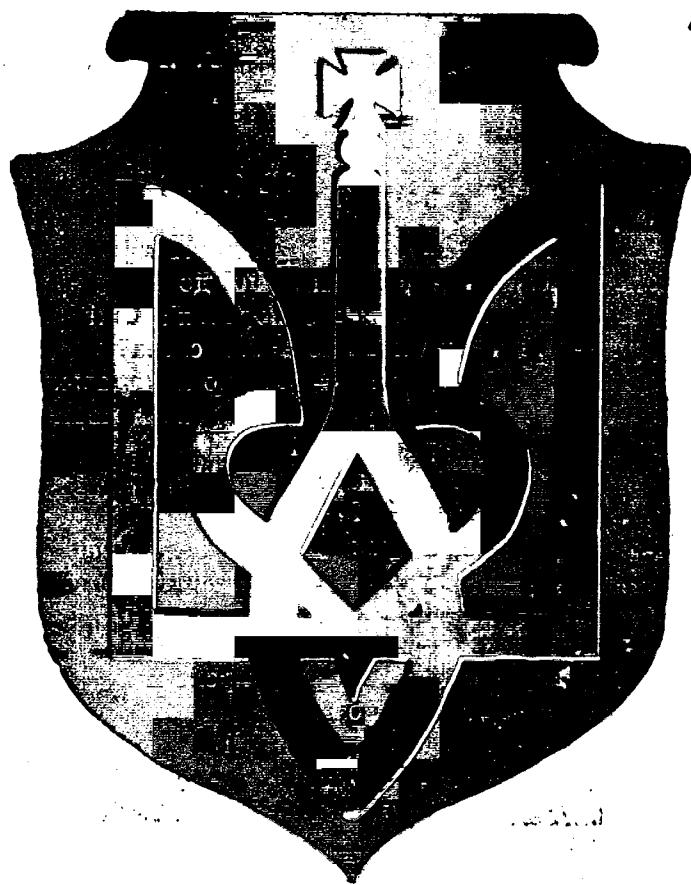

УКРАЇНСЬКЕ КОЗАЦТВО

РІК XV

СІЧЕНЬ — БЕРЕЗЕНЬ 1978 Р.

Ч. 1-2(46-47)

ГЕРБ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Тризуб з хрестом згідно з законами Української Державної Влади:

А) Української Центральної Ради, на чолі з проф. М. Грушевським: 18-го січня 1918 року.

Б) Гетьмана усієї України і Військ Козацьких та Державної Фльоти Павла Скоропадського: 18 липня 1918 р. ч. 192 та 17 вересня 1918 року,

В) Голови Директорії Української Народної Республіки і Головного Отамана Симона Петлюри: 3 січня 1919 р. ч. 10 та 25 січня 1919 р. ч. 79.

Г) Сойму Карпатської України: 15 березня 1939 р. протокол ч. 1, арт. 6.

ПРИМІТКА: Між законами Укр. Центральної Ради 18. 1. 1918 р. і Гетьмана П. Скоропадського 18. 7. 1918 р., було видано закони Української Центральної Ради в днях 1-го і 22-го березня 1918 року, в яких про хрест на тризубі не було згадано.

УКРАЇНСЬКЕ КОЗАЦТВО

РІК XV

СІЧЕНЬ — БЕРЕЗЕНЬ 1978 Р.

Ч. 1-2(46-47)

ВЕЛИКІ ДНІ УКРАЇНИ

22 СІЧНЯ 1918

"Народе України! Твоєю силою, волею, словом утворилася на Українській Землі вільна Українська Народня Республіка. Здійснилася давня мрія Твоїх батьків, борців за волю! Віднині Українська Народня Республіка стає самостійною, від нікого незалежною Державою Українського Народу." . . .

(З Четвертого Універсалу Української Центральної Ради в Києві).

22 СІЧНЯ 1919

"Віднині зливаються в одне віками розділені одна від одної частини України — Галичина, Буковина, Закарпаття і Наддніпрянська Україна в одну Велику Україну. Здійснилися віковічні мрії, якими жили і за які вмирали найкращі сини України. Віднині є єдина незалежна Українська Народня Республіка.

(З Універсалу Директорії Української Народної Республіки).

— ● —

Володимир Переяславець

ДЗВОНИ В УКРАЇНІ

Залзвонили усі дзвони в Україні,
Аж по світі по широкім було чути:
"Зустрічайте Воскресення дні!"

Віднині
Навік-віки Україні вільній бути!"

Зашумів старенький Київ прапорами,
Розлилась народу повінь по Подолі,
На майдані Софійському з корогвами
Зустрічала Україна свято волі.

Задзвонили усі дзвони в Україні,
Аж по світі, по широкім стало чути,
Що не нарізно але в сім'ї великий
Український славний народ хоче бути!

Україно, нездолання віща Мати
Володимира, Богдана і Тараса!
Бог тобі призначив жити, не вмирати,
Бути світові за захист і окрасу.

Задзвонили усі дзвони в Україні,
Аж по світі, по широкім стало чути:
Хай про вірність молодецьку
батьківщині
На науку поколінням скажуть Круги.

І хоча ще не скінчилися смутки-болі,
І страждання не минулися останні,
Не заступлять чорні хмари сонця волі,
Що промінням розцвітає на світанні.

Бо про те що наша правда не загине,
Що бажання наші в пута не закути,
Задзвонили усі дзвони України,
Щоб повік було по всьому світі чути.

З РАДІСНИМИ СВЯТАМИ РІЗДВА ХРИСТОВОГО ТА З НОВИМ 1978 РОКОМ

Сердечно вітаємо та широко бажаємо здоровля, сил, щастя й успіхів у службі Богові й Україні для скорішого здобуття її ВОЛІ й ДЕРЖАВИ - Ієрархів всіх Українських Церков і Віровизнань,
Проводи і Членство всіх самостійницьких українських угруповань,
Все Українське Вільне Козацтво,
Всіх колишніх Українських Вояків,
Всіх українців доброї волі, які на чужині та в підяремній Батьківщині прагнуть до єдності в боротьбі за Визволення України від супостата !

Павло Шандрук

Ген. Штабу Генерал-Полковник

Командир Української Національної Армії

Ген. Штабу Генерал-Кошовий

Почесний Отаман Українського Вільного Козацтва

Петро Коршун-Федоренко

Генеральний Значковий

Кошовий Отаман УВК

Михайло Ковальський

Генеральний Хорунжий

Наказний Отаман і

Генеральний Писар —

Голова Генеральної Булави УВК

Петро Петренко

Генеральний Хорунжий

Наказний Отаман і

Голова Гонорової Ради УВК

Антін Кущинський

Генеральний Значковий

Редактор журналу УВК

«Українське Козацтво»

Петро Смородський

Генеральний Хорунжий

Голова Нагородної Ради

Хреста Українського Козацтва

Володимир Папірчук

Осаяул

Начальник Канцелярії

Генеральної Булави УВК

З ПРАЗНИКОМ РІЗДВА ХРИСТОВОГО І НОВИМ РОКОМ

СЕКРЕТАРІЯТ СВІТОВОГО КОНГРЕСУ ВІЛЬНИХ УКРАЇНЦІВ І ЙОГО ПРЕЗІДІЯ ВІТАЮТЬ УКРАЇНСЬКИЙ НАРІД НА РІДНИХ ЗЕМЛЯХ ТА У ВІЛЬНОМУ СВІТІ, ІЄРАРХІВ, ДУХОВЕНСТВО ПАСТОРАТ УКРАЇНСЬКИХ ЦЕРКОВ, НЕЗЛАМНИХ БОРЦІВ-ПАТРІОТІВ В УКРАЇНІ, ПРОВОДИ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДСЬКИХ НАДБУДОВ, ЇХНІ СКЛАДОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ Й ЧЛЕНСТВО—

РАДІСНИМ ПРИВІТОМ — "ХРИСТОС РАЖДАЄТЬСЯ!"

ТА СЕРДЕЧНИМ ПОБАЖАННЯМ — ЩАСЛИВОГОНОВОГО РОКУ!
ПРЕЗІДІЯ СЕКРЕТАРІЯТУ СКУ

**о. Микола Литваківський
Генеральний Хорунжий У.В.К.
Генеральний Капелян У.В.К.**

ХРИСТОС РОЖДАЄТЬСЯ!

"З нами Бог! Зрозумійте, народи, і покоріться, бо то з нами Бог..."
Велике це свято, бо це пам'ять приходу Сина Божого на цей Світ. Навіть в Символі Віри згадуємо щоденно пам'ять цієї величавої всесвітнього значення події словами: "СИН БОЖИЙ ДЛЯ НАС, ЛЮДЕЙ, І ДЛЯ НАШОГО СПАСІННЯ З НЕБЕС ЗІЙШОВ І ТІЛО ПРИНЯВ ВІД ДУХА СВЯТОГО І МАРІЇ ДІВИ І СТАВ ЛЮДИНОЮ..."

Цілим нашим прекрасним Богослужінням в цей День вітаємо новонародженого Сина Божого — Спасителя Світу, співаємо в Його честь старинні, повного прекрасного змісту колядки, а на Службі Божій повторюємо ще й ще раз, що: "РІЗДВО ТВОЕ, ХРИСТЕ БОЖЕ НАШ, УВЕСЬ СВІТ ОСЯЯЛО СВІТЛОМ РОЗУМУ..." А також що: "ДІВА СЬОГОДНІ НАЙВИЩОГО НАРОДЖУЄ: А ЗЕМЛЯ ВЕРТЕП НЕДОСЯЖНОМУ ПРИНОСИТЬ..."

"І СЛОВО СТАЛО ТІЛОМ І ЗА, МЕШКАЛО МІЖ НАМИ."

Ось, це зміст цього чарівного Свята Різдва Христового: що його з великою радістю святкує увесь Світ: а разом з ним РІДНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ НАРІД чи "в хвилях долі чи недолі", чи "на нашій не своїй землі".

Нині, серед тривожної теперішньої дійсності і в обличі ще більш непевного завтра святкуємо знов Різдво Господа нашого Ісуса Христа. І не лише християнські почування ворушать людським серцем, там сьогодні народ відригає свою увагу бодай на хвилину від галасливого світу та вслухується в гомін різдвяної колядці, що сповіщає ґрунтовну правду нашої віри Святої — про народження віками обіцянного Месії Христа Спасителя.

"БОГ ПРЕДВІЧНИЙ НАРОДИВСЯ"... ця найстарша наша колядка несеться сьогодні всюди, де чути

українську мову. На Рідних Землях вона нині притишена, в підземелі, бо ворог переслідує її. У наших свободних життєвих умовах, навіть на чужині, вона, ця чудова колядка, гомінка, життерадісна, бо звічає народження Сина Божого.

Різдво — це українське родинне свято. Різдво Христове — це життєдайна новина, що полонить увагу на віть поган, потрясає сумлінням грішника. Це новина, що обновляє життя оспалих і байдужих християн, а в житті ревних визнавців Христа є ясним промінням.

Переживаємо часи, коли не одна людина, а цілі народи вже перебувають над берегом пропasti, на границі своєї загибелі. Бо насилля й облуда сьогодні тріумфують та з усякого Божого й людського права глузують. Ми ж бачимо як на очах світу довершуються страшні злочини, що кличути з неба пімsti.

Празник Різдва Христового в таких часах неспокою, предвісника нової страшної воєнної заграви, яка наближається щораз більше й нестримно до нас, — це свято є ясною зіркою на захмаренім небі нашого світу. Воно має скріпити нас усіх до великих і важливих завдань... грядучих подій в історії людства й української нації, а також нашої Української Православної Автокефальної Церкви Об'єднаної, міцної, готової на зустріч вимогам завтрішнього невідомого дня.

Всюди треба багато доброї волі, бо лише вона веде до порозуміння. Знову ж, порозуміння дає так бажаний серед нас мир, за яким тужить ціле людство, мир, що може врятувати нас усіх від загибелі, приготовуваної нам висланщиками царства сатани — червоними тиранами Кремля.

Наши народ тужить за волею, за правдивим миром Божим, щоб можна було спокійно славити Господа Бога

у ВІЛЬНІЙ, САМОСТІЙНІЙ УКРАЇНІ словами: "Слава на небі Богу, а на землі спокій людям доброї волі..."

У Свят-Вечір, цей найкращий в році спільній вечір української родини, а також у інші дні відзначень народження Христа Спасителя нашого, не будемо тривожити святого спокою, не будемо затемнювати своєї радості, а об'єднаймося зі щирим сердечним захопленням в одну ВСЕУКРАЇНСЬКУ РОДИНУ для славлення Новонародженого Божого Дитяти, для життя й співпраці в нашій українській спільноті, що хотінням і волею Божого Проридіння, важким ударом історичної недолі, була примушена покинути свою Рідну Святу Українську Землю. Поплинимо на мить нашими думками туди, де зруйнована до щенту наша Свята Українська Церква, де "КРАЙ У РУЇН, НАВІТЬ МОЛІТИСЬ ВОРОГ НЕ ДАСТЬ..."

Молімся, щоб Господь Бог дав нам ласку міцної й живої віри в краще майбутнє Боголюбивого Народу Українського і благаймо Сина Божого послати СВОЄ БЛАГОСЛОВЕННЯ ДЛЯ ВІЛЬНОГО ДУХОВНОГО Й ДЕРЖАВНОГО ЖИТТЯ нашій любій УКРАЇНІ.

Вірьмо, що пропадуть темні сили висланців пекла й прийде В О Л Я всіх народів Світу, між ними й УКРАЇНСЬКОГО, та настане бажаний мир нас усіх бо Христос народився- щоб спасти людство !

А тому УКРАЇНСЬКИЙ НАРІД, світлом Христової науки осяянний за Великого Князя Рівноапостольного ВОЛODYМИРА, усе краще, що створив має в своїй ТИСЯЧОЛІТНІЙ КУЛЬТУРІ, в діях своєї БАГАТОВІКОВОЇ історії, все те створив він під вітром Христової науки і своєї рідної ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВІ.

Хоч далеко ми від своєї Батьківщини, хоч за широкими морями — ми живемо життям, вірою і традиціями наших предків Славних ЗАПОРОЖЦІВ ... Ми повинні бути щасливі й дякувати Всевишньому, що правдиво за нашими традиціями і українськими звичаями почитаємо Новонародженого Христа.

А якщо Христос з нами — ніщо нам не страшне, — "З НАМИ БОГ ! ..." співав колись Св. Пророк Ісаї, передбачаючи відцім духом ту безмежну Божу любов Божого Сина.

1978 р. Б.
Гері, Індіяна, ЗСА

— ● —

З НОВИМ РОКОМ

**З Новим Роком, браття милі,
В новім щастю, в новій силі
Радісно вітаю вас
І бажаю, щоб в здоров'ю,
В мірі, з братньою любовю,
Від тепер іщов вам час.**

**І бажаю, щоб трудяще
Те життя вам якнайкраще
Без біди минуло всім,
Щоб думками всі міцніли,
Багатіли, не біdnіли,
Щоб веселій був ваш дім.**

**I бажаю, щоб ми згідно
І свідомо і свободіно
Йшли до спільної мети:
В своїй хаті жити по свому,
Не коритися нікому,
Лад найкращий завести.**

**Щирій праці Бог поможе !
Дай вам Боже все, що може !**

Іван Франко

Михайло Гайворонський

КОЛЯДИ НАШОЇ ДОБИ*

1. СТРІЛЕЦЬКА (1915)

Ой а з гір на долини летять соколи...
 Ой рано, рано, на зорі.
 (Повторяється після кожного рядка).
 Гора Маківка їх пострічала.
 Їх пострічала тай привітала.
 Здорові були гречні панове!
 Гречні панове, Стрільці-Соколи!
 Суне з півночі а чорна хмара.
 А чорна хмара, царська навала.
 Готуйте кріси та гаківниці.
 Зустріньте галич на Маковиці.
 Підуть вам в поміч мої синове.
 Білі морози й буйні вітрове.
 Будуть радіти і гори й доли.
 Що виростили Стрільців-Соколів.
 Богу на хвалу, собі на славу.

* * *

2. СХІДНОЇ УКРАЇНИ (1917)

Гей, в Україні дзвони заграли.
 Великий День!
 (Повторяється після кожного рядка).
 Дзвони заграли, усіх скликали.
 Усіх скликали на віче-раду.
 На віче-раду тай на пораду.
 Тай на пораду: як разом стати.
 Як разом стати й волю вітати.
 Ой, одні кажуть: "Слава співаймо".
 А другі кажуть: "Вінки сплітаймо".
 А треті кажуть: "Будуймо гати!"
 Довкруги хати, скінні гати!
 Що перша гата: Збруя гостряя.
 Що друга гата: Едність братняя.
 Що третя гата: Згода святая.
 А найважніші: Боже є Слово.

* * *

3. ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ (1918)

Ой і загула Галицька земля:
 Листопад!
 (Повторяється після кожного рядка).
 Забліс Листопад, як в небі зоря.
 Галицька земля на ноги встала.
 Підвели її воїни палкі.
 Воїни палкі, рідні сини.
 А хто там перід у всьому веде?
 Ой веде, веде, Вітовський Дмитро.

А біля його Бубела Петро.

Бубела Петро й Паліїв Дмитро.
 Залопотіли рідні прaporи.
 Та і зраділи доли і гори.

* * *

КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ (1938)

Із Ужгорода подали вістку: Ставайте!
 Ставайте, браття, в лави січові.
 Ставайте!
 (Повторяється після кожного рядка).
 З хижі до хижі летіла вістка:
 Збудився Лемко, Бойко і Гуцул.
 З кожної хижі хоч пара ручок.
 А Лемко гварит: "Лем коня з'їмам",
 А Бойко волат: "Скочу легайко".
 А Гуцул кличе: "Мой! таж я легінь!"
 Одні до зброй, другі до праці.
 Ой заспівали гори й долини:
 Ставайте, браття, в лави січові.
 Ставайте!

* * *

5. КОЛЯДА УПА (1946)

Наша колядя нова, молода! Калина!
 Ой калиноньха біло у лузі зацвила!
 (Повторяється після кожного рядка).
 Спігають її юні молодці.
 Юні молодці, а все повстанці,
 Ой у повстанця: серце смілеє.
 Серце смілеє, око орline.
 Око орline є певна рука.

*) Тексти цих колядок і музика до них написана в стилі давніх українських народних колядок.

●

РІЗДВЯНЕ ПОБАЖАННЯ

Бажаєм здоров'я,
 Веселого свята!
 І в спокої щасливому
 Другого діждати!
 Діждати свободи,
 При своїй родині,
 Хвалу Богу заспівати
 В вільній Україні!
 ("Слово і зброя")

М. К.

ХРИСТИЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ І ВІДПОВІДНА ПОВЕДІНКА В ЗАПОРІЗЬКІЙ СІЧІ

Передруковуємо цей розділ з незначним скороченням з історичної розвідки поміщеної в "Визвольному Шляху" кн. 7-8 (352-53) за липень-серпень 1977 р. під назвою "Церковне життя Запорізької Січі". Сподіваємось, що ВШановні читачі прочитають цей уривок з повним зацікавленням та відповідним настроєм з нагоди Свят Різдва Христового та Нового Року.

Редакція "У.К."

Засади релігійного християнського виховання і відповідної поведінки були обов'язковими в Запорізькій Січі нащодень.

День розпочинався і кінчався спільнотою молитвою. Щоденне споживання страв — сніданок, вечеरя і обід — також супроводжувалися спільною молитвою. Встаючи від стола, козаки відмовляли в голос молитву, дякувати отаманові, кухареві і один одному, кидали по шагу на завтрашнє прохарчування і розходились до своїх занять.

В неділю й свята заповнювалась Січова церква. Всюди видно було військовий порядок. Козаки стояли рядами, старшина (кошовий отаман, суддя, писар, осавул та старші поважні козаки) — на окремих місцях, званих бокунами чи спасидлями. Під час читання евангелії всі козаки стояли на струнко, витягали до половини з піхов шаблі й тримали ввесь час рукоять на доказ своєї готовості до оборони Слова Божого і Церкви від ворогів. Під час Богослужень співали два хори: старших козаків і молодиців, що проходили вступний стаж перед прийняттям у ряди Запорізького війська.

Свято Різдва Христового і Великдень святкували січовики по цілому тижневі. Під час Різдва молодиці-школоїрі колядували під вікнами січового товариства, а на Новий Рік заївали. Засівали як у цілій Україні

в домах-куренях, кидаючи збіжжя на землю, приговорюючи: "На щастя, на здоров'я, на Новий рік, роди, Боже, жито, ішеницю і всяку нашницю". На Великдень вітали один одного словами: "Христос Воскрес" і обдаровувались писанками.

Особливе торжество було на Водохрінці. Вранці вся піхота, кіннота і артилерія збиралась на майдані перед церквою в рядах куренями та стояли без шапок до кінця Служби Божої. Всі одягнені в найкращий одяг, з вичищеною зброяю, над кождим куричем розвивався пропор. Пропори тримали хорунжі, що сиділи на баскіх конях. З церкви виходив настоятель із хрестом в руці, за ним ієромонахи, з іконами та евангеліями, в дорогих ризах. За духовенством стрункими рядами, з хоругвами та важкими гарматами йшли козаки, далі — маса народу звідсюди. Йордаське водосяття відбувалося на середині Дніпра. Коли настоятель занурював хреста у воду, вдаряли гармати, аж земля дигоніла. Раз, другий, третій, — а далі стріляли, скільки кому хотілося.

Величаво проходив січовий празник — Покрови Пресвятої Богородиці, а також і свята Архистратига Михаїла та Миколи Чудотворця. Додаймо, що Служба Божа відправлялася у січовий церкві щоденно, відбувалися соборні напаради і сорокоусти за душі померлих запорожців. Імена вбитих козаків записувано в грамоту і вичитувано під час Служби.

Нирковідоме козацьке побратимство також освячувалося особливим церковним чином. Істота його полягалася в тому, що люди, чужі по крові, у важких обставинах військового життя єднались духовно сильніше від рідних братів і присягали в церкві, цілуючи хрест і евангелію, до кінця життя зберігати взаємну братерську любов і вірність, помогати собі взаємно в біді, а в разі потреби, то й життя

віддати за свого названого брата.

Запорозькі козаки, як це було тоді в звичаї українського народу, для відпущення гріхів ходили в спокійні часи на прощу поклонитися святым місцям у Самарському, Мотронинському, Києво-Печерському, Межигірському, Мопшеннському й інших монастирях. Звичайно, на прощу ходили два рази в рік — після осінніх робіт і перед Насхою. Часто, уподобавши собі тишу і святість чернечого життя, деякі залишалися в монастирах доживати віку. Були й такі, що йшли в далекі краї — на грецький Афон чи в молдавський монастир "Драгомира", де траплялося, що більшість монахів була "руського" роду — із запорізького краю.

Особливою християнською чеснотою і заслугою було визволення невільни-

ків із тяжкої татарської чи турецької неволі. Незалежно від організованих для цієї мети воєнних походів, дуже часто цій справі присвячували своє життя самовіддані одиниці з-поміж козацтва, або чернечого духовенства. Всіні пробиралися у саму пашу ворога — в страшну Кафу, центр торгівлі невільниками, в столицю кримських ханів — Бахчисарай, а навіть в резиденцію турецького султана — Царгород. Переодягнені в турецьке жебраче лахміття мандрували вони як жебраки, сліпці й каліки, збиравши потрібні відомості про невільників, перекуплювали варту, часто входили в довір'я турків, ставали наглядачами, ключниками і, за відповідної нагоди, виводили братів з неволі "на яспі зорі, па тихі води, у край веселий, між мир хрещений".

Осип Назарук

ЧИ ЗІЙТИ СПОКІЙНО ЗІ... СЦЕНИ?

Перед Святым Вечором одержав я тут у далекій Канаді від одного зі своїх щиріх товаришів лист з такими словами:

"Моя кар'єра скінчена... Гоню останками сил, бо даром хліба їсти не хочу, але ї це мусить скінчитися. Хотів би тільки ще закінчити (вичисляє різні початі роботи) й зійти спокійно зі... сцени".

Цей лист тронув мене глибоко і втиснув перо в руку, немов промовляючи до мене:

"Пиши! Бо зійти спокійно зі сцени — це мрія не тільки твого товариша, але й цілого твого покоління, може й цілого племені".

І дійсно. Мабуть ніяка інша нота не дзвенить так виразно у великий оркестрі тих синів нашої нації, що визначились чимнебудь, — як нота, котру тронув мій товариш. Вона дзвенить ціле тисячеліття нашої бувальщини в душі князів і гетьманів, які постриглися в ченці. Вона яскраво кричить у життєписах наших первовладців людей, як напр. у Вишневського. Не свободний від неї навіть найбільший з на-

ших творців вогненного слова — Тарас, що як бухаючий вогнем вулкан досі горить і світить над Україною.

Словом — може пішо так не характеризує українців, як охота — до якихсь безмежних вакацій ("канікул"). І тому маємо — безмежне ярмо.

*"А я так мало, небагато
Благав і досі же благаю..."*

"Одну хатиночку в гаю..."

"Благав у Бога: тільки хату..."

Це слова великого Тараса, написані ще в 1850 році, виняті з душі майже кожного українця без огляду на те, чи той українець жив перед ним, чи за нього, чи був тоді мертвий, чи живий, чи ще ненароджений. І Тарас дійсно великий, дійсно національний поет. І тому в нім, як в очах, зібраних всі додатні й — відемні сторони нашої душі, а між цими останніми й охота безмежних вакацій — "канікул".

Ця охота особливо міцно засідає в головах і мріях нещасних емігрантів: Десять там далеко в Ріднім Краю кінить кривава, завзята боротьба вона

колись успокоїтися — тоді повернемося там і заживемо спокійним життям... Кожний так мало, не багато благає в Бога — "тільки" раю на землі, розуміється на своїй, де мир і тишина, де щасливі люди, блаженна сторона!

Ле, що такого раю взагалі ніде в світі нема й ніколи не було та й масть не буде, а зокрема не може бути й не сміє бути у нас, що маємо перед собою ще величезні й цілком не мирні завдання, — ото ж такого покрою мрійники являються утопістами найшкідливішого сорту. Це та сама порода людей, яка допустила розвалу всіх трьох українських державностей: княжої, козацької і сучасної. Це ті, що воїли не йти на фронт, або втікати з нього, хоч якби були разом пішли, то напевно не було б ні одного з них великих нещасть, які тягом переживає українська нація усю свою історію. Під поняттям "фронт" розумію не тільки боєвий фронт воєнний, але й усякий інший, організаційний, культурний, письменницький, публіцистичний. З фронту втік уже Вишеньський, коли замість остатці на Україні й боронити того, в що вірив, що воно добре, — поїхав собі на святий Афон, щоб у тихій келії "молитися Богу" та спасти себе. З фронту втікає кожний публіцист, який не висказує відверто своєї думки, аби не наразитися комунебудь, хоч би і своїй безkritичній товії. Зате втікання з фронту покутують усі, а ті, що втікають, певно не найменьше.

Прототипом тих утікачів перед пониженням тягарів для своєї держави були наші "татарські люди". Це ті українські оселі, яким так не сподобалися данини, побирани від них княжою владою, що воїли піддатися татарам, аби тільки позбутися попередніх тягарів своєї держави. Наслідок був такий, що татари згодом почали брати в них не тільки ще більші данини, але і їх самих та їх дітей тисячами гнали в ясир, замінюючи цілий наш край в одну руїну. Ті "татарські люди" не перевелися в нас і по цей день: їх "ідея" "працює" дальше в їх головах — з таким самим наслідком,

страшним наслідком.

Хто не пам'ятає, як у нас скоро приймалася "ідея антимілітаризму" — у нас, поневоленого народу, який повищив у собі плекати якраз ідею воєнної боротьби проти гнобителів. Ідея антимілітаризму зродилася і виросла в суспільностях, які мали аж такі надмірно сильні армії, що вони своїм тягарем пригноблювали ті суспільності. А ми з чужих брошурук переймали бездумно й бездушно ту корисну для інших ідею і кричали, що треба її ширити — між нашим народом! І так стало в нас патріотичним ділом викрутуватися від військової служби. Прийшла велика війна. Тих, що викрутитися, забрали також до війська, але як просте гарматне м'ясо, що не мало ніякого вишколення: не дали їм доміряти мрії про "спокійне життя". Хто згинув, хто скапарив найкращі літа в поневірці, а всі разом — не випродукували навіть малої групи вищих старшин. Бо в суспільності царствував такий "філософічний" погляд на ту справу: "Мав батько трьох синів, два були мудрі, а третій пішов до війська". — Ті, що висказували такі ідіотичні "дотепи", усміхалися при тім з почуттям розуміння "поступових ідей". І "поступили" ми так, що як ударила рішальна година, то не було кому армії повести. Бо горстки людей замалю на таке діло та й ще серед суспільності, в якій виховано погорду до "мілітаризму", себто в погорді до науки для оборони свого народу і своєї землі! Але страшна наука, яку дістав наш народ, осталася майже без наслідків. Дурнувати мрії про якесь "загальнє замирення" досі покутують в головах маси наших рабів, які без чужкої броніурки не вискажуть вам абсолютно ніякої думки про їнцо. "Нема права" думати самостійно, з точки інтересів своєї нації. Слова Тараса "Нехай німець скаже, ми не знаєм" — до цеї пори заховали свою глибоку влучність з тим, що під словом "німець" можна розуміти взагалі всякої чужинця. Словом — виходить таке, що "мав батько трьох синів, два були дурні, хоч уважали себе дуже мудрими, а третій пішов до війська і там

учився служби". Але, розуміється, тих, що не пішли до війська, було заагато й годі було з ними щось путнього зробити.

Тут уважаю вказаним підкреслити дія тих, що не пішли й ніколи не підуть до війська, що я не накидаєся ні на Шевченка, ні на свого товариша, який листом дав мені привід до написання цеї статті. Бо уважаю їх вискази висловом утоми викликаної за гарячою діяльністю: а їх діяльність зовсім не вказує на квіетизм духа й охоту ховатися в мишачу дірку та "спокійно сходити зі сцени". Слова Тараса "А я так мало небагато" ... — свідчать про те, що навіть гарячі вулькані викидають із себе часом жужелицю і пісок, які засипають очі. Але з того не слідує ще, щобуважати ту жужелицю своїм ідеалом і з піску крутити батоги для "підбадьорювання" себе в бігу на арені життя.

Нікому з нас не вільно думати про те, щоб спокійно зйті зі сцени і йти до хатиночки в гаю — на безконечні ферії. Бо все одно така думка нічого нам не поможе, навіть як удастся нам побудувати ту хатиноньку: з неї викинуть нас, хатиночку спалять, нас тіжко поб'ють і відберуть здоровля та й — не дадуть спокійно заживати безмежних вакацій. І та думка про сходження зі сцени, про спокійне життя і вічні канікули принесе нам — якраз протилежне тому, про що мріємо. Вона ослабить у нас волю й охоту до того, аби остати на сцені до кінця свого життя, боротися і все думати про боротьбу: її зробити дійсним нашим ідеалом, про який приемно було б нам думати. Навіть утома й хвороба не можуть оправдати мрії про сходження зі сцени! Бо тоді треба мріяти про — здоровля й енергію — для боротьби і ще раз боротьби, яка повинна нам увійти в кров і кості так, щоб ми не терпіли людей, які усуваються від неї, так, щоб ми навчилися жорстоко приневолювати до боротьби інших, ту масу "татарських людей", яка воїніть піддатися кожному чужинцеві, аби тільки не поносити жертв і тягарів у своїй організації. Бо тільки

таким чином зробимо людей з тієї татарської худоби, яка завалює трохи не кожну сторінку нашої історії і потому плаче, що її б'ють. Якби ми були в свій час не вагалися, чи вистрілювати хоч би половину тих, що не становили до мобілізації, то сьогодні мали б ми свою державу. Бо були хвилини, коли її можна було закрипити, хоч не багато таких хвилин було. Це не зақид. Бо що ми не зробили цього, це доказ, що ми не були виховані цього. Але тепер, по такій тяжкій науці, кривавій науці, дорого заплачений науці — час виховувати себе! Передовсім кожний себе! Нехай ніхто з нас не мріє про мир і тишину, але про боротьбу і про жорстоке силування до боротьби тих, які не можуть додуматися до конечності боротьби. Зі сцени може нас скинути тільки одна смерть і більше ніхто й ніцо. З таким ідеалом у душі мусимо діпняти свого, хоч би проти нас змовилися всі сили світу. Бо ми матеріял на велику націю, якою напевно станемо, коли матимемо свій ідеал боротьби й безоглядну методу.

Ціла ця стаття виглядає на перший погляд на — теоретичне "міркування". Але в дійсності вона практична. Про це може переконатися кожний читач, котрий тільки у своїм нутрі скерує думку в напрямі, який тут вказано. По якімсь часі почуватиметься зовсім іншою людиною: більш енергійною та бадьорою, ніж був передтим. І навпаки: хто освоївся з утопістичною мрією про мир і тишину, про те, що він бідний так мало, небагато благає в Бога й може одержити, — той уже діравий розбиток, який ніколи не побачить пристані. Бо зогнис на бурхливих водах сучасних неспокійних днів. Це доба боротьби розбурханих класів і народів, яка триватиме дуже довго. Як зів'яле листя змете вона в калюжу внутрішньої деправації всіх, котрі не скристалізують у собі твердого ідеалу борні як чогось приемного, як свого живла, котрим треба дихати й жити. А ідеал борні полягає на тім, аби: 1. любити її і 2. безоглядно прислідувати інших до неї — тих що мріють про спокійну хати-

ну в гаю. Та мрія сама в собі не зла, але тоді, коли мріється про неї як про точку опору для ще успішнішої боротьби, а не як про дімок, де було б вигідно вилігуватися і пити добре молочко від власної корови. Бо, як відомо, всіх коров реквірують у неспокійних часах, а в дімках квартирують —

військо.

(Писано на Свят-Вечір у Вінні-пегу, Манітоба, Канада). . .

(Повищається стаття надрукована в
свотижневнику "Український Скита-
лець", ч. 3 (25), 1-го лютого 1928 р.)

Князь Ян Токаржевський Караваєвич

ВІЙСЬКО ЗАПОРОЗЬКЕ НИЗОВЕ Історія I легенда

ПРИМІТКА ВІД РЕДАКЦІЇ "У. К."

Приготовляючи матеріали для нашого журналу, редакція "У.К." укладала зміст кожного числа за таким "хронологічним" пляном, щоб ВШановні читачі спочатку мали статті, які подавали б відомості про давню славну Козаччину, а вже далі читали статті про відродження козацької ідеї за новітніх часів українського ренесансу. При тому, щоб не утомлювати читачів, редакція "У.К." старалась поміщати статті меншого обсягу та різного характеру іх тематики. Ми уникали містити матеріали ширшого змісту, як наприклад ця цінна праця князя Токаржевського Караваєвича, яку ми позичаємо з "Визвольного Шляху" за 1952-53 роки, і яка має велику науково-історичну вартість. Думалось, видати її окремою книжкою. Однаке, деякі міркування ще не дозволяють нам виконати той задум. Тому, щоб не відкладати на дальше, рішаемо помістити цю працю на сторінках нашого журналу повністю, але з продовженням її друку по частинах на протязі 1978 року.

Тут ще коротко познайомимо Шановних читачів з іншими заслугами автора.

Бл. п. Ян Токаржевський Караваєвич за часів новітньої Української держави в 1918—1921 роках був у дипломатичній службі за Гетьмана Павла Скоропадського і за Директорії УНР Головного Отамана Симона Петлюри. Спершу Він був першим дорадником Українського посольства у Відні, а потім послом в Туреччині. А в роках 1922-1924 вже в екзильному уряді УНР — міністром Закордонних справ.

Сподіваємось, що ВШановні читачі прихильно поставляться до такого рішення редакції і з цікавістю читатимуть цю цінну мо-

нографію, як наукову студію.

Редакція "Українського Козацтва"

Походження Козацтва та його найбільш характерного вияву — Запорізької Січі так, як і само слово "козак", не перестали досьогодні бути предметами дискусій і полеміки між істориками Сходу Європи. Навіть українські історики, засуగовані чужою, особливо російською історіософією, досі не потрапили віднайти властивого значення термінів "козак" і "Січ" та не спромоглися на те, щоб належно висвітлити ті історичні явища, яких вони є окресленням. Тому пічого дивного, що зміст тих слів приймається сучасними українцями в цілком незвідповідний спосіб та що затираються в пам'ті традиції, зв'язані з Військом Запорізьким.

"Козацтво" — це явище дуже цікаве, але надзвичайно складне — каже М. Грушевський (І.І. Ист. Укр. Нар. (Іпб., 1913 р. ст. 153)). Це цілком слухнє завваження являється якби моттом до величезної комп'ютаційної праці ("Історія України-Русі", том VII), в якій наведені різноманітні погляди на походження козацтва та подана його історія до XVII-го віку.

В українській історичній літературі не знаходимо нічого нового на цю тему. Появилася лише численні перекази всього того, що сказав і зібрав М. Грушевський.

Натомість у писаних по-російсько-

му творах донського історика ген. Бикашорова знаходимо новий елемент, але це лише погляд на непереривне існування національного єства, що носить назву "козак".

В Х-му віці, як відомо з наших літописів, з творів візантійського імператора Константина Багрянородного (про що згадують М. Грушевський, Д. Дорошенко та інші) існував у складі хазарської держави¹⁾ народ відомий під назвою касогів чи казахів, який жив над Азівським морем у підніжжі Кавказьких гір і якого земля називається Казахією або Гірканією. Народ цей, правдоподібно тюрського походження, знаходився у постійних стосунках із своїми сусідами: скитами, готами, антами, аланами, роксоланами і русами та в залежності від часу і від того чи сам собі давав яку назву чи отримував її від якого сусіда, був відомий ще під іменами: кабарів, торків, саків, ясів, черкасів, казаків, цихів, чихів, чорних клубуків, а навіть, (як уважають сучасні донські історики) бродників, берендейів, і берладників. Це річ звичайна. Ми наприклад, досі называемо німцями тих, що колись звалися германами, а сьогодні називається "дойчами", называемо угорцями тих, яких поляки і москалі називають венграми, а які самі себе називають мадярами. До нас самих прикладають ізви, що стали вже лише археологічними пам'ятками — русів, русинів, рутенців чи малоросів тоді, коли ми самі себе называемо українцями.

На протязі довгих віків, від самого великого переселення народів (V в.) аж до XVIII-го віку вся полоса від Дунаю до Каспійського моря була тереном постійних, масових флюктуацій населення. Навіть потім, майже до кінця XVII-го століття, велика її частина, дуже рідко заселена і відома під назвою "Дике поле",²⁾ була степом, де кочували татарські чабани зі своїми стадами. На цій території ввесь час появлялися нові орди різноплеменного складу, розторощували і розношували попередні, яких рештки рятувалися відходом на північ, де вся-

кали в місцеве населення.

Цей стан постійної війни та перекочування з місця на місце витворює на території, зайнятій сьогодні українцями і донськими козаками, спеціальну категорію людей авантюристської вдачі, яких наші літописи називають "бродниками". Хоч у двох західних архівальних пам'ятках з XIII-го віку (листі папи Григорія IX-го з 1227 р. і Бела IV-го, короля угорського з 1254 року) згадується "країна Бродник і народ бродницький", якого територія тягнеться від кордонів Угорщини до Кавказу, не слід уважати бродників за окрему національну формацию.

Бродники по расовому свому складі були міщаніною і в значній мірі слов'янами з сьогоднішніх українських земель та тих, що відомі нам сьогодні, як території козацькі, аналогічні явища зустрічаємо в Середніх Віках у всіх краях Європи і, між іншим, знамениті норманські вікінги не були нічим іншим, як вождями таких же самих скандинавських бродників, відомих у нас та в Царгороді варягів. Для описання цього самого поняття в тюркських мовах знаходимо термін "козак".

Слово це по збереженому з 1303 р. словнику половецької мови "Куманський Кодекс", що знаходиться у Венеції в бібліотеці Собору Св. Марка, означає сторожа, вартівника і, як звернув на це увагу відомий Дюфрен дюканж, відповідає французькому поняттю "сторожі" (див. М. Грушевський, том VII, ст. 74). У словнику Радлові ("Парис Словника тюцьких мов") слово "козак" означає вільного, від нікого незалежного вояка, щось подібного до німецького "лицаря-розвідника" або французького "блудного лицаря". У половців XVIII-го віку назва ця прикладається до передової сторожі, найдалі висуненої від тaborу варти, а в татарів вона означає вояка вільного відціту, нижчої категорії тодішньої військової та станової ієрархії. (В. Мякотин: Козачество — "Словник Брокгауз і Ефрон" т. 30, ст. 581)

Дуже можливо, що назва ця походить від загаданого вище народу, але

ясно, що з часом стала вона окресленням певної військової професії, тобто назвою, що прикладається до членів окремих військових організацій. Оборонці теорії про існування до сьогодні окремого козацького народу, як наприклад, ген. І. А. Бикадоров, приводять, як аргумент те, що козаки існували на Кавказькому підгір'ю, на Доні, в Криму, біля Рязані та Курська, над Дніпром, а навіть у Галичині. Але це якраз доводить, що ті всі вільні козаки: кавказькі, татарські, кримські, російські і українські не були в той час одної національності, навіть одної раси, а лише лицарями взаємоподібного життя, людьми одної військової професії та подібної формациї.

Аналогічний приклад маємо зі словом "швайцар", яке з назви мешканців країни, що на протязі віків постала іншим великі контингенти стороежевого, особливо відважного, стійкого і вірного військового люду, без якого не обходилися майже ні один королівський двір Західної Європи, аж до кінця XVII-го століття було окресленням спеціального роду війська. Вірним швайцарам Людвіка XVI-го, помордованим під час революції, поставлено в Люцерні пам'ятник. Досі у Ватикані ще можемо бачити почесну швайцарську варту папи, яка зберегла свої мальовничі однострої з XVI-го століття. Сьогодні швайцарами називають церковних сторожів, або воротарів міських домів.

Подібну подекуди еволюцію пройшли сьогодні військові терміни: гузар, улан, драбант та подібні, які з окреслення вільної людини, напів лицаря, напів розбійника або сторожа грецьких проходів стали назвою вільних суспільно-військових груп чи відділів у різних національних арміях.

Козаком початково в нас називали вільного лицаря, потім члена певних військових організацій, які розсипалися по цілому північному побережжі Чорного моря, врешті, прислужника польського двору та всякого вояка української армії³⁾.

Згадані козацькі організації в за-

лежності від обставин, умовин доповнення та впливів сусіднього населення міняли свій характер. Так, напр., відомі аж до отаніх часів Козацькі Війська: Донське, Кубанське, Терське та інші, виговорювали з себе на пів автономні військові республіки, в яких номінно традиції про численну домішку російського елементу, пробуджується навіть своя національна свідомість. Російська царська держава перетворила була донську козацьку організацію в слухняне населення певної території і на частину царської армії. А коли творила нові козацькі війська, то мала на увазі лише їх військову вартість, не цікавлячись збереженням будь-яких специфічно козацьких традицій.

Перша автентична, документальна згадка про якесь козацьку організацію сягає до XIV-го віку і звязана з генуезькими колоніями в Криму. Генуезькі пам'ятки в Криму та архівні джерела згадують про козаків у 1303 році, а потім у 1308 році. Про умову з козаками говориться під 1400 р. в а呐лах генуезької колоніальної управи.

Венеціанець Йосафат Барбаро, що піснадцять років жив в Азові, згадує про козаків над Доном у 1436 році, а в 1449 році генуезці складають спеціальний статут для тих козаків, що організовано находяться в їх колоніях в Криму.

Коли турки завоювали Крим і татарське ханство стало васалом султана, якого влада, припаймні номінально, розтягалася на все чорноморське побережжя, козаки з Криму зникають, патомісці появляються в організованому вигляді на Дніпром і на Дону, біля Азова та вздовж кордонів московської держави. Про це згадується і в російській історіографії і на це пагінкує в своїй праці вже цитований Канале, який каже: "... Не зносячи осоружного їм Отоманського ярма, знайшли воїни за кордонами Руси в її містах відповідне до їх звичаїв, безпечне і стало пристановище. Там воїни затрималися і ще існують під назвою козаків".

Помилляється згаданий вище донський історик Бикадоров коли, згадуючи про козаків у татарів і в турецькій службі, уважає їх за тотожніх з козаками, що дали початок запорізькому, а може і донському війську. Коли польський історик Я. Длугогорський говорить про козаків у татар в 1469 році, то треба мати на увазі не козацьку організацію, а певного типу військо. Те саме мусіло бути в татарських і турецьких військах, у яких, зрештою, про козаків не згадується після XV-го століття, коли натомість запорізьке козацтво набирає розголосу. Коли турки в 1475 році зайняли Матреху на Таманському півострові, то тамошній князь "подався до козаків".

("Останній з Гізельфів натомість устиг урятуватися з горсткою своїх співгромадян і, тікаючи від татарів, зумів перейти на територію козаків"). Отже це ясно доводить, що існували десь організовані козаки, які могли дати йому захист або помогти до повороту. А це підтверджує існування таких козаків, яких заняттям, завданням чи метою була боротьба з татарами і турками на українському півдні та на всій степовій території, що була відома під назвою "Дике поле" ("Дикий степ"). Переїдуваючи у постійній боротьбі з татарськими ордами, які старалися поширити територію своїх пасовищ, козаки на західній частині української землі видаються більше виразно військовими громадами. Польські письменники: літописець Стрийковський (стор. 19) згадує про козаків на Поділлі вже за часів князів Корятовичів, тобто в XIV століттю; літописець Бельський говорить про них з нагоди перемоги польського короля Яна Ольбрахта над татарами під Копистрином 1489 р. та його походу 1497 року на Буковину. У тому часі якісь козаки під проводом Мухи з'являються в Галичині (1491 р.) вже як повстанці проти польського панування, а в листах кримського хана до польського короля (1492 р.) і скаргах татарських послів (1502 р.) знаходимо згадки про якихось "київських козаків", що були захоплені

і пограбували Тягиню та Очаків і що року нападали на татар. Трохи пізніше писав московський князь Іван III-тій (1505 р.) до кримського хана, що "от козака на поле страх великий". (Др С. Федоров: "Краткий очерк истории Козачества". Календар Альманаха, Прага 1930 Изд. Вольного Козачества".)

Всі такі вістки стверджують, що вже в XV-му столітті термін козак уживався для окреслення такого християнського лицаря, що боровся з невірними і гибителями та що на українських землях існували вже якісь козацькі організації, які появляються завжди у зв'язку з боротьбою з бусурманами", захистом пригноблених або степовою добиччю.

Як вказано вище, існування такого типу вояків було явищем загальним у Середньовічній Європі. Появлення і войовниче наставлення ісламу витворювало необхідність захисту, викликаної всіх хрестоносні походи XI, XII і XIII віків та численні війни звільненої від Маврів Еспанії в 1470 році до обороненого 1683 року Відня. Хрестоносні походи стали каналізаторами лицарського ентузіазму, сталці тим практичним варстватом при якім усі засади християнського лицарства могли бути примінені і втілені в життя, а потім постійні війни творили не тільки професійну (чи корпоративну) організацію лицарства, але і спеціалізовані угрупування для тої боротьби з невірними. На Європейському Суходолі боротьба з кочовим степом є рівночасно боротьбою з бусурманами і триває більш ста років після того, як вона ущухає на Заході та міняє свій характер. Поступове збільшення панічних військ та появу постійних державних армій, перетворення соціальних стосунків та протестанські релігійно-політичні революційні рухи викликають поступове заникання вільного лицарства, яке стає назвою класи чи шляхетським титулом, так само як і в нас на Україні.

Коли під час хрестоносних походів життя підказало створення лицарських Орденів, тобто зв'язаних суворою

дисципліною і статутарним ладом братств, чиїв, у яких кожний член складав присягу і віддавав себе неподільно прийнятим на себе зобов'язанням, то постійна боротьба, постійне стремлення до повної, ідейного порядку, мети (захист віри, звільнення батьківщини чи оборона її потоптаних прав) витворює необхідність імітування тих організацій і шукання наслідування їх. З бігом часу обставині міняються, більшість лицарсько-чернечих орденів зникає і залишається лише ті, які доказали свою життєздатність своїм непохитним відданням принятій на себе ролі і віднайденням доріг для виконання своїх завдань.

ІІ.

Слухно каже М. Грушевський ("Історія України-Русі" т. IX, ст. 74) "що мусимо відрізняти Козаччину, як побутове явище і як певну організовану суспільну верству, правно-суспільний інститут", але одночасно не слід нам засугестіонувати себе і цими поглядами. Не слід нам бачити в Козаччині лише суспільну верству так, як подекуди козаками можна було назвати одну із суспільних верств у Гетьманщині XVII і XVIII століть, або так, як сьогодні називають козаками вояків чи громадян Донської чи Кубанської Республік. Нашим історикам іхнє демократичне наставлення диктувало цілу низку фальшивих поглядів на козаків та на їх походження. Шукаючи в староруських громадах та в їх вічевому устрою джерела, з якого вийшло козацтво, і порівнюючи козацькі угруповання з російськими промисловими артілями, вони не помічали до якої міри піддалися впливам польської та російської історіографії. Стосування поняття суспільної версти до козаків або обніжування характерного ідейного угруповання до поняття промислової (здобичницької, риболовської чи чумачької) артілі завдачуюмо польським і російським, словом чужим законам і устроям, де козакам відмовлялися права ішляхти, коли вони самі уважалися

вищим від селянства і від міцанства. Шабельникове окреслення козацтва — суспільна верста — має в собі щось антинаціонального й образливого. Напевно на таку характеристику не годиться б лицарі Запорізької Січі, завзяті борці за "реєстр" та герой війн XVII-го століття. Організаційно козаки не були ані суспільним станом ані клясою, бо ніколи ніде самі себе козаками в значенні клясовому не називали, не називали себе козаками в протиставленні до шляхти чи селянства, але лише в протиставленні до військового люду, до духовництва або до не українського ворожого елементу на Україні. Натомість завжди козаки називались таким в значенні членів певної військової організації, як Запоріжжя, або учасників певного війська, як го родові козацькі полки, творені приватними зусиллями представників держави — старостів на татарському пограніччі. Соціально не були вони теж — "верствою", бо як Військо Низове так і реєстрові полки рекрутвались з поміж різних верств українського населення з домішкою представників різних сусідніх суспільств, але переважно шляхти.

Псема жодної причини гадати, напр., що князі Ружинські, Вишневецькі, граф Зборовський або родовиті шляхтичі чи бояри, як Кошки, Байбузузи, Косинські, Сулимі, Виговські, Граб'янки, Орлики та інші здеклясовувалися, ідучи на Січ або вписуючись у реєстр якогось полку. Не були вони також одиничними рідкими винятками. Вистачить звернути увагу, що на Січі кошові отамани походили майже всі з безсумнівною родовитою шляхти, або перекинути списки шляхетських прізвищ в козацькому війську, наведені В. Чипінським ("Z dziejow Ukrainy", ст. 157).

На Заході "блудний лицар" чи "рарубріттер" ведучи своє авантюрниче життя в сенсі шукання пригод, життя вільне, майже кочовничче — не виходив із своєї версти, не кидав її, чому ж людина тоді самотої категорії на Україні мала мати іншу долю? Взагалі слід дивитися на Україну XV і XVI

століття, а то і XVII-го століття, не відірвано від решти європейських країн, а як на таку, як інші країни, з такими ж соціальними явищами відмінними лише з огляду на сусідство з воювничим ісламом та на чужинецьке панування. Роеуміється, що польська, а потім російська державна влада, радо вигадувала спосіб щоб усунути з-поміж упревільйованих т.зв. "покозачену шляхту", або козаків не введених до "дворянських сказов", але як ми не можемо розглядати явище такого колosalного національного значення з точки погляду польських чи російських державних законів, громадських звичаїв чи ідеологій! У нас завдяки іншому укладові життя категорія "блудних лицарів" утрималася довше, як на Заході, але так само, як там з неї вийшли найчисленніші контингенти христоносців та лицарів чернечо-лицарських Орденів, так на Україні з численних ватаг "козакуючих" у "Дикім степу", вийшов організований громадсько-військовий інститут — Військо Запорізьке Низове та "реєстрові" чи городські полки. Цілком так, як на Заході, до лицарської спільноти допускалися люди нешляхетського походження в нагороду за заслуги та після доказів відданості лицарським зasadам і вірності лицарським ідеалам, так і до козацького середовища приймалися люди походження нешляхетського. Але характеристичне для Війська Запорізького є те, що ті міщани і селяни, прийняті до Січового Товариства, напевно після відbutтя довгої проби і доказів відваги, мужності і вірності війську — були усі українці, часом білоrusи, тоді, коли серед чужинців зустрічалося майже виключно нащадків шляхетських родів. І в цьому Військо Запорізьке поступає по зразку західного лицарства, де інша мірка припадається до тих, хто був у себе міг бути пізнаний і доглянений, а інша до тих, хто здалека прибився.

"Хоч ми і не всі сини коронні, але з діда прадіда воєнні — себе за рівних лицарству і Вашмоць Панам уважаєм" — писав у 1648 р. Богдан Хмель-

ницький до Вейгера, каштеляна ельбінського (В. Липинський: "Україна на переломі" ст. 127). В. Липинський пояснює і перекладає польські слова "SYNOWIE KORONNI" неправильно. Гетьман виразився так не для того, щоб сказати, що ми всі "шляхта", як гадає Липинський, бо "сини коронні" означало тут індигенів, громадян польсько-литовської держави в склад якої входила Україна, а для того, щоб заznачити існування у війську інших елементів. Це ще виразніше підкреслює, що для нього "козак" з діда прадіда воєнний є без жодного сумніву шляхтичем, усьому лицарству польському рівний. І тому, коли старшина організувала Гетьманщину, запевняючи собі становище громадянської еліти, вона не виходила з категорії козацтва — яке залишалося шляхтою, може лише оживленою, доповненою або зреформованою. В тодішніх поняттях козак уважав себе за шляхтича в ім'я староримської засади: "Хто постійно є військовим — стає шляхтичем", отже уважав себе за вільного лицаря, за громадянина тої вільної категорії яка різко відрізнялася від оподаткованого міщанства та панщинного селянства. Боротьба козаків з польською державою і польським супротивством, боротьба завзятих і свідомих борців за "реестр" мала власне такий соціальний характер і підклад. Інспірація до неї виходила з того першого, головною центру, яким було Запоріжжя, де зберігалися ідеали українського лицарства, ідеали і традиції всякого свідомого християнського лицарства, такі самі як ті, що зберігала західня еліта, західня шляхта. Це був свідомий і витривалий протест Запорізького Товариства проти того, щоб його уважалося за "невільне хлопство", яке мало б бути загнане "на панщину" та не допущене до прав і привілей польської шляхти. Це був від粗ух против національної асиміляції, винародовлення, від粗ух інстиktовний і може останній. Це була відповідь на той напрямок серед тої шляхти, яка хотіла відмовити шляхетських прав тим з-поміж себе, що до Війська Запо-

різького вступали, тій "покозачений" шляхті, яка, як свідчить Bartosz Papro茨kіj, "для вишколу в лицарських ділах" до козаків приставала, "бо серед них може добре виучитися ладу і лицарського чину."

Отже не переставав бути шляхтичем той, хто будучи ним ішов на Запоріжжя вправлятися в "лицарськім ладі і чині", а навпаки — ставав шляхтичем, згідно з тодішніми запорізькими правилами, звичаями і поняттями, той міщанин і селянин, який "вів постійно вільне, лицарське життя", як вже ми вище вказали, і був гідним приняття до Товариства.

"Козаками нарицахуєся си есть свободное воинство, яко без найму, своюю волею на татара ходаху" — каже наш літописець Григорій Грабянка (ст. 19). "Козак — это был представитель выделившагося изъ южного русского народа рыцарства в противовес рыцарству или шляхетству польскому для защиты народной чести и свободы" —каже малознаний письменник Л. Мацієвич ("Кіевская Старина" 1882 р. ст. 305 — "Поляки и Русины"). І приходиться дивуватися тим нашим історикам, які, як В. Антонович, шукають у козацтві конче побунтованих селян, або "людей бежавших от крепостного права", або думаютъ пояснити його генезу "древне славянским общинам", бродницькими чи болоховськими "татарськими людьми".

Помимо трафаретних захоплень чи конвенціональних реверансів, таке трактування козаччини навіть величими ученими осмілоє різних феллахських критиків. Недаром звернув на це увагу Д. Донцов ("Де шукати наших традицій", Іванів, 1938 р. ст. 57): "Ненависть до козацької епохи, одної з найбільш бліскучих нашої історії — поділяють усі сучасні феллахи інтелігенти".

Здавалося б значно простіше стисло триматися поглядів і власних характеристик сучасників, як, думаючи сьогоднішніми категоріями, охрещувати запорожців "лицарями рівності" (Є. Онацький) або іншими не менш аб-

сурдальними невідповідними окресленнями.

Київське духівництво у своїм меморіалі до польського уряду в 1621 році писало про козаків, що це те саме лицарство, що "з Олегом та Володимиром Святым Царгород добувало, або Грецію, Македонію Іллірію пайджато". Це окреслення можемо прийняти, як доказ, що у тодішніх поняттях сучасників не були козаки взагалі, а запорожці зокрема "побунтованими" демократичними "общинніками" "артельщиками", чи "комунарями" як їх хочуть представити наші модерні історики.

"Військо вважало себе наступником і спадкоємцем великих князівств давньоукраїнських (руських) і литовсько-українських" — каже не менш демократичний від інших В. Заїкін і наводить уступ з відомого "Вірша на жалісний погреб" гетьмана Сагайдачного з 1622 року в якім повторена та сама декларація духівництва ("Трибуна України", Варшава, 1923. ст. 26). Козаки це були лицарі, що виводили себе не від випадкових "общин" чи здобичницьких ватаг, але від княжих дружин та, може, варязьких військових товариств з їх напівчернечими, замкненими організаціями, відомими нам з Царгороду.

Вони були так глибоко в цьому пerekонані, що називали себе завжди "лицарством запорізьким" іуважали, що право рішати, хто на українській землі має користуватися правами еліти (шляхти) мають їх ради та місцева онінія, а не онінія польська чи варшавський сойм. Коли комусь з них той сойм надавав шляхетство, козаки глувували з цього самі, питуючи, чи тільки новонобілітованого стала від цього довгою, але зовсім не тому, що вони з демократачною погордою відносилися до тієї недосяжної кваліфікації (якої дуже часто і уперто самі добивалися), а тому, що вже перед цією "ласкою" уважали себе за рівних "мілостивим панам".

Але такими рівними були лише дійсні лицарі, дійсні товарищи Війська

різького вступали, тій "покозачений" шляхті, яка, як свідчить Бартош Папроцький, "для вишкуту в лицарських ділах" до козаків приставала, "бо серед них може добре виучитися ладу і лицарського чину."

Отже не переставав бути шляхтичем той, хто будучи ним ішов на Запоріжжя вправлятися в "лицарськім ладі і чині", а павпаки — ставав шляхтичем, згідно з тодішніми запорізькими правилами, звичаями і поняттями, той міщанин і селянин, який "вів постійно вільне, лицарське життя", як вже ми вище вказали, і був гідним приняття до Товариства.

"Козаками нарицахусяси си есть свободное воинство, яко без найму, своюю воюю на татара ходаху" — каже наш літописець Григорій Грабянка (ст. 19). "Козак — это был представитель выделившагося изъ южного русского народа рыцарства в противовес рыцарству или шляхетству польскому для защиты народной чести и свободы" — каже малознаний письменник Л. Мацієвич ("Кievskaya Starina" 1882 р. ст. 305 — "Поляки и Русины"). І приходить дивуватися тим нашим історикам, які, як В. Антонович, шукають у козацтві конче побунтованих селян, або "людей бежавших от крепостного права", або думаютъ пояснити його генезу "древне славянским общинам", бродницькими чи болотовськими "татарськими людьми".

Помимо трафаретних захоплень чи конвенціональних реверансів, також трактування козаччини навіть величими ученими осмілоє різних феллахських критиків. Недаром звернув на це увагу Д. Донцов ("Де шукати наших традицій?", Іванів, 1938 р. ст. 57): "Ненависть до козацької епохи, одної з найбільш бліскучих нашої історії — поділяють усі сучасні феллахи інтелігенти".

Здавалося б значно простіше стисло тримати поглядів і власних характеристик сучасників, як, думаючи сьогоднішніми категоріями, охрещувати запорожців "лицарями рівності" (Є. Онацький) або іншими не менш аб-

сурданними невідповідними окресленнями.

Київське духівництво у своїм меморіалі до польського уряду в 1621 році писне про козаків, що це те саме лицарство, що "з Олегом та Володимиром Святым Царгород добувало, або Грецію, Македонію Іллірію наїзджаю". Це окреслення можемо прийняти, як доказ, що у тодішніх поняттях сучасників не були козаки взагалі, а запорожці зокрема "побунтованими" демократичними "общинниками" "артильщиками", чи "комунарями" як їх хочуть представити наші модерністські історики.

"Військо вважало себе наступником і спадкоємцем великих князівств давньоукраїнських (руських) і літовсько-українських" — каже не менш демократичний від інших В. Зайкін і наводить уступ з відомого "Вірша на жалісний погреб" гетьмана Сагайдакного з 1622 року в якім повторена та сама декларація духівництва ("Трибуна України", Варшава, 1923. ст. 26). Козаки це були лицарі, що виводили себе не від випадкових "общин" чи здобичницьких ватаг, але від княжих дружин та, може, варязьких військових товариств з їх напівчернечими, замкненими організаціями, відомими нам з Царгороду.

Вони були так глибоко в цьому пerekонані, що називали себе завжди "лицарством запорізьким" іуважали, що право рішати, хто на українській землі має користуватися правами еліти (шляхти) мають їх ради та місцева опінія, а не опінія польська чи варшавський сойм. Коли комусь з них той сойм надавав шляхетство, козаки глузували з нього самі, питуючи, чи тільки цивілізаційного статуса від цього довело, але зовсім не тому, що вони з демократичною погордою відносілися до тієї недосяжної кваліфікації (якої дуже часто і уперто самі добивалися), а тому, що вже перед цією "ласкою" уважали себе за рівних "милостивим пана".

Але такими рівними були лише дійсні лицарі, дійсні товарищи Війська

Запорізького, а зовсім не вся численна "чернь", всі ті "обозові слуги" та паланкові "піддані", які масово приставали до Війська та яких воно потягнуло з собою у вир війни. І коли після перемоги Богдана Хмельницького українське козацтво має врешті змогу сяк-так заводити "в своїй хаті свою вою" — воно негайно ієрархізується, відновлює давнє руское боярство і панство у вигляді генеральної і військової старшини значного буничукового і військового товариства, а збентежені розбурхані війною маси "чорні" суворими засобами заганяє назад до праці на рілі і за станком, що була їх обов'язком. Українська козацька еліта XVII-го віку, як усі еліти на цілому світі, виростала ступнєво на певних її властивих традиціях, яких початки сягають до княжих часів та залишилися живими за Галицько-Володимирської держави і за литовських князів і, які, помимо зміни обставин та заведення різних нівелляційних зовнішніх впливів, зберегли власне це лицарство з якого складалося Військо Запорізьке Низове.

Бродництво, степове здобичництво на "Диких полях", шукання "козацького хліба" навіть на службі польських погранічних старостів, а потім у "реестрових" полках чи приватних напольських придворних військах, як перед тим на службі генуезьких консулів у Кафі — це було ідентично це саме, що ми бачили на Заході у формі "раубріттерства" "блудного лицарства", швайцарської шляхти на службі напольського і королівських дворів. На українському низі, на Дніпровських Нідерландах організуються відціли і групи воїв, які дуже нагадують скандинавські відділи, що ставали на службу київських князів та царгородських ціарів, але мали своїх вождів, керувалися власним уставом і регламентом, складали власний порядок, лад, чин чи Орден, незалежно від місцевих законів і звичаїв. Так воно є у Кафі, так воно потім є на Запорозькій Січі. А коли польські старости пробують організувати "своїх" козаків, то це була спроба створення свого

роду "швайцарської гвардії", але близкість народної маси і її стихійного опору, політичні розходження поміж українською і польською елітою та приклад "вільного" козакування перешкодили цьому.

Витворилася подвійність козацтва на Україні: Козацтво Низове — Запорізьке, традиційне, давнє і вільне, та Козацтво теж по назві Запорізьке але "реестрове", санкціоноване, контролюване, опліччуване і конституюче "на волості" у глибині українського краю під командуванням призначеної польською владою, або принаймні затвердженого нею старшого або гетьмана. Оба ці Козацтва рекрутувалися з тих самих елементів у переважаючій кількості з місцевої шляхти, сміливішого міщанства та відзначаючихся здібністю, мужністю та відвагою селян. Поміж ними від другої половини XVI-го віку, особливо від часу т.зв. реформ Жигмонта Августа (1568 р.) та Стефана Баторого (1576) встановлюється тісний контакт. Kontakt до такої міри тісний, що досі не чужинці і чужинецькі дослідники, але і навіть більшість українців, в тому числі і наші історики, не визнаються у глибоких між ними різницях. Витворюється хаос понять: вимагається, щоб Запоріжжя мало державницький всенародній характер, а від Гетьманщини, щоб вона накладала на Запоріжжя якусь бюрократичну рутину: зводиться Військо Низовозове до ролі "общини" чи робітничої або рибацької артії, на зразок російських артілів, що займаються "отхожим промислом". Приписується Гетьманщині всі якості Запоріжжя, як суворої і дисциплінованої організації, протиставиться анархізм Запоріжжя якомусь надзвичайно впорядкованому режимові Гетьманщини.

Все це перебільшуваючи виходить з незнання чи нерозуміння дійсних взаємовідносин, з легковаження традицій запорізьких і примітивного режиму Гетьманщини.

П р и м і т к и

1) «Венеціянський посол до козаків у 1659 р. Альберт Виміна каже, що про Козацію, тобто націю козацьку, говорилося вже від кінця 1X-го століття і буцім то, мала вона находитися "на південь від Кавказу, але це не є певне".

Д'Абнур ("Коротка Історія Росії", ст. 408 гадає, що "історія засновання козацтва е досить темною".

Й. І. Крашевський ("Спогади", II., ст. 46) називає Запоріжжя "дивним явищем, яке залишилось завжди одною з історичних гадок".

Пельман, у своїй розвідці про найдавнішу історію Козаччини відносить її початки до XIII-го століття.

Шміт ("Матеріали для географії і статистики Росії", том I. ст. 13) гадає, що козацьку організацію запровадив Витовт, великий князь литовський, "бо її перед тим не було".

Проф. В. І. Синайський (Староримська обшина у порівнянні з козацькою) вважає, що "походження козацької общини губиться в далекій давнині і не може бути стисло встановлене".

Ф. Щербина ("Історія Кубанського войска", ст. 429) твердить, що "козаки історично відомі з другої половини XV-го віку".

Д. І. Єварницький уважає, "що організацію козацтва належить віднести до кінця XVI-го віку і до польських старань прибрести до рук Запоріжжя".

Англійський письменник В. Д. Е. Аллен, каже, що, слово "козак" має довгу і не зовсім вияснену історію. Далі він пояснює, що в турецькій мові "козак" означає розбійника, авантюриста, людину, що нарушує мир. В цій мові воно появляється в XV-му столітті під час заколоту поміж нащадками Тамар-ліна: — Претендент противставленний фактичному володареві називається "козак" — той, хто не хоче схилити голови перед присудом долі і воліє вести авантюристичне життя на чолі своїх людей". Згадується для окреслення часу "роки козакування султана Гусейна". Хоч це скоріше назва професійна, як расова — каже Аллен — але часом деякі назви расові постали з народних окреслень деяких занять. Так, напр., "козак" прикладається до тих людей, які відокремилися від своїх князів. Наприклад, в творі "Тарік і Рашиді" узбеки, які покинули свого хана, називаються узбеками-козаками і зберегли цю останню назву, як етнічну до наших часів".

Відомий Н. Мар (журнал "Літ. Нар. Осв." липень 1913 р. ст. 286) твердить, що давня етнічна назва касогів, згаданих у наших літописах під 965 р., збереглася в назві "козак". Черкеси були третьою, з алтайцями і слов'янами, расою на чорноморськім побережжі і здається найстаршою. Самі себе вони називали "казах", а ще в XVIII-му столітті росіяни називали наших козаків "черкесами". Такої самої думки був наш історик Бантиш-

Каменський, який гадає, що козаки — це є черкеси, осілі над Дніпром.

Полк. Марков ("Очерки Крыма", ст. 41) думає, що козаки — це черкеси, які перенеслися на Захід. Симоновський теж схиляється до цієї думки: козаки вийшли з Кавказу, бо на Кавказі була країна "Гирканія", а "гиркус" значить — "коза". Це саме повторюють П'ясецький і Коховський.

Цікаве зіставлення подає згаданий вже Аллен: Старовинний кавказький корінь "казас" зв'язується з поняттям коня. Наприклад, "каз" — у множині "казар" в еванетськім діалекті, "каз" — у множині "казеб-бі" ("казбі", "казспі") в грузинській мові. У вірмен це саме поняття окреслюється словом "казхі" (казах, косог, казеч, гаска). Аллен уважає дуже можливим, що від кавказького коріння "каз-кас" виведено назву різних народів-вершників (що їздили на конях), народів старого світу і середньовіччя, як, напр., касіти — у Вавилонії, гаска — в малоазійських гіттітів, а врешті каспії. Перське слово "ког" дає поняття "кінські гори", людини на коні".

Виникла теж думка, що козаки походять від хазарів, яких держава існувала до X-го віку, якраз у підніжжі Кавказьких гір, від Каспійського моря до Азовського. Думку цю засвоїли були самі козаки і в XVII-му столітті згадує про цю традицію відомий літописець гайдяцький полковник Григорій Граб'янка. Творці Конституції 1711 р. в Бендерах, у першу чергу гетьман Пилип Орлик, кошовий отаман Війська Низового Кость Гордієнко-Голівсько та старшини генеральні, що вірили в цю традицію, виразно кажуть, що козаки раніше називалися хозарами і походять від "хоробрих і непереможних готів".

Донські історики залишилися тієї думки і слову козак надають расове значення, для окреслення окремої етнічної групи.

Російські історики: Карамзін, Солов'єв, Міллер, Самчевський, Броновський і інші виводять козаків від старовинних торків і чорних клубуків, що подекуди сходяться з попреднім твердженням. Польський учений Ол. Яблоновський до певної міри теж схиляється до цього погляду.

Від косогів тобто знову з Кавказу, виводить козаків граф Ян Потоцький у своїй історії народів чорноморського побережжя, а також граф Татицев, а за ними вже І. Т. Падура і Ф. Духинський. Всі вони стоять на тому, що це окрема етнічна група на Україні.

Вольтер і проф. М. Любавський думають, що це зустрічані або зрусифіковані татари, а польський історик Кромер і російський князь Щербатов сягають аж до Половців.

2) Землі Південної України, які за царських часів називалися Херсонською, Катеринославською і частинно Таврійською та Подільською губерніями.

3) Кожне слово має за собою пройдену історію і еволюцію. Сьогоднішнє слово това-

риш, колись у нашому війську означало ко-

зака не старшину, рядового (так, як і в польському війську). Традиція панських дворів на Україні, збережена до революції 1917 р., має своє старовинне джерело в тому що раніше пани мали цілі свої війська, або принаймні "придворні хоругви" чи "полки", до яких вступали козаки. Це було виконання з боку панів військової повинності, зв'язаної з отриманими наданнями земель на ленному праві. З бігом часу зникли "хоругви", бо змінився уклад життя, збільшилося "державне" військо, наємне чи наборове, і утримання їх ("хоругов") стало занадто коштовним. Тоді козаки при панських дворах стають тільки охороною, тобто тим, що російською мовою називалося "телохранителями", а врешті — лише прислужниками. Гетьман Пилип Орлик згадує в своєму щоденнику, що має при собі одного чи двох "запорожців", навіть на еміграції.

Слід також завважити, що після втрати незалежності дуже міцно збереглася козацька традиція в нашому народі. При кожній нагоді українці творять "козацькі" організації чи то під час польських повстань, як, напр., т. зв. "Волинська Легія Ружицького" чи "отаманські козаки" Садика Паши Чайковського, чи за часів Кримської війни на Київщині, кінчаючи, врешті, "Вільшим Козацтвом" 1917 р. Називати козаком кожного українського воїяка почали при перших формacіях у 1917 р. 4) Л. Окіншевич: "Значе Військове Товариство в Україні Гетьманщині XVII і XVIII століття (1948, стор. 160-161): У 1763 році

утворено в Україні (Лівобережній) шляхетські суди. . . Нова шляхта, яка в переважній більшості випадків ніяких доказів на своє "шляхетне" походження подати не може, ще примушена зважити на фікцію буцім то шляхетські права здавна мало все козацьке військо, адже в козацькому війську служили їхні діди і прадіди — "славне лицарство", шляхетство, якого ніби визнавала і польська держава. Отже і козаки судяться в станових судах нової шляхти".

Проф. Л. Окіншевич не помічає, що це стало лише в 1763 році після низки обмежень української автономії, напередодні її цілковитого скасування. Перед тим сuto козацькі суди сотенні, полкові і генеральні при гетьмані, були теж "становими", бо були козацькі (шляхетські), на польський зразок. При заведенні нової російської термінології, в стан "дворянства" ввійшли, розуміється, крім генеральної і полкової старшини, в якій усі належали до давніх козацьких родів, т. зв. військове, бунчукове і значкове товариство.

В. І. Полетика, маршалок шляхти роменського повіту в XVIII столітті каже: "бунчукові, військові і значкові товариши складали, так би мовити, окремий у малоросійськім війську лицарський стан". Перші — займали місця рівні сотникові, другі — негайно після сотників, а треті складали найнижчу категорію українських "благородних", "іменитих" людей.

ДО ВИФЛЕЄМУ

За один стіл, за два,
Навіть за три столи
Сядьмо, панове громадо,
Бо треба більш як коли!
Посідаймо і радьмо,
Як зустріти добу,
Що позве нас не нині то завтра
На тяжку боротьбу.
Положім на столах
Не кулаки — серця!
Треба ж, панове громадо,
В дечім дійти до кінця!
Треба ж зібрати, думки:
Не як здобути, а бути!
Багато в нас голосних,
А слухняних — не чути...
Хоч і вийде зоря —
"Не мигтить по моєму!"
І блукаєм, шукаєм доріг
До Вифлеєму.

Р. Купчинський

З НОВИМ РОКОМ

Зриньте, три стріли крицеві,
Над шляхи стомилеві,
Госпро там летіть на супостата —
Чей же згине Вітчизни неволя
триклята!
Перша ця стріла — в супостата очі,
Щоб заллялись пітъмою ночі, —
Друга — в груди, де серце люте, —
Хай нап'ються круки його отруті!
Третя — вб'ється в хижашкі думи,
Щоб діличні, ехидні шуми
Не втілилися в думи юних нащадків,—
Чи ж не досить на світі правди святої
спадків?
А як правди не схочуть, — громом
гранати
Вдарте, стріли, в дах дітей супостата
хати
Щоб зосталася лише руїна, —
Хай живе й цвіте вільна Україна!

Лариса Мурович

Олена Апанович

МАРУСЯ БОГУСЛАВКА — ІСТОРИЧНА ПОСТАТЬ

Століттями співали кобзарі її лірники думу про Марусю Богуславку. Образ української жінки, що визволяє з турецької неволі своїх співвітчизників, набув величезної популярності. Ціла історична епоха в житті українського народу відображена в цьому творі народного епосу.

Дуже терпіла Україна від нашестя турків і татар, які руйнували і спалювали українські міста і села. Про страждіння турецько-татарського рабства розповідають архівні документальні матеріали і "невільницькі плачі" — історичні думи, складені невільницями.

Український народ чинив геройський опір турецько-татарським загарбникам. Почесне місце в цій боротьбі посідає українське козацтво, яке у перший половині XVI століття створило свою оперну базу — Запорізьку Січ. Козацтво часто організовувало походи в турецькі і татарські воєводіння і впізволяло силу-спілчену невільників. Багато невільників здобували собі волю власними силами — тікали з полону.

Рятуватися втечею з турецько-татарської неволі могли лише чоловіки. Українські жінки-невільниці диставали визволення тільки з рук козаків під час походів і зрідка — в результаті викушу. Українських жінок забирали в полон не менше, ніж чоловіків, стаючи їх не було легшим, доля ж трагічніша. Невільниць чекала тяжка, виснажлива праця, а наймолодші і найкращі з них потрапляли в гарем. Жінки-невільниці з України були розсіяні по всіх тодішніх воєводинях султанської Туреччини і Кримського ханства, навіть у далекому Єгипті.

По-різному складалася їхня доля.

Автор хроніки XV століття Михайло Литвин писав, що гарних українських дівчат "купують іноді, як золото, і іноді тут же на місці, перепродають з баринем... У нинішнього турецького імператора любима суп-

руга, мати його первістка і наслідника, викрадена з нашої землі". Останні слова Михайла Литвина відбивають справжній історичний факт.

Дружину турецького султана Сулеймана I-го, якого в Туреччині називали Законодавцем, а в Європі Велеліпцем, походила з України. Вона була відома під іменем Роксоляни, що означає "руська", тобто Українка. По турецьки її ще називали Хуррем, що в перекладі означає "радіса". Однак справжнє ім'я її було Настя Лісовська.

Народилася вона 1505 року в Рогатині (Галичина). В 1520 році під час нападу татар Роксоляну захопили в полон і продали в Константинополь, до султанського гарему. Згодом вона стала жінкою султана. Протягом тринадцяти років, аж до самої смерті Роксоляни, владений Сулейман перебував під її необмеженим впливом.

Роксоляна домоглася страти віз-

вового візира Ібрагіма, головнокомандуючого султанської армії, першої особи в Туреччині після султана, і старшого сина султана Мустафи. Вона навіть організувала змову проти самого Сулеймана. Хоч змову розкрили, Роксоляну не було покарано — так підкорявся їй султан. Польський історик Немецевич вважав, що мирна політика Сулеймана в 20 - 50 роках XVI століття щодо Речі Посполитої, до складу якої входила Галичина, провадилася під впливом Роксоляни. Відоме її листування з польським королем Зигмунтом-Августом.

За свідченням сучасників Роксоляна відзначалася надзвичайною красою, розумом, музичними здібностями і веселою вдачею. З її ім'ям зв'язане будівництво ряду архітектурних споруд у Константинополі. Вона була прихильна до вчених і артистів. Померла Роксоляна 1561 року. На Україні доля невільниці Роксоляни спровокувала велике враження. З'явилося чимало її портретів; на деяких з них її малювали у вигляді святої мучениці або месиці з кінжалом у руці. Один з таких портретів, виконаний, як вважають, за вказівкою людей, котрі особисто знали її пам'ятали Роксоляну, зберігається у Львівському історичному музеї. Роксоляна зображена тут у вигляді гарної сумної дівчини в українській сорочці і турецькому тюрбані. Картина виконана в дусі італійського відродження і є одним з перших станкових портретів, створених на Україні.

І в іншого султана, Османа II, який жив у першій четверті XVII століття, улюбленою дружиною теж була українка.

Скульптурні дані дають мало свідчень про почуття і настрої цих українських жінок, що стояли біля самой вершини влади могутньої тоді Турецької імперії. Є, проте, документальні свідчення про деяких інших українських полонянок. Прийнявши, часто під тиском і насильством, мусульманство, назавжди відірвані від рідної землі, вони тужили за нею, нерідко ризикуючи життям, прагнули допомогти

своїм співвітчизникам, помститися по неволювачам. Улюблена дружина Кримського хана Іслан-Гірея, українка, отруїла свого чоловіка за те, що він зрадив козаків.

Або ось такий достовірний факт, встановлений нами по архівних документах і вперше опублікований в цій статті. Захоплена в неволю і закинута аж у Єгипет українка, ставши жінкою паші, протягом усього життя зберігала пам'ять про свою батьківщину. Позбавлена найменьшої можливості повернутись до дому, вона вирішила, що принаймні син її мусить жити в її рідному краї. Вона навчила його української мови і коли він виріс спорядила в далеку дорогу. В документі її зафіксована розповідь сина єгипетського паші, який подолав довгий шлях і дістався в Україну.

Доля однієї з таких потурчанок, українських полонянок-патріоток і лягла в основу народної думи про Марусю Богуславку, яку ми згадали на початку цієї статті.

Про походження Марусі Богуславки говорить її ім'я. Жила колись в місті Богуславі українська дівчина. Налетіли хмарою татари і захопили її в полон. Подолала вона тяжкий шлях від рідного міста до Криму, пережила весь жах невільницького торгу і була продана у Туреччину.

В думі, що налічує менше ста віршованих рядків і відзначається лякоючістю і поетичною довершеністю, не висвітлюється життя Марусі Богуславки. Там дається тільки наявність, що вона походить з сім'ї священика. В думі нічого не сказано її про те, коли і як Маруся Богуславка потрапила до турків. Вона лише називає її "дівкою-бранкою". Можна припустити, що вона жінка турецького паші, і що на неї довірив їй ключі від тюремниць, в якій 30 років мучилися 700 українських невільників.

Дума свідчить що у Марусі Богуславки не згасла любов до рідної землі, про яку вона незмінно каже "наша". Вона вболіває за долю невільників і прагне їм допомогти. Але водночас вона обережна й передбачлива, ні з

ким не ділиться своїми намірами, а тільки чекає слушного часу, щоб визволити с воїх співвітчизнянців. Вона старанно готується і вирішує, що у великден, коли турок пойде до мечеті і залишить їй кіnochі, вона здійснить свій рискований задум.

Свій намір Маруся Богуславка виконала. Ключами, які дав їй турецький пан, вона відмкнула темницю її випустила всіх невільників.

На прощанні вона просить невільників зайхати в місто Богуслав і сказати батькам, щоб воїни не старались викунити її з неволі.

**"Тільки, прошу я вас, одного
города Богуслава не минайте,
Моєму батьку й матері знати давайте:
Ta нехай мій батько дбає,
Грунтів, великих маєтків нехай не**

збуває,

**Великих скарбів не збирає,
Ta нехай мене, дівки-бранки,
Марусі, попівки-Богуславки,
З неволі не випускає,
Bo вже я потурчилася,**

побусурманилась

**Для розкоші турецької,
Для лакомства нещасного".**

І от саме те, що автори думи не в спрощений обстановці, а в складній психологічній і драматичній життєвій ситуації показали патріотизм української жінки-полонянки, робить образ Марусі Богуславки особливо цікавим і привабливим. І хоч Маруся "побусурманилась", "потурчилася", автор думи не дорікає її за це. Про українську жінку, котра хоч і не мо-

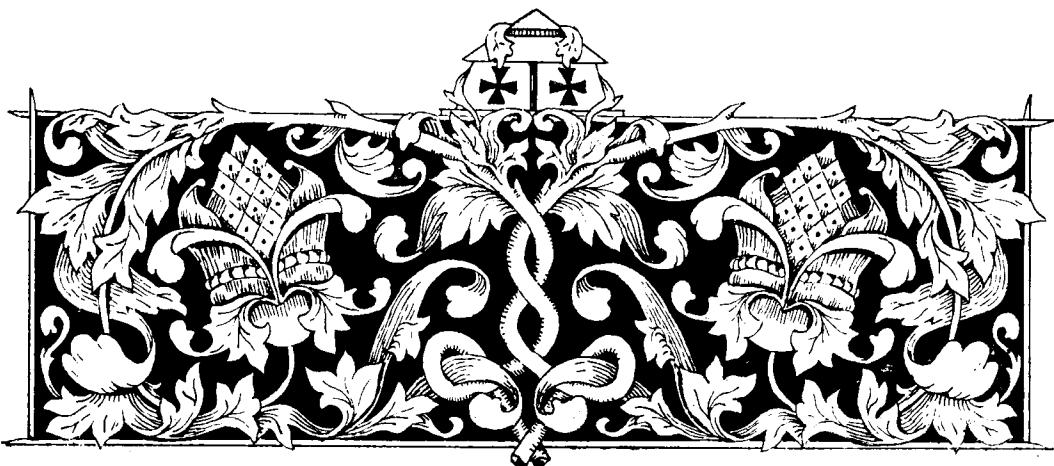
же покинути життя, з яким уже тісно зв'язана але в якій горить незаганий вогонь любові до свого народу, — про цю жінку говориться в думі з великою теплотою і симпатією. Тому її образ Марусі Богуславки створений постійним генієм народу, не раз привертав увагу і хвилював уяву літераторів, художників, музикантів, які, не змінюючи суті образу, зображали її кожний по своєму.

Дума про Марусю Богуславку є історично правдивою і характером своєї героїні, і сюжетом, і побутовими подібностями, і загальним кольоритом подій. Вона правильно відбиває добу, її дух, втілює життєві явища тих давніх часів, підтвердження яким ми знаходимо в історичних документах.

Та коли вже ставиться питання про те, чи існувала Маруся Богуславка, відповісти на нього слід позитивно, хоч досі її не знайдено документального підтвердження велими типового факту, про який розповідає дума.

Думи про турецько-татарську неволю створили самі невільники і козаки — безпосередні учасники подій. Тим то воїни її відзначаються великою реалістичністю, історичною конкретністю і правдивістю побутових подробиць.

Пайбільши імовірним здається припущення, що творці думи поклали в її основу невну реальну подію, і що Маруся Богуславка — це конкретна історична особа, а не художня вигадка поетичної фантазії.

Д-р Микола М. Аркас

ЗАПОРОЗЬКІ СІЧІ

У трудній час нашої історії на пізузі Дніпра, на Дніпровім острові Малій Хортиці, окопався шанцями зі своєю вольницею козацький ватажок князь Дмитро Вишневецький-Байда, заснувавши там укріплений "городок" біля 1553-го року. Ззвався цей острів також Пущиною Вирявою або островом Канцерівським.

Обороняючися в цьому "городку" було зручно, завдяки скелястому, з крутими схилами, берегові. Це й була пайдавніша Січ Запорозька, забороною проти татар.

Крім ХОРТИЦЬКОЇ СІЧІ, на пряті XVI-XVIII століть існували й інші Січі. Всі вони будувалися чи над Дніпром, чи близько нього, на його притоках, і мали із степами стислий зв'язок.

СІЧ НА ОСТРОВІ ТОМАКІВІЦІ була заснована в 1580-их роках. Там отаманував Самійло Зборовський. Островів був великий, порослий дрімучим лісом, а тепер це рибне місце з багатогравними лугами.

СІЧ НА ОСТРОВІ БАЗАВЛУКУ заснована була біля Чортомлика, рукава Дніпра. Ця місцевість відома під назвою "Чортомлицьке Дніприще." Тепер на місці цього острова зеленіють плавні та луги.

Невибагливе товариство тієї Січі жило в примітивних умовах: замість хат, воно будувало з хворосту та лози намети чи курені її покривало їх козлячими шкірами, що захищали від дощів та вітру. Такі намети звались "кошами". Січ захищала укріплення, але слідів їх не лишалось. Біля острова котвили запорозькі судна. Коням було там вдосталь паші, але зимувати їх переганялося на Велику Хортицю. Ця Січ існувала ще в 1629-му році, коли кошовим отманом був Левко Іванович.

СІЧ НА МИКИТИНОМУ РОЗІ, де тепер місто Нікопіль, на правому березі Дніпра. Її заснував запорожець Хведір Пінчай. Один час тут пробував Гетьман Павлюк і звідти розси-

лав свої заклики до повстання. Цю Січ взимку захопив Богдан Хмельницький, що таборував 1648-го року на острові Бучках. Від цієї Січі не лишилось жодних слідів, бо 1846-го р., під час повені, Дніпро підмив і поглинув саме ту частину острова, де стояла колись Січ.

СІЧ ЧОРТОМЛИЦЬКА, що її заснував біля 1652-го року кошовий отаман Лутай біля гирла річки Чортомлика. Вона звалася згодом "Старою Січчю". З одного боку межувала із степом, а з інших боків її оточували річки Підпільна, Прогній, Чортомлик та їх припливи.

Маємо опис цієї Січі з 1672-го року: її оточував вал, заввишки 10 метрів, який від степу був укріплений палісадами із стрільницями; із степу вів шлях до січової брами, із вежею пад нею, 30 метрів в обводі; в ній теж були стрільниці. До води виходило вісім фірток чи "пролазів", таких вузьких, що ними могла пройти тільки одна людина з відрами.

Чортомлицька Січ була добре фортифікована. В ній побували кошовими Брюховецький, Сірко й Кость Гордієнко. 1709-го року її підступно захопили солдати, "птенци гнезда Петрова", побивавши багато козаків. Ті ж, яким пощастило врятуватися, заснували Січ на татарсько-турецькому березі Дніпра, коло того місця, де річка Кам'янка вливавася до нього.

У КАМ'ЯНСЬКІЙ СІЧІ запорожці пробули недовгий час, до 1711-го року. Звідти вони перенесли Січ до Олешішок.

ОЛЕШІКІВСЬКА СІЧ теж була на татарському боці, проти пізнішого Херсону, однака її тут вони довго не всиділи: 1730-го року козаки знову вернулися до Кам'янської Січі й жили там ще чотири роки.

Ця Січ була розташована між лівим берегом Кам'янки та правим берегом "Козацького Річища". Укріплення мала муровані, з дикого каменю; була збудована неправильним чоти-

рикутником, стояло в ній 40 хат, однакового вигляду куренів, а між ними, в двох місцях, прилягали вулички 5-10 метрів завширшки. Поблизу Січі було кладовище, зберігався у ньому могила славного Костя Гордієнка. 1734-го року запорожці "амнестував" російський уряд й дозволив їм вернутися на правий берег Дніпра. Там запорожці заснували "Нову Січ" над річкою Підпільною.

НОВА СІЧ була найкращим зразком запорозького фортифікаційного мистецтва. Споруджена в "Красному Куті", між лівим берегом Базавлуку і правим берегом Підпільної. Здавалась неприступною завдяки річкам, безліч проток, плавень та лук. Поділялася на три частини: Внутрішній Кіш, Зовнішній Кіш і т. зв. "Ретрашемент". Щершій був найміцніше укріплений і звався "Замком", був обведений валом і з північного боку мав широку браму з мурованою вежею. Посередині Коша широчів майдан, де відбувалися ради й інші церемонії. В одному кутку цього майдану височіла січова церква, а біля неї — висока дзвіниця, дзвони якої гули-рокотали під час свят і били на сполох під час небезпек. Голос дзвонів далеко лунав по степах, скликаючи до Січі тих, які пробуvalи поза нею. Далі була збройниця та військова скарбниця, а довкола майдану стояли 38 козацьких куренів та різні військові приміщення.

Зовнішній Кіш звався також "Базаром". Тут було з півсотні хат, переважно ремісників і різних промисловців. Цей Кіш був оточений ровом і валом із палисадами.

У північно-східнім куті цього Коша пізніше збудовано т. зв. "Ретрашемент" для московського гарнізону, завданням якого було шильно доглядати за поведінкою січовиків. Цей "Ретрашемент" захищав вал, за яким були різні приміщення та касарні солдатів.

На причалах цієї "Нової Січі" були згromаджені "чайки", трагічна доля яких нам відома...

Коти ж мова про січові курені, то

відомо, що в половині XVIII-го століття "Нова Січ" над Підпільною, перед її зруйнуванням російським військом 1775-го року, мала 38 куренів. Саме стільки куренів, під тими ж назвами, по традиції мали і Січ Задунайська та Чорноморське кубанське військо.

Ось перелік січових куренів XVIII-го століття:

Батурицький, Брюховецький, Ва-
сюровський, Ведмедівський, Величків-
ський, Верхнє-Стеблівський, Дере-
в'янівський, Джерелівський, Дом-
ський, Дядьківський, Іванівський, Грек-
іївський, Кальниболовський, Канів-
ський, Конелівський, Корсунський,
Кріловський, Куриловський, Кущі-
вський, Левушківський, Минський,
Мишатівський, Незамайківський, Ниж-
нє-Стеблівський, Пашківський, Пла-
стунівський, Платнірівський, Полтав-
ський, Поповичівський, Рогівський,
Сергіївський, Тимошівський, Титарів-
ський, Уманський, Шкуринський,
Щербінівський, та Кісляківський.

(З "Повісті про наш степ широ-
кий" — "Визвольний Шлях")

—X—

ТИХА НІЧ, СВЯТА НІЧ...
(STILLE NACHT!)

HEILIGE NACHT!
(SILENT NIGHT, HOLY NIGHT)

Тиха ніч, святая ніч!
Сяйво бе від зірниць.
Діва-Маті Пресвята
Й ніжно-миле Боже Дитя
Сном спочили з небес,
Сном спочили з небес.

Тиха ніч, святая ніч!
Настирі йдуть настріч.
Херувимів хори з небес
Сповіщають на світ увесь:
Народився Христос,
Народився Христос.

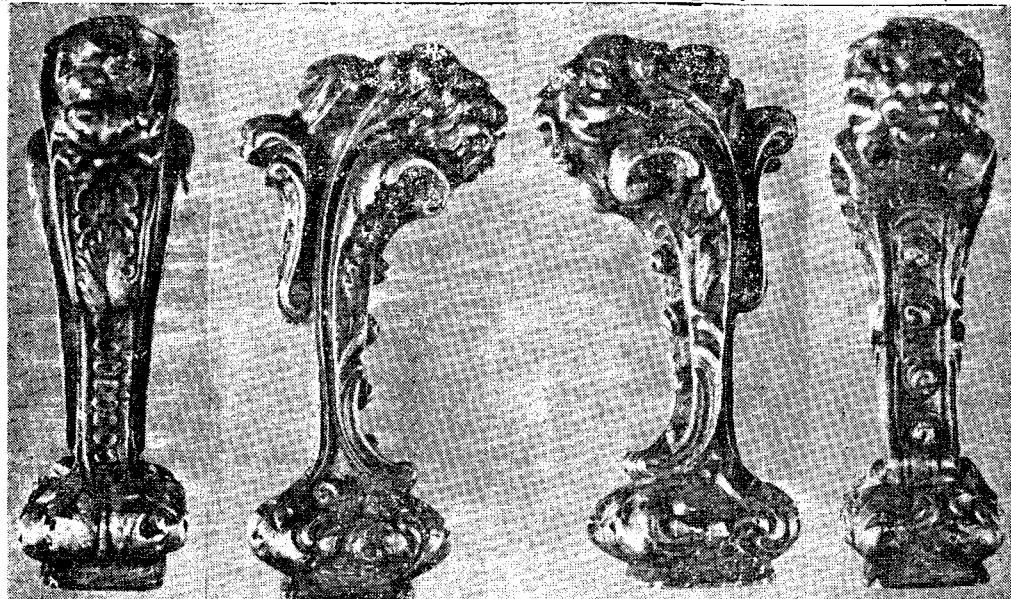
Тиха ніч, святая ніч!
Із Твоїх, Спасе, віч
Сяйром сяє Божа любов,
Шо спасти нас, Христе, прийшов,
Вже при Твому Різдві,
Вже при Твому Різдві.

(Переспів о. Т. Д. Волохатюка)

КОЗАЦЬКА ПЕЧАТКА

Член Генеральної Булави УВК референт козацької нумізматики й генеральдики побратим полк. д-р Юрій Подлуський, що має збірку понад п'ять тисяч цінних предметів нумізматики (орденів, медалів і т. д.), недавно придбав оригінальну мосяжну печатку сердюцького козацтва. Ця печатка

належала спольщенному графу Іллінському з Волині, походить з XVIII-го століття і виготовлена в стилі козацького бароко. Висота її 2 і $\frac{1}{4}$ інча а рідиск печатки має $\frac{1}{2}$ інча в квадраті. Далі подаємо знімку печатки, як вона виглядає з усіх боків, та дуже збільшений рисунок її відтиску.

Іван М. Чинченко

КОЗАЦЬКИЙ МОЦАРТ

Максим Березовський народився 27 жовтня 1745 року в давній гетьманській столиці, місті Глухові на Чернігівщині, в старовинній козацькій сім'ї. Першими вчителями малого Максима були глухівські скрипаль та цимбалісти, котрі грали на веселлях, та ще сліпці кобзарі і лірики. Їхню музику і співи хлопчина ладен був слухати вдень і вночі. Швидко він і сам навчився грати на кобзі та скрипці. А вже скільких отих пісень зінав! Відвідував Максим Глухівську музично-співочу школу. Заохочуючи потяг сина до музики, батько Максима, Соzonт Березовський, віддав його до Київської Академії. Здібного хлопця відразу зарахували до академічної капели.

До всіх наук вдався зугарним Максимом. Добре опанував українську, церковно-слов'янську, грецьку і латинську мови, залюбки вивчав літературні жанри та віршування. Швидко вивчив теорію композиції, опанував теорію гармонії і вневдовз складав власні пісні. То були пісні духовні і світські, пісні про те, що найбільше вражало малого музичку, про те, що він любив над усе, то були пісні про матір, про Дніпро і сонце, про Україну, їх (пісні) виконував академічний хор під час служіння. І народ валом посувався до церкви, аби послухати капелю та подивитись на гарненького хлопчика композитора.

Коли Максимові сповнилося вісімнадцять літ, приятель "Малоросії" Українщ, генерал Рум'янцев, одвіз його до Петербургу: "Росії потрібні такі великі таланти". Три роки провів Максим Березовський у Петербурзі, у придворній (царській) капелі. Італійський капельмайстер і композитор придворної капелі Цоппіс давав Максимові сценічальні лекції з теорії музики та композиції. Незвичайний тенор Березовського часто звучав у виставах італійської оперної групи. Максим був солістом в Орієнбаумському театрі, виконував прорігні

партиї в операх. Петербурзьких шанувальників музики й пісні зачарували Максимові пісні, кантали, ораторії та хорові концерти, пройнялитонким пірізмом, мелодійністю і романтичністю.

В 1765 році земляк Березовського, фаворит російської цариці Єлизавети, граф Олексій Розумовський, який і сам колись був співаком придворного хору в Петербурзі, при сприянні генерала Рум'янцева та російських дворян Напініх, добився аби талановитого співака і композитора відпровадили на навчання до Італії в Бельонську Академію. Майже десять років провів Березовський на чужині. Він вчився у кращих італійських композиторів. Його духові концерти, які він написав за цей час, були взірцями хорового мистецтва XVIII століття. А 15 травня 1771 року, одностайним рішенням жюрі, Максима Березовського було обрано академіком Бельонської Академії. Своїм екзаменаційним тестом-твором, український композитор зачарував і приголомшив членів жюрі, славетних італійських композиторів-музикознавців.

І ось рік 1773, передостанній рік перебування композитора в Італії. Цього року на сцені оперного театру міста Інврно було поставлено оперу Максима Березовського "Д Е М О Ф О Н Т" (про боротьбу козаків -- українців з босфорцями турками). Опера мала грандіозний успіх. Окремі її (оперні) арії і танці, на прохання публіки, повторювались двічі і тричі. Композитора вітали, поздоровляли, пророкували велике майбутнє. Знаївці стверджували, що подібний успіх у вимогливих італійців мав лише Моцарт. Що ж недарма імена цих двох геніальних композиторів — австрійського і українського викарбуваних золотими літерами поряд на стіні Бельонської Академії.

Березовського просили залишитись в Італії. Ні-ні, тільки додому, в Україну. В Італії без того вистачає

талановитих співаків і композиторів, є чимало музичних Академій. А в Україні є чудові співаки і музиканти, але їм потрібно десь вчитись. Так він відкріє в Києві Музичну Академію. А ще він поставить українську оперу, поставить її на Поділлі — прямо на майдані, нехай слухають і дивляться усі люди, герої співатимуть рідною мовою і всі зможуть зрозуміти. Ох, скоріще вже до дому!

Та багато змін сталося за цей час в Україні. Помер Максимів меценат граф Розумовський, новий правитель України князь Потьомкін як міг грабував Україну та знущався з народу. Цлюндувала Україну і Катерина II, вона вже підписала наказ про зруйнування серця України — Запорозької Січі. Щоб якийсь малорос відкрив музичну академію, щоб він зрівнявся з гением Моцарта? Лята цариця жахалась самої думки про це. І першого українського академіка музики, наче собаку, виганяли з канцелярії Потьомкіна. Єдине, чого домігся Березовський — його зарахували співаком позаштатним придворної капелі.

В Петербурзі тоді працювало багато козаків-невільників при будові на мочарах, нової столиці Російської імперії. Максим Березовський часто приходив до них зі скрипкою, і тоді на Фонтанці розпочиналися концерти просто серед неба — знамениті українські вечорниці. Багато петербуржців сходилося сюди послухати чарівних пісень і чудову гру академіка Березовського, про італійський тріумф тут вже знали. Та з наказу Потьомкіна вечорниці заборонено — солдати побили і розігнали співаків і танцюристів. Останню радість відбрали у Максима.

Немає академії, немає Січі. Царські чиновники насміхались над Максимом Березовським.

Не відергавши такої наруги над особистістю та Українським Народом, 12 квітня 1777 року, перший український академік музики Бол'юнської Академії, почесний член Мілянської та інших Академій Італії, другий композитор віку (після Моцарта) покінчив життя самогубством.

МИКОЛА МІХНОВСЬКИЙ (1873-1924)

Громадський і політичний діяч, публіцист, предвісник українського націоналізму, ініціатор українського військового руху і державник-самостійник.

Народився в Прилуцькому порті на Полтавщині 1873 року. Університет (правничий факультет) закінчив у Києві. Ще за студентських часів стає співосновником "Братства Самостійників-Тарасовців" з програмою Самостійності Української Держави, знаючи, що без своєї національної держави ніяка нація не може жити й розвиватися.

Після закінчення правничих студій став адвокатом у Харкові, виступаючи як оборонець в політичних процесах й беручи активну участь у громадському житті. Особливо замітною і на ті часи революційною була його про-

мова на Шевченківському святі 1899 року у Полтаві й Харкові, надрукована в слідуючому році у Львові п. и. "Самостійна Україна", як перша брошуря Української Революційної Партиї (РУП), що стала програмою у перший період її діяльності. Після відходу більшості членів РУП із самостійницьких позицій, Міхновський організує в 1902 році "Українську Народну Партию" з самостійницькою програмою для якої склав в 1906 році "ДЕКАЛЬОГ" — ДЕСЯТЬ ЗАПОВІДЕЙ" та "ІРОГРАМУ", що обстоювали ідею Самостійної Української Держави. Цей Катехизм Українця" із "Заповідями" на самому початку, виданий і поширюваний в кількості нари сотень тисяч примірників-викликав страшне обурення не лише московської але й української преси,

яко "реакційні", а самостійників по-рівнювали... "представники" українського народу з... "царськими охоронниками і жандармами". Це однаке не злякало Міхновського і свої самостійницькі думки він поширював в ріжких, здебільша за браком фондів, короткотривалих органах аж до революції, здвоївши і потроївши свої сили вже в перших днях революції, особливо на військовому відтинку — організації військової сили, що стало майже його виключною ініціативою, бо і не багато було тих, що зрозуміли тоді клич Гетьмана Івана Мазепи "же през шаблі маєм права". На жаль, клич цей був зовсім чужий для тодішніх керманчиків Центральної Ради, вони-заражені якоюсь п'ятоночною любовлю до москалів, ніяк не хотіли бачити національної політиції московськовських більшовиків у теорії й практиці, які керувались лише національними інтересами і діяли й діють як московські націоналісти. Для наших же соціалістичних керманчиків — автономістів державницька програма Самостійної України здавалась в тих часах чимсь абсурдним, як абсурдною є і досі для них українська державна ідеологія. Їм був дорожчий соціалізм із чужого поля, як своя рідна, вільна й соборна Самостійна Україна. І в той час, як Міхновський з жменькою молоденьких грапторщиків веде тисячні маси українського вояцтва проти "Київського Совета Рабочих й Солдатських Депутатов", що тоді презентував на Україні державну всеросійську владу, Винниченко, цей злий дух Центральної Ради й української нації, організує на Дніпрі прогульку з лідерами всеросійських соціалістичних партій-щоб спільній всеросійський соціалістично-демократичний фронт зміцнити і вірність української демократії цьому всеросійському фронту доказати. Ще пізні палить сором наші лиця на згадку про таких "будівничих" автономної України. Що мілітаристські пляни Міхновського зустрігли сильний спротив з боку московських і жидівських партій (ці останні завжди йшли з "пану-

ючим класом") з яких складався т. зв. "Київський Совет Рабочих й Солдатських Депутатов", в цьому немає нічого дивного, — їх спротив був логічним і зрозумілим. Є неможливо одначе зрозуміти, що лідери Центральної Ради, в руках яких під ту пору був провід української нації, не хотіли відродження української військової сили, боялися її й противились її відродженню всіми способами, виступаючи особливо проти "мілітариста" Міхновського. Особливо з неукритою злістю й ненависттю виступав на сторінках преси проти творення української армії Винниченко, глузуючи з пробудження історичної традиції ("Робітнича Газета" ч. 7 з дня 8 квітня 1917р.). А в ч. 10, з 12 квітня тієї ж газети він писав: "Не своєї армії нам соціал-демократам і всім щирим демократам треба, а знищення всяких постійних армій. Не українську армію регулярну нам треба організувати... Українська демократія повинна в сей час добре пильнувати. Українського мілітаризму не було, не повинно його бути й далі". Такі думки поширювало між вояцтвом й серед населення і їм дуже успішно ще допомагала поширювати більшовицька пропаганда, наближаючи Україну до неминучої катастрофи. Бо в той самий час більшовики організували могутню армію, щоби вдарити на безборонну Україну, що її внезапні барі сталося і перерішило долю України. Каже фізичний закон, що природа не терпить порожнечі. Як бачимо, то це твердження і в політиці є можливе. Хто не хотів на своїй землі власної армії, мусить погодитися на перебування на ній армії чужої, з усіми виникаючими з того наслідками. Велика нагода була змарнована, на жаль, власними руками.

Та вертаймо далі до діяльності самостійника Миколи Міхновського. Революція застала його в Києві, де він, як запасовий старшина, був приділений за свою професією до Київського Окружного Військового Суду, в ранзі поручника і вже з перших днів революції виступав як речник державної

самостійності України й творення українського національного війська. Це за його ініціативи відбулися в Києві перші збори українських старшин і вояків 22-го березня 1917 р., 24-го березня велике військове віче, а 29-го березня, на параді українських старшин і вояків, рішено відкрити негайно у Києві "Український Військовий Клуб ім. Гетьмана Павла Полуботка" як окрему вповні самостійну українську військову організацію з окремим організаційним бюром на чолі з Міхновським, для переведення в життя постанов наради з 29-го березня. Цього ж дня, після докладу Міхновського, принятого з великим одушевленням, було також ухвалено одноголосно приступити до негайної організації власної національної армії, якою могутньої своєї мілітарної сили, без якої не можна її помислити про здобуття повної волі для України. Було також рішено розпочати організацію українських охочих полків усіх родів зброї і першому полкові надати назву: "Перший Український Козачий ім. Гетьмана Богдана Хмельницького Полк", популярно названий "богданівцями", створений 1-го травня 1917 р. за ініціативою М. Міхновського, з вояків етапії станиці в Києві. Це найстаріша українська військова одиниця, що брала участь у Визвольних Змаганнях в складі Запорізької Формації до кінця 1920 року. Командирами полку були: соти. Д. Путник-Гребенюк, підполк. Ю. Капкан, підполк. Ю. Ластовченко, полк. О. Шаповал, підполк. М. Люб'янинський, полк. С. Лазуренко і полк. І. Кириченко.

На параді 29-го березня вироблено такожувесь церемоніял національної маніфестації з участю українського вояцтва, яка відбулася 1-го квітня в строгому порядку окремих військових частин і народу, очевидно це найбільша заслуга Військового Клубу ім. Гетьмана Павла Полуботка на чолі з Міхновським.

Поруч з Клубом ім. Гетьмана Павла Полуботка було заложено також в Києві з ініціативи М. Міхновського "Ук-

раїнський Військовий Організаційний Комітет" на чолі з полковником Глинським, цілю якого було творення українських військових частин, розпочинаючи поширену роботу, мимо завзятого спротиву Тимчасового Правительства, московських генералів, старши і простих солдатів, що часто позначувалось навіть кров'ю. Про несамовиті перешкоди від своїх, "дядьків й няньок отечества чужого", як це писав Тарас Шевченко, вже була мова вище.

Між тим в Клубі ім. Гетьмана Павла Полуботка повів гарячкову працю Микола Міхновський, випускаючи відозву в десятках тисяч примірників до українців-вояків, закликаючи їх об'єднуватися в окремі національні громади й подавати про себе звістки до Т-ва ім. Полуботка. Відозва ця зробила велике враження на всьому фронті і в запіллі, де тільки перебували вояки-українці й скрізь почали відбуватись українські віча й засновуватись українські військові товариства і клуби. Навіть і в Москві, в кінці березня, утворено було Український Військовий Клуб, а 10-го квітня у Києві українське віче військових фронтовиків, яке ухвалило домагатись організації української національної армії з усіма родами зброї, а поки що — виділення на фронті всіх українців-вояків в окремі національні групи, а в тилу — формування українських полків з урядовою мовою українською.

Розпочата праця кількох націоналістів-самостійників з Миколою Міхновським на чолі об'їмає щораз то ширші круги українського вояцтва. В дніх 18-21-го травня 1917 року відбувся в Києві 1-ий Всеукраїнський Військовий З'їзд, якого організатором і членом Президії був М. Міхновський. Він теж був обраний членом Президії Українського Генерального Військового Комітету. В червні 1917 р. за ініціативою М. Міхновського створився на розподільній станиці у Києві український полк ім. Гетьмана Павла Полуботка, Микола Міхновський був теж ініціатором повстання Полуботківців з 16-го на 17-го липня 1917 року, що

мало на меті проголошення Самостійної Української Держави, але передчасне розкриття пляну (в чому повністю завинив підполк. Ю. Капкац, який зізнав про плянований виступ і був у зв'язку з його організаторами, але сам взяти в ньому участі не схотів й з своїм полком допоміг повстання ліквідувати) знівечило зовсім вдалий виступ, змушуючи більшу частину полуботківців повернутись до касарень. Частину повстанців заарештовано. Київська військова влада, за згодою Українського Генерального Комітету, щоб спонукати Полуботківців скорше забратися з Києва, умисне морила їх голодом і всячими невигодами, а 27-го липня 1917 року полк був висланний на фронт. Таким чином плян проголошення державної самостійності України упав. Сам М. Міхновський був змушений покинути Київ. Його було вислано на фронт румунський, до штабу одної з армій, де він перебув аж до глибокої осені 1917 року. До активної політичної діяльності він вже не повернувся.

Керманці Центральної Ради побачили, що український рух серед війська може послужити для неї за найкращу опору в боротьбі за опанування владою на Україні. Вони дуже зручно взяли провід рухом у свої руки. Та, на жаль, разом із тим, вони штовхнули його на шлях соціалістичної демагогії, яка розкладала здорові національні елементи військового руху, позбавила його ідеалізму, ідейного пориву, викликала серед них карєризм і авантюризм (серед старшин), серед других розпалила соціальні апетити і вкінці спричинила охолодження до самої ідеї-збудування самостійної української держави. Як каже С. М. Шемет, ті що таку політику повели, "змарнували увесь національний порив у військах, пропустили найзручніший момент для сформування української армії і в той спосіб підготовили всі будучі катастрофи наших державних змагань".

Після окупації України більшовиками Міхновський попав у тюрму, а по звільненні, рятуючись від переслі-

дувань, переїхав на Кубань, де працював то в кооперації, то в шкільництві. Повернувшись на весні 1924 року до Києва, покінчив життя самогубством уникаючи дальших більшовицьких репресій.

Так закінчилося прецінне життя вірного сина й ідеолога державної самостійності України, яку вперше проголосив у своїй промові на Шевченківському святі, присвячуючи цій ідеї усе своє життя. Міхновський — звеличник однієї, єдиної, неподільної, самостійної, вільної, демократичної України від гір Карпатських аж по Кавказькі. Безкомпромісний у принципах і динамічний, випереджуючи поглядами своїх сучасників. На жаль, не було сили і змоги об'єднати для своїх ідей міцнішого гурта однодумців. Але його ідеї мали великий вплив на появлення покоління 1920-30-их років, зокрема на Зах. Українських Землях і на еміграції. Довідавшись про трагічну смерть Миколи Міхновського писав С. Шемет: "Це було велике серце. В ньому палав такий вогонь любові до України, що в другій країні він запаливши мільйони сердець бажанням патріотичного подвигу, а в безкислотній атмосфері нашої інтелігенції запалилися цим вогнем тільки одиниці... О, як мусіло заболіти серце тих Українців, сповнених любовю до Матері-України, після звістки, що життя його вже згасло!"

*Рудольф Федорович
Козак Однорічник. Бувший розвідник з-під Крут і Славного Війська Запорізького, Ветеран Канайської Армії в другій світовій і Корейській війнах.*

Захарій Різників
Сотник У. В. К.

З ІСТОРІЇ У. В. К.
В НОВОМОСКОВСЬКОМУ
П О В І Т І

Повітове місто Новомосковськ — це колишня Самарська, одна з великих Запорозьких паланок. При переіменуванню ж цього міста москалі замінили назву річки Самари, що впадала в Дніпро, та історичні назви вулиць: Гетьманська, Січова, Запорозька, Кальнишевська та інші, все українські назви, не пам'ятаю ні одної вулиці в нашому місті, що мала б московську назуву.

Після двох-трьох місяців революції 1917 року тут було засновано Вільне Козацтво. Заснував його селянин з села Манциловки, що біля міста Катеринослава, — старий з 1905-го року український діяч по прізвищу Сторубель. Його помічником був селянин Язиковський з села Підгородне, що між Катеринославом і Новомосковським, де також були свідомі селяни.

На заклик цих організаторів повстали відділи Вільного Козацтва і в інших місцевостях нашого повіту. В самому місті організатором козацького відділу був молодий син фершала Денис Гавриленко. Більшість членів УВК убралися в козацькі одяги а невелика кількість була на своїх конях. Значайно це все були молоді, гарні хлопці.

Повітовий кіш Вільного Козацтва належав до Катеринославського Вільного Козацтва, яким керували молоді брати Горобці.

Вільне Козацтво перебрало під свою охорону банки і боролось з анархією та злочинністю, що почалася за революційних часів, та провадило широку протибільшевицьку пропаганду і на віть збройно виступало проти тої зарази.

Нід час проголошення 4-го Універсалу Центральної Ради про самостійність України Вільне Козацтво мали фестувати з українськими прaporами на конях коло місцевого історичного запорозького православного собору.

Тоді ж наші Вільні Козаки склали

присягу на вірність Україні.

Коли надійшли чутки, що на столицю Київ сунуть червоні більшевицькі війська з Петрограду, то частину козаків відправлено до Коша, яким командував дід Шепель, щоб разом іхти до Києва його боронити. Та виправа доіхала до станції П'ятихатки, де з Києва одержано телеграму від тодішнього прем'єра українського уряду с.р. Голубовича щоб козацький кіш повертається до дому, а залізничному урядові наказано не давати козакам вагонів і не пропускати їх у Київ.

Не дивлячись на те, частина наших козаків вступили в частини Української Армії і в складі її, а також в повстанських загонах боролись за волю України і навіть зложили голови свої за ту Ідею . . .

Так полягли на полі слави Українські Вільні Козаки нашого коша: брати Горобці, син отамана Сторубля, Гейко, Свердуло, Гавриленко, Шинкаренко, Руденко та інші, що їх прізвища вже забув.

ВІЧНА ІМ ПАМ'ЯТЬ!.

* * *
ХРИСТОС РАЖДАЄТЬСЯ !

Нехай простить мале Дитя
Прорвиши нам минулі, наши
Супрові рідних і землі,
Котрих любили ми в біді
І друзів, щиріх — призабутих,
Самітних в споминах закутих,
І ніч велику на землі! . . .
Нехай багатство і чужина
Не заберуть від батька сина,
Хай брат відвідає сестру,
І мати не жене дочку.
Нехай українська коляда,
В світі, лунає лише одна
З одної груди і душі
Хоча розбитої сім'ї.

Христос Раждається! . . .

Іванна Ярош

Павло Бабяк

**ЯК МИ ПІДГОТОВЛЮВАЛИ І
ПЕРЕБИРАЛИ ВЛАДУ В ТЕРНОПОЛІ
31-го ЖОВТНЯ 1918 РОКУ ?
(автобіографічний спогад)**

Перебуваючи на італійському фронті в складі 36-го стр. піх. полку, ми мали в 1918 році дуже скупі політичні відомості з нашої Галицької Землі. Український часопис був у нас рідкістю, в німецьких було більше відомостей із Східних Земель України і то переважно в хлібній справі, листи ж, що їх одержувало вояцтво, були короткі, навіяні тugoю й журбою і кожний із нас мріяв про хоча б і короткий "урльон", щоб відвідати своїх рідних, бо деякі не бачились з ними ще від серпня 1914 року й бажали глянути на знищенну 4-літньою війною свою батьківщину.

Прошив і я о відпустці, бо в рідному селі стояв довго фронт занятий німецькими військами, родичі були евакуйовані й доперва весною 1918 року вернулися домів на голе подвір'я, бо хата, як в листі писали, була спалена, господарські будинки повалені й розібраш, овочеві дерева й інші зрубані й зужиті на будову воєнних схованок і спалені, на жаль мою відпустку відкладали й доперва несподівано одержав я "урльон" від 12-го до 24-го жовтня 1918 р., з якого я, теж несподівано, вже більше на італійський фронт не вернувся.

Кілька днів радості, праці й смутку, бож треба знову вертати на фронт, а "урльонники" дуже часто вірнувались, там і гинули. Мама оглядала мою рану (я був ранений в ліву руку) працювали, плакали і молилися. Рідня замешкала в "хаті-буді". Зі старої глиняної хати залишились в одній половині стіни, їх зверху перекрили дошками і соломою, після заховалась, але комин був звалений і тому "хата", під час варення їжі загорілась, та тому, що це сталося під час дня, шікто не постерпів і навіть обід не змарнувався. "Хату" знову прикрили листям і недопаленою соломою і далі так канап-

рили аж до літа 1920 року, коли то збудували нову хату-ліплянку. Отож я, скіпувши військовий мундир, взявся до праці на знищенному обійстю і тих кілька днів відпустки промінули гей би одна хвилина й треба було з жалем прощатись з рідними і від'їздити на фронт у невідоме.

Дня 24-го жовтня рано подався я пішки (окоło 10 кілометрів) до Тернополя на залізничну станцію. Там, дозвілившись, що до від'їзду поїзду на Львів маю ще біля трьох годин часу, пішов я оглянути депо Тернопіль й захотілось побачити будинок гімназії, в якому, здавалось так ще недавно, склав іспит зрілості, а може й дастесь зустріти там декого з професорів і товаришів з гімназіальної лавки. Та звернувшись біля пошти на право, я побачив здалека (тоді я мав 21 років і дуже гострий зір) професора Іллярія Брюковича, який вчив мене вже від 5-ої класи в гімназії латини, з перервою в класі 7-ї і пішав при іспиті зрілості, як інші напроти мене з якимсь поручником і вже здалека вітав мене рукою. Ми пристанули, привіталися, професор запитався звідки йду й куди прямую, та почувши, що я вертаю з відпустки на італійський фронт й поклавши руку на мое рам'я промовив: "Я вам, кадете, забороняю туди їхати, правда, пане поручнику! Ідете з нами на нараду, що зачиняється за півгодини в канцелярії "Народної Торгівлі". По дорозі довідуясь, що дні ціарської Австро-Відніської почислені, що у Львові вже є Український Уряд, який підготовляє перебрання влади на українських землях Галичини, Буковини, можливо навіть і Закарпаття, що вже є зорганізовані військові комітети на провінції і тільки ждуть на наказ, щоби приступити до дій. Слухаю її недовір'я, бо все це виглядає для мене більше на фантазію, як на правдиву

дійсність. Та, от ми вже в канцелярії. Вітаюсь щиро з о. д-ром Миколою Конрадом, мій катехит в гімназії, пізнаю декількох гімназистів, є кілька селян і міщан й кількох військовиків, невеличка канцелярія скоро заповнюється прибульцями і почалась тригодинна нарада-звідомлення. Поволі приходжу до себе й вглублююсь у суть справи. До нас на фронт ще такі справи не доходили. Вправді вояцтво вже було війною змучене, але на фронті ще голоду не було. Ми знали вправді, що Німеччині й Австрії приходиться важко, але їх війська стояли усюди на чужій території й підкріплялись українським хлібом і цукром. Знали ми також, що італійці дістали підкріплення від французів і англійців, передусім в тяжких гарматах і ми сподівались їхньої офензиви, але поки що ми стояли твердо на їх території й радше очікували мирного закінчення війни. Про це й переконували нас часті підкріплення німецьких пробоєвих куренів, що добре відживлені й прекрасно узброєні, в розмові натякали про слизьку перемогу й замирення. Що в Австрії так накипіло, цього ми не сподівались й тому на мене воно спало досить нагло, хоч у своїх батьків я застав правдиву ніужду.

На цій же нараді подоповнювано ще деякі комітети, роздано відповідні інструкції й особливо пілкresлено довіреність і тайність нарад аж до слушного часу. Мене ще затримує проф. Брикович, та після перекуски таки в "Народній Торгівлі", додає ще деякі завваги в слові й інструкції на письмі для зорганізування в північно-східних громадах Тернопільського повіту українських урльопників, воєнних інвалідів, воїнів перебуваючих на хворобових відпустках, навіть дезертирів й інших здорових і охочих мужчин, по можливості узброєніх й привести їх 31-го жовтня вечором до Тернополя об'єднати поспіти, де одержу наказ дальншого діяння. Окремо дав мені звернення до всіх війтів, щоби були мені в цьому ділі помічними. Побажавши собі вземних успіхів, ми розійшлися, коли вже почало вечоріти. Вечір був трохи

прохолодний, та я не відчував холоду, роздумуючи над своїм ще таки неясним положенням і як за ніч вжитись її приступити до праці. Адже ціарська Австрія ще таки існує...

Я прийшов до дому досить пісно й усі вже спали, та як тільки зайшов у "хату", мама спитали: "То хто?" Мамо, кажу тихо, я вже на фронт сільше не пойду й кількома словами пояснив мамі тихо мій наглий поворот додому. І не сподівався я тоді, що за 9 днів поїду на інший фронт, навіть без прощання й поверну майже після двох важких років. Мама встали, вони ще зовсім не спали, засвітили каганець і я побачив їхні заплакані очі, мама дали мені добрий кусень хліба й горня молока, і я підкріпившись, тихо, щоби нікого не збудити, ліг на лавці спати. І, о диво, разу й заснув і проспав одним сном на твердій лавці до самого ранку. Навіть нічого не приснилось, що я уважав за добрий для себе знак.

З'ївиши ранішній обід (у нас рано обідали, в полуночі-полуднівали і ввечорі вечеряли) і поговоривши обережно з батьками, я забрався до праці й пішов до війта у свою селі. Та яке ж було мое здивування, коли війт подав мені вже готовий список зголошених "вояків", приобіцяв з ними поговорити і доставити їх 31-го жовтня на 10-ту годину ранку до Шляхтинець біля церкви на головну сірійку. Звідкіля ви про це довідалися?, питав. "Та у нас вже від тижня про це тихо говорять і я був вчера в місті — відповідає, вас бачив, і я знов, що ви нині до мене прийдете. Я вже й з деякими війтами в цій справі говорив і ще буду говорити та дікого запрошу до себе на нараду й труднощів ви з цим не будете мати, со "шандарі" вже від двох неділь до нас не показуються і за дезертими не шукають." Це справді була для мене дуже приемна вістка, бо хоч звичайного жандарма було мені нічого боятись, все ж таки краще було з ним не зустрічатись.

У війта я пополудніував й зайшовши на хвильинку до родичів, подався

до сусіднього села Стегніковець, де й заночував у своєї сестри, що була там заміжня. Село велике й розкинене і в ньому прийшлося мені зупинитись на цілий ще слідуючий день, бо треба було відвідати майже усіх "вояків" особисто. Залишивши там зв'язкового, я подався в інші села не натрапляючи на більші труднощі, а одинокою морокою було узброєння, хоч кілька крісів російських вдалось придбати. 29-ий жовтень я присвятив Шляхтинцям, село велике й національно свідоме, що видало понад десяток інтелігентів, положене найближче Тернополя і, на жаль, в половині спалене через московські війська під час віdstупу 1917-го року. Тут багато мені допоміг десятник Степан Середюк, узброєний Манліхером і при бағнеті. Того ж дня вечером я вернув до батьків, 30-го майже усі зв'язкові зголосили стан звербованих "вояків", а 31-го жовтня ранку, я зі своїми односельчанами "відмаршував" на збірку до Шляхтина, де вже деякі нас очікували. Дослівно о год. 10-й були забрані з усіх сіл, 80 чоловік, з одним Манліхером, 8 крісів російських і я при револьвері з неповним ладунком, та кожний з торбою хліба на два дні. Деякі мали грубі, свого виробу палиці, дехто рискаль, а найбільше голіруч. Розглянувшись по них, я ще промовив до всіх кілька слів і ми, уставившись двійками, відійшли на Гаї Шляхтинські (сьогодні Гаї Шевченківські) до Тернополя (7 км.), бо звідтам вже видно Тернопіль і зараз за Гаями були ще не закриті московські окопи з землянками.

Прибувши на місце біля 12-ої години, ми розташувались в окопах з видом на Тернопіль, бістріні принесли від сусідніх господарів соломи, виглянуло сонечко й усі почали підкріплютись чим хто мав. О год. 2-й я вислав на звіді до Тернополя трьох цивілістів, та коли вони довго не верталися, о год. 4-й я рішився "охоронним порядком" маршувати до Тернополя з північно-східної сторони, бо вчорілої насідала мряка. Увійшовши в місто, ми застали його майже неосвітле-

ним, але їдемо обережно далі до пошти і там вже здалека зауважуємо збільшений рух цивілістів. Мене пізнає колишній гімназист, тепер хорунжий, і по кількох словах спрямовує в сторону зализничного двірця, ще напиними не перебраний. Кілька хвилин ході і ми вже на двірці. Роззброюємо стаційну варту, зложену з самих поляків й до ранку затримую їх під вартою в одній із стаційних кімнат, а їхніми крісами дозброюю своїх людей. Цікуному руху (також поляк) наказую виконувати далі службу під дешкатним наглядом, висилаю охорону до ремізу й біля усього зализничного реманенту, питаю за українськими зализничницами і врешті висилаю звідомлення до нашої Команди, що здається містилася в готелі Адлер та прошу о збільшенні загори і коменданта станції, бо в мене відзвивається ще не вилікувана малярія. Біля себе затримую лише кількох своїх людей. А тут на станції рух. Всюди венчатаються військові і цивілісти, мабуть таки поляки. О год. 10-тій алярмують, що якісь люди розбили вагон з крісами й розбирають кріси. Беру з собою двох узброєних в Манліхери і біжу в сторону вагона та наближаючись випускаю понад голови рештки куль із свого револьвера. Юрба (мабуть з польської бойки) розбігається кидаючи кріси, які визбираємо, та дозброюємо своїх людей, вагон замикаємо дротом біля його залишаю охорону та з одним вояком вертаюсь на станцію. І в такому перенапруженні проминає моя перша листопадова ніч. Потребую бодай кількагодинного відпочинку. На щастя біля 8-ої години ранку 1-го листопада приходить зміна для мене і тільки частинно дія моїх людей. Команду двірця перебирає хорунжий Володимир Лисий, пізніший адвокат в Тернополі. Частину своїх людей, вже всі узбрєні, запроваджує до школи при вул. Тарнавського, сам голошусь з коротким звітом в Командантурі й прошу о короткий відпочинок, що його мені з місяця уділено, зважаючи на мій перетомлений вигляд. Виходжу на т. зв.

"панську вулицю", вулицю недільних променад. Засвітило осіннє сонечко й заповідається гарний день. Йду на колишнє своє гімназіальне мешкання, до старенької пані Чубатої, бо там найкраще відпочину. Чи вона ще живе, бо їй мабуть вже понад 80-тку, та чи мене пізнає? Адже з того часу минуло чотири роки. Наближаюсь до партерового будинку і стукаю в двері. Отвірає старенька господиня і стає мовби врита, та враз плаче й промовляє: "Павло! Павло!" Вітаюсь зі старенькою, скидаю свій військовий плащ, вона щось говорить, ніби про каву, я глянув на свій колишній "бамбетель", сів чи впав на нього і п' обудився другого дня, тобто 2-го листопада, ранком. Розповідала мені старенька, що пробувала мене будити, але я тільки муркотів і далі спав. Перенапруження робило своє

2-го листопада, біля полуночі, я зайшов до Комендантури і просив о відповідній приділ у війську. Тут мені розповіли, що влада в Тернополі перебрали українці без труднощів.

**Іван Калинович
полковник**

КІЛЬКА ДУМОК ПРО ТЕРНОПІЛІ І КРУТИ

Природа побудована так, що кожна жива істота, бджоли, оси, мурашки, птиці, звірі, спільно боронять своє кубло, свій дім, своїх співменіків. Вже не кажемо про державу, яка, через свій уряд, спільно борониться від ворога, на це ідуть грубі мільйони, великі жертви. Якщо не сила, засновуються союзи, але уряд, його представники, приймають в цьому велику участь. Але є держави маленькі, тоді ця оборона носить символічний характер. Найбільш класичною, була оборона маленького князівства Люксембург. Війська — Люксембург не мав. В першу світову війну, Німеччина, нападаючи на Францію, парушила суверенітет Люксембурга. Княжна Люксембургу, все ж таки боронила своє князівство: вона вийшла на пограничний міст і при наближенню німецького війська роз-

Помогли українські вояки 15-го піхотного полку, якого кадра вже була повернута з "евакуації". Лише 1-го листопада, якийсь напевно поляк, застрілив нашого вартового біля пошти. Сказали також, що у Львові збунтувалися поляки і там вже ведуться бої та "запропонували" мені відправити адити відділ добровольців до Львова на підмогу. Очевидно я це прийняв як обов'язок і наказ та пізно вечером заладувався з добровольцями на поїзд і ніччу з 2-го на 3-го листопада виладувався на Підзамчу, бо Головний Двірець вже був в руках поляків. І так зачалась дія мене друга війна в обороні рідної землі, спочатку на фронти протипольському, згодом більшовицькому і денікінському та ще раз на противельському аж до нещасливого її закінчення. Та це вже не належить до Тернопільської розповіді. Може іншим разом й під іншим заголовком зможемо ще дещо продовжувати, якщо пам'ять буде ще дописувати.

Чикаго, дні 16 серпня 1977 Р. Б.

простерла руки і закрила дорогу. Два німецькі старшини, взяли її під руки, арештували, і завезли в лагер полонених. Так вона боронила своє князівство! Спартанський король Леонід в 480 році перед Христом, коли почув, що 200,000 персів ідуть на Грецію з півночі, виrushив до Тернопільського проходу в Тессалії, між горами і залином "Кіс". Прохід тут був широокий лише на 50 футів, то король Леонід наказав укріпити його валами і обсадив своїм військом. Два дні він легко відбивався від персів. Вузина проходу урівнювала сили. Ходило о час, щоби греки встигли зібрати більше війська. Але між греками найшовся зрадник Ефілант, який взявся провести персів гірськими стежками. Обійдений кругом король Леонід боронився до останнього вояка і сам впав трупом.

Тепер в цьому проході стоїть пам'ятник, на ньому надписє: "Подорожнику! Коли прийдеш до Спарти скажи, що ми тут, вірні законам держави, поглягли. Тут загинув король Леонід і 1000 спартанців. Вони були лицарями!"

Тепер подивимося, що було з Крутами? Це вузлова станція на Чернігівщині. (Курськ-Кіїв, Одеса-Бахмач). 25 грудня 1917 року московська армія Антонова-Овсієнка почала загальний наступ на Україну. Вона складалася з чотирьох частин. Четверта, під командою Муравйова, йшла на Київ і 26 Грудня зайняла м. Харків. При кінці грудня большевики зайняли Полтаву і Чернігів. 9-го січня 1918 року зайняла Катеринослав, а 15-го Александровськ. І в такий скрутний і небезпечний момент, лідери України пригадали, що Україна війська не потребує, бо буде охоронятися міліцією. Тому на їх вимогу, Центральна Рада 1-го січня 1918 року видала закон про створення при Генеральному Секретаріяті Військових Справ "Комітет для демобілізації армії", а 16-го січня Мала Рада видала закон про демобілізацію регулярної української армії і творення замість неї народної міліції. 17-го січня 1918 року Генеральний Секретар військових справ, Микола Порш, видав виконний розпорядок про негайну демобілізацію всіх частин регулярної української армії, а партійні комісари подбали про те, щоб розпорядження було як найскоріше виконане. У висліді цього випробувані в боях з большевиками: Перший Український Корпус, Сердоцькі дивізії, полки Полуботківців і Богданівців, та всі інші регулярні частини української регулярної армії перестали існувати. І все це було зроблено українськими руками, по наказу українських соціялістичних керівників Центральної Ради та Генерального Секретаріату. Це був вершик політичного безумства соціялістичних політиків! (Др. Петро Мірчук, "Від Другого до Четвертого Універсалу". Ліга Визволення України. Торонто — 1955 року стор. 61.)

22-го Січня, під натиском самостійників, починаються засідання Малої Ради. Всі "помякли", бо треба було шукати десять помочі. Переговори з Центральними державами вже велися. Але Україна була в федераційному зв'язку з Російською республікою від 22-го листопада 1917 року. З такої позиції німці з Україною не хотіли говорити. Для переговорів Україна мала бути самостійною. Після двохденних нарад, опівночі з 24-го на 25-го січня 1918 р. було проголошено 4-шій Універсал, про повну самостійність України. Але війська... не було. Щоби бути об'єктивним, треба сказати, що С. Петлюра вже на початку Грудня наказав полк. Вікторові Павленкові; з маленьких частин сформувати дві сердоцькі дивізії, які 12 грудня 1917 року, провели близьку розброєння большевицьких військ в арсеналі і в двох авіопарках, забираючи 70 гармат, 350 кулеметів, силу набоїв і бомб. Вояків нагрузили на потяги і відставили до Росії, большевицьких проводирів арештовано і посаджено до в'язниць. Винниченко страшно за це обурився й наказав арештованих випустити. Соціалістичні часописи почали писати проти Петлюри і С. Петлюра змушений був зрезигнувати з головства в Генеральному Секретаріяті Військових справ та виїхав на лівобережжя Дніпра і почав формувати Гайдамацький загін.

Бій під Крутами відбувся 29-го січня 1918 року. Уряд — Генеральний Секретаріят виїхав в напрямі на Житомір. В Києві перебувало до 10,000 старшин, їх ніхто не мобілізував і большевики мати що розстрілювати. Зареєстровано було, коли прийшли німці, більше 5,000 розстріляних старшин. Автор цих рядків наочно бачив нові тягарові аята забитих старшин. Їх везли до ланцюгового моста і перевертали з високого правого берега на лед. Всім відомо хто боронив Крути. Справа була в тому, що наші соціалісти в большевиках не бачили ворогів, а по словах д-ра Дмитра Донцова, що були "дорогі товарищі", з якими їх лучила боротьба за спільній "світ-

лий ідеал соціалізму". (див. Д. Донцов "Рік 1918" Київ 1954 р. Видавництво "Гомін України" стор. 94.)

Був вже найвищий час, щоби організувати не міліцію, але спільну українську армію, бо, як вже частинно згадано було вище, 26-го грудня московські війська зайняли без бою Харків за допомогою місцевої червоної гвардії, розбройши місцевий український полк й забираючи 18 автопанцирників і багато зброї й почалися дальші бої, головно за залізничні станції. З кінцем грудня були вже в руках більшовиків Полтава і Чернігів, 19-го січня Глухів, а 26-го Кропивницький і Конотоп. Муравйов свою групу зайняв Ромодан і Лубні, а 27-го січня, після бою з 1-ю Військовою Школою, здобув Бахмач. Доля Києва була перерішена, а його зайняття ворогом було питанням кількох днів, бо для його успішної оборони фактично війська не було.

І так, як в Тернопільському провалі горстка Спартанців заступила дорогу наїздній двісті тисячі армії персів, так тут, щоби заступити досить до Києва 6,000-ній московсько-більшовицький навалі, станули дня 29-го січня 1918 року бійці Юнацької Школи ім. Гетьмана Богдана Хмельницького, ще не випоколені Січові Стрільці Студентського Куреня з

командиром сотником Омельченком та чета Гайдамаків, разом усіх 600 бійців проти вдесятеро переважаючого й вишколеного жорсткого ворога.

В цьому бою, біля важного залізничного вузла КРУТ, не у тісному гірському провалі, але на широкому просторі піль, загинуло смертью героїв в обороні батьківщини близько половина бійців, між ними і сотник Омельченко. Та їхній геройський опір не був надаремний. Вони бо стримали на кілька днів здобуття Києва більшовиками, що мало важливий вплив на успішне закінчення Берестейського договору. Не меншим теж було моральне значення геройського Крутянського бою, що став символом жертвенності на якому виховувались покоління молоді, зокрема студентської та пластової і сумівської, головно на землях Західної України і тепер на еміграції. Крутянським Героям присвячені численні твори, зокрема поезії й популярні брошури. В пошані їхньої пам'яті рік-річно влаштовуються з відповідною програмою академії й окремі свята і доповіді присвячені Крутянцям. Пам'ять про них ніколи не загине, бо немає у нікого більшої любові до них у тих, що своє життя за свій народ відають. Вони ж, своєю геройською смертю в бою, врятували честь і життя української нації.

Проф. Ростислав Драган

«ВІК ПРОЖИТИ — НЕ ПОЛЕ ПЕРЕЙТИ»
(у 90-ліття Каленика Лисюка)

Приповідка, яку ми подаємо, як наш заголовок цього ювілейного реферату, особливо добре належить до характеристики життя Осаята У.В.К. Каленика Лисюка, що 18-го серпня 1977 року закінчив 90 років свого трудового і многогранного життя а тепер при насідному настрою та все з кипучою енергією й козацьким завзяттям готовий дає слуги жити Українській Справі.

Щоб найкоротше, як на те дозволяє характер цієї статті, та щоб скоріше, бо вже з невним спільненням, відзначити на сторінках "Українського Козацтва" цей вдачний ювілей, скористаємося зі змістів вже написаних на цю тему праць, які лише коротко згадуємо або й перепишемо уступки з їхнього зм.сту. Це є такі матеріали:

1) Проф. Ростислав Драган — "90-ліття великого патріота і діяча Каленика Лисюка" — машинопис ще ніде не опублікований на 12 сторінок який ми головним чином подаємо тут в скороченню, як головний зміст цієї статті, в якій використано дещо з:

2) Політична, культурна та громадська діяльність Каленика Лисюка — матеріали з нагоди 80-ліття життя — книжка видана заходами Українського Музею-Архіву в Кіївлені року 1967-го стор. 70.

3) Каленик Лисюк — "Цікаве з історії У.В.К. 1917 р." — спогади надруковані в "Українському Козацтві" ч. 3-4 Чікало 1969 р. стор. 18—20.

Редакція "У. К."

* * *

Ювіляр народився 18-го серпня 1887 року на Поділлі в убогій родині рибалки Вахтама Лепикана, який мав три морги поля та 10 душ родини. Від наймолодших років Каленик допомагав батькові в рибальстві. Не зазнав він теплоти батьківського дому, не мав

змоги здобути належну освіту. Сам трував шлях свого життя власними силами.

Неблизу села де народився Каленик височіла стара козацька могила. Старі люди сповідали, що на полях за селом відбулася жорстока боротьба гетьмана Богдана Хмельницького з поляками. Багато полягло там людей з обох боків, а між українським козацтвом загинув український полковник. Умираючи, він заповів своєму джурі Снайдерові, щоб доглядав козацької і його могили та щоб цей обов'язок переходить з роду в рід. Тоді там оселився Снайдер і його рід жив на хуторі у долині поблизу могили. У дитячих роках Каленика жив на тому хуторі старий дід Снайдера із роду винцевагаданого джурі Снайдера, який мав пасіку і великий овочевий сад. У тому саді були різні овочі і малій Каленик зі своїми друзями не раз ходив туди поласувати черешнями і соковитими солодкими грушами. Якось одного разу старий Снайдер застав хлонців на черешні. Тихо і лагідно він сказав, щоб хлонці візли з дерева, щоб не ламати галузок, а як хочуть ягід, то му-

сять поставити драбину і нарвати собі черешень, скільки потребують. Цей лагідний підхід і доброта тону старого Снайдера — нападка козаків — та його ріжкі історичні оповідання збудили в малого Каленика любов до народу, серед якого він жив та позалишали сліди на все його життя.

На 14-му році життя Ювілят залишив рідний дім і поїхав до свого дядька в Одесу. Там два роки пізніше запізнився з підпільною організацією соціялістів-революціонерів. За активну участь в тій партії він був кілька разів арештований та пізніше засланий у Сибір на каторжні роботи коло Іркутська. По 18 місяцях того ув'язнення йому пощастило втекти. Щоб затерти по собі сліди, змінив своє прізвище на Лисюк.

Ювілят в уніформі прапорщика московської царської армії 1916 р.

Під час Першої світової війни Каленик Лисюк став вояком в московській армії. У 1916 році закінчив лицюль прапорщиків у Петрограді та був відкомандированний на Західний фронт до Першого Панцерного Дивізійону. Як молодий старшина визначається небуденою хоробрістю, дістав хреста св. Юрія, то є найвищу нагороду за від-

вагу.

В своїх спогадах Каленик Лисюк оповідає про те як він ще на початку червня 1917 року в Петрограді зустрівся з полк. Полтавцем-Остряницю, який там зорганізував відділ Українського Вільного Козацтва і з ним брав участь у відіbrанню з Історичного музею козацьких прапорів та зброї. В тих спогадах він пише, що Полтавець-Остряниця "багато мені оповідав про українське козацтво в минулому та вказував, що настав час стати нам на ноги і відділитись від Москви і т. д. Його розмови вплинули на мене і я став сам почувати себе козаком, а вже в липні місяці, від'їзжаючи на фронт, вже тоді порвав з соціалістами ес-ерами..."

Ставши членом УВК Каленик Лисюк провадив українізацію Панцерного дивізійону, який стояв в Перешиблі Галичині в якому служив, і зорганізував при ньому 1,600 козаків, при 4-х броневиках і їх перевів до Прокурівська армії а потім 2 броневики, бо з двох хотіть у ночі познімав наливні опони, припровадив до Києва. "Але Винниченко розпустив моїх козаків, бо, як він казав мені особисто: "Нам потрібна міліція, а не бавиться в солдатики"!... Коли німці підписали угоду з українською владою і почали сунути в Україну, то згідно з договором мали право на всі трофеї воєнного значення, що їх залишила московська більшевицька армія. Броневики наші мали йти до Києва, але саме в Прокурівські німці заходили передати їх їм, як їхні трофеї. Але російська обслуга покинула їх і її було замінено нашими козаками і так ми показали німцям, що ті броневики є вже українськими".

Після революції Каленик Лисюк цілком відається українським військовим та національним справам. Приймає участь у військових з'їздах, займається українізацією частин, а пізніше, як український старшина армії УНР, брав участь у Візволючих Змаганнях та в Зимовому Поході до листопада 1920 року. Брав участь у бою під Вознесенським, про що згадує ген. Михайло Омелянович-Павленко в своїй

книжці "Зимовий Шохід Армії УНР".

У Іркутську московська війська генерала Деникіна присудили його на кару смерті і вели вже на розстріл, але чудом йому пощастило втекти. Про його хоробрість і діяльність у Іркутську згадує у своїй праці "Army of Valour" ген. Павло Шандрук.

Каленик Лисюк дипломатичним кур'єром УНР. 1922 р.

На еміграції в Європі був дипломатичним кур'єром при Уряді УНР в екзилі.

Коли ж Ювілят переселився до Америки, то й тут не поривав свого зв'язку з рухом Українського Вільного Козацтва. Зокрема в 1921 році, коли

організаційного проводу цього руху не було ще перенесено за океан, то його було призначено Отаманом Закардіонії Зімової Станиці на Північну й Південну Америку.

Тепер же з нагоди його ювілею Велика Козацька Рада своїм рішенням 20-го лютого 1977 року на внесок Кошового Отамана та згідно з постановою Гонорової Ради УВК затвердила падання Осаялові Каленику Лисюкові звання Почесного Козака за все його велики заслуги. А ще раніше його було нагороджено Хрестом Українського Козацтва з мечами і золотою лавровою гілочкою.

Каленик Лисюк "пройшов велику николу буревій історії і все, що здобув упродовж свого довгого й корисного життя досвідом, духом і фінансами, віддав на службу Батьківщині".

Найперше К. Лисюк журався тим, як придбати фонди, без яких не можна нічого зробити, та яка буде долі наших громадських та культурних установ в майбутньому. Тому невтомною працею добивається до поважного майна, яке майже всеціло віддає на службу свого народу. В Нью-Йорку торгую поштовими марками і в скорому часі має вже власну крамницю з 5-ма службовцями. В 1925 році випускає Каталог Літунських Марок англійською мовою, який викликає великий інтерес в усьому світі. Також випустив каталоги марок революції в колишній Росії і Монголії. Це дало йому великі матеріальні користі. За видання ж каталогу марок К. Лисюк на виставці дістав срібну медаль.

Це вже не був той бідний емігрант, який мусів продати свого годинника, щоб заплатити за помешкання. Крім філателістики він торгує акціями на біржі й навіть став дорадчиком двох американських фінансових корпорацій. В 1927 році разом з іншими українцями заснував оселю "Нова Україна" в Нью-Джерзі і вложив туди 10,000 доларів. На оселі продавали землю українцям, але акція була невдачна. Ювілят перебрав всю оселю на своє ім'я й викупив гіпотеку на землю за

40,000 доларів. За його ініціативою заведено на оселі воду, електрику й побудовано дороги. Вулиці одержали назви: Шевченка, Симона, Євгена, Дніпро, Галич, Київ, Карпати і Рогатин.

Торговлю поштовими марками довелося ліквідувати, щоби всеціло віддатись розбудові оселі "Нова Україна". На оселі ювілят побудував три невеличкі фабрики, які продукували частини до машин. Також побудував газолінову станцію на оселі. Але Друга світова війна перенісала розвиткові оселі.

В Америці ювілят не забуває Європи, наших людей і наші установи. Він тричі відвідує Європу і щедро підтримує грішми наші музеї і установи. Українському Інституту в Берліні дає 1,800 доларів, Союзові Українських Старшин в Берліні 3,000 доларів, Український Господарський Академії в Подебрадах 1,300 доларів, Музеєві Визвольної боротьби в Празі 5,300 доларів, Національному Музеєві у Львові 1,000 доларів, Українським Инвалідам у Львові 1,000 доларів в Гіпотечному Банку у Львові закупив акції.

Музеєві Визвольної Боротьби в Празі віддав ювілят особливу увагу, тричі його відвідуючи й рік річно жертвуючи по 300 доларів. Був теж представником музею на Америку і передав музеєві багато експонатів. В 1929 році він умовливив пластовій делегації з Ужгорода взяти участь у Джемборі в Англії.

На превеликий жаль після окупації Чехословаччини большевиками у Другій світовій війні Музей в Празі большевики ограбували і зруйнували. В Берліні большевики знищили Український Національний Інститут. Німці вивезли з Парижу Українську Бібліотеку ім. Петлюри. Дуже потерпів також Український Національний Музей у Львові. Один варвар за другим сплюндрував наші культурні здобутки.

В 1939 році в героїчній боротьбі за Карпатську Україну згинув в Хусті його син Петро разом з іншими борцями-героями. Смерть сина дуже потрясла батьком, але він як правдивий

козак не піддався і з ще більшим завзяттям взявся до праці для свого народу. Тоді він написав такого знаменного вірша:

"Не стогни в бооротьбі, коли тяжко тобі

*Хай ворог твій стогін не чує.
Поклянися в душі, дай присягу собі —
Ворог ту пімету відчує."*

Після сумної долі Українського Музею Визвольної Боротьби в Празі, ювілят носився з думкою організувати подібний музей в ЗСА. Після довгих переговорів з різними установами й діячами це йому не вдалося, тим більше, що вже існувало в ЗСА і в Канаді декілька льоцальних музеїв. Тоді ювілят вирішив на власну руку взятися за діло. Прийшлося продати фабрики в Нью-Джерзі й купити в Санта Анна, Каліфорнія, гарний дім для музею і для себе за 25,000 доларів. Громадянство не було з нього вдоволене, бо дім був надто далеко від Лос Анджелес. Тоді ювілят продав цей дім і купує другий в Онтаріо в 1954 році, в 30 милях від Лос Анджелеса. В 1958 році цей музей він злучив з Українським Музеєм в Чікаго, де музей перебуває і по цей час.

Музеєві він передав 2,000 книжок і велику кількість експонатів призбираних за роки еміграції. Сам був директором музею, сам оплачував світло, опал, телефон і поштові оплати. Заступник директора одержував від нього 1,200 доларів. Музей проіснував 4 роки. Його відвідало 3,000 людей, 7 кімнат були заповнені експонатами. Нав'язано контакти з Європою, Південною Америкою і Австралією. Весь час напливали пожертви і експонати. В 1958 році, коли заснувався Український Національний Музей в Чікаго, то після переговорів з д-ром Мирославом Сіміповичем, музей в Онтаріо було ліквідовано й передано маєток в Чікаго.

Але діяльність ювілята на тому не зупиняється. Він шукає можливості "робити гроші", щоб підтримувати наші культурні установи. В 1959 році за його ініціативою й видатною піддережкою постає Українсько-Американ-

ська Фундація під головством ювілята. Фундації далось не легко, були гострі критики, були й вороги, які закидали — "чого це Фундація в'яжеться з жидівськими банками". Але ювілят усі труднощі переборов. Він сам віджив у Фундацію 15,000 доларів. А в короткому часі фундація вже мала 28,000 доларів, — які гроші при її розв'язані було передано на музей та культурно-наукові справи.

Фундація переводила різні фінансові трансакції і з дивіденди щедро давала допомоги на різні національні цілі. Фундації було більше в Америці, але порозіткалися за відсутністю підприємчого хисту й посвяти діячів. Українсько-Американська Фундація, що її провадив ювілят, видержала до 1974 року, коли з приводу старости її діячів її було розвязано а майно передано музеям.

Музей мав 5 скринь з дорогоцінними історичними пам'ятками, як Універсал гетьмана Богдана Хмельницького, альбом з орогоцінних марок, блозка, в якій була замордована Ольга Басараб, витинки з чужих часописів 1917-20 років про Україну й багато інших речей, які передано музеям.

Музейним ділом Каленик Лисюк завжди інтерисувався і музей в Онтаріо, Каліфорнія, був реалізацією його мрії. В нього він вкладає все своє майно. А за прикладом К. Лисюка сьогодні в ЗСА є 6 музеїв і в Канаді 4. Музей в Онтаріо випускав журнал "На слідах", пізніше — "Музейні Вісті" і мав контакт із цілим світом.

Подарував книжки й різні музейні речі таким установам: Музей Визвольної Боротьби в Празі, Український Національний Музей у Львові, Український Національний Музей в Чікаго, Український Музей-Архів в Кінгстоні, Бібліотека ім. Симона Петлюри в Наріжі, Національний Музей-Архів в Детройті, Український Технічний Інститут в Нью Йорку, Музей ім. Тараса Шевченка в Лондоні, Українська Вільна Академія Наук в Нью Йорку, Наукове Товариство ім. Т. Шевченка в Нью Йорку. Списати всі подаровані речі

треба би великого каталогу. Вартість таких речей неоцінима.

Ювілят завжди був щедрий на різні національні цілі, не тільки на музей й музейництво. Деякі з його пожертв годиться згадати. Вони були дані тоді, коли долар мав ще вищу вартість. Отже, це були установи, які тут назовемо:

Музей Визвольної Боротьби в Празі 5,302 дол. Дім Українських Інвалідів у Львові 1,000 дол. Український Інститут в Берліні 1,800 дол. Оборона Білласа й Данилишинна 700 доларів. Союз Українських Старшин 3,000 дол. Допомога втікачим у Другій світовій війні 17,000 дол. Для поширення українського танку на руки Василія Авраменка 2,100 дол. Українсько-Американська Фундація 15,000 дол. Український Національний Музей в Онтаріо 20,000 дол. та безліч інших менших пожертв на різні національні цілі, та на підтримку потребуючим. Останньою ювілят дав 6,000 дол. на видання книги в англійській мові — "Українці в Північній Америці". Є, це своєрідне й дуже потрібне видання про національну фахову силу в Північній Америці,

К. Лисюк з проф. Дм. Штогрином в Онтаріо, Каліфорнія в 1974 р.

видане Союзом Українських університетських професорів.

Ювілят написав теж три книжечки: "В обороні Української Правди", Онтаріо 1954 р., "Хто поповнив Національний Злочин", Онтаріо 1961 р. та "Народ хоче знати" а також — англійською мовою — "За Край і Свободу", Онтаріо 1954 р. Крім згаданих уже музеїних журналів видав з дюжетені Украйнсько - Американської Фундації 1959-67.

Ювілят був одним із директорів у двох американських організаціях: "Конгрес оф Фрідум" і "Вейк Ап Амеріка".

Сьогодні живе спокійно з дружиною яка йому вірно і дружньо помагає. Він також зробив заповіт на музей й куль-

турні організації. Не дивлячись на те що переніс останню важку операцію, він не паде на дусі і дальше журиться долею української еміграції й Батьківщини.

На тернистому шляху до незалежності своєї улюбленої Батьківщини ювілят записався золотими літерами і дав безсмертний приклад до наслідування.

З нагоди його 90-ліття кожний свідомий українець повинен побажати йому радісного й соняшного 100-ліття, а Козацька організація йому, як своєму Почесному Козакові-Невміраці надсилає на цих сторінках козацького журналу, громке, тричі:

Слава! Слава! Слава!

З НАГОДИ ЮВІЛЕЮ СОТНИКА УВК ЗАХАРІЯ РІЗНИКОВА

Місцеві часописі в Греноблі, Франція, присвятили вістку про 85-річний ювілей нашого побратима сотника Куреня ч. 21 ім. Гетьмана Петра Полуботка в Європі Захарія РІЗНИКОВА, одного з основників Т-ва "Відродження". Це Т-во належно і відзначило той ювілей. Ювілянт народився в Україні 4-го вересня 1892 року а до Франції виємігрував після Першої світової війни. Довгий час приступав у фабриці Де ля

Віскоз і мешкав стало в містечку Віскоз. Крім засновання Т-ва "Відродження" був організатором українських хорів.

Вельмишановному Ювілятові сердечно гратулюємо з нагоди того поважного ювілею, а особливо — Його віймковій життєрадісності, якою Він втішається, бо ж Він є козак з роду й племені !

Редакція "У. К."

В РІЧНИЦЮ СЛАВИ КАРПАТСЬКОЮ СІЧІ

*Пригадую славні дні, коли, по ти-
сячелітній неволі, найменша об-
ласть великої України — її Закар-
паття — проголосила свою державну незалежність з назвою КАР-
ПАТСЬКА УКРАЇНА на чолі з Президентом монс. о. Августином Воло-
шином...*

*Пригадую і ще живу тими днями слави й величі невимирящого духу на-
шого народу, що нам палили Кар-
патські Січовики...*

*Пригадую і дні апофеозу свого жи-
ття в тих роках моєї подуту й праці в тій старовинній Срібнерій Русі, що воскресла з ясавою назвою — Карпатська Україна!...*

*Пригадую і... ув'язнення в мадяр-
ському концетраку Варіо-Лопуш бі-
ля Ніредгази... Пригадую ті зну-
щання над нами мадярських гонведів — "хоробрих" тоді, коли ми лежали вже фізично безсилі, без зброї... в тих кошарах, в яких перед тим мадярські графи, що були не християнського походження, тримали ста-
да своїх свиней...*

*Пригадую на тому тлі і нашу вза-
ємну побратимську дружбу з пое-
том Василем Гренджого-Донським, також караного за Україну в тому
концетраку. На пам'ять про те
тут поміщу його вірш до його доні
Зірки. Той вірш п'єт вперше скла-*

дав на сторінках свого, непотрібного вже тоді, паспорту чехословацького горожанина. Між іншим, той паспорт він давав всім сво-

їм більшим "співмешканцям" — в'язням, щоб ми йому в тому паспорті написати на пам'ятку свої автографи.

Антон Кущинський

Василь Гренджа-Донський

Л И С Т

До тебе, Зірко, рідна дитино:
Можливо, що оці мої слова,
Це буде тая пісня лебедина,
Що в день один востаннє залуна...

Але не буду я ні перший, ні останній,
Бо від рук заклятих ворогів
Загинуло в масакрі небувалій
Багато друзів і товаришів.

Коли б і я на цьому роздоріжжі
Зломив життя — не плач і не ридай;
Згадай, як козаки на Запоріжжі
Складали голови... ото згадай.

За волю як боролись з ворогами,
Було нераз їх збито, як снопи,
А потім хто зустрівся з їх шаблями—
Покрив кістями широкій степі.

Згадай про Байду, Байду — козака,
Що за ребро повис, але не зрадив...

Згадай ти Гонту і Залізняка...
І скільки байд дала нам боротьба,
І жодного з них ворог не привабив,
Ні муками, ні золотом своїм.
Ми знаємо, що люди ми смертні
І нам також колись прийдуть на
зміну.

Ми є лише короткі епізоди
Всієї вічності, а вічність та —
Це наш народ, це наша Україна,
Навіки вічна і свята ...
Оце згадай собі, дитино,
Ти люба донечко моя!
"Кобзар" — велика книжка — вчила,
І я тебе навчав
Любити рідну Україну,
Любити її трудящий люд,
І коли б ти його любила
Так само, як і я,
Тоді б ти батька зрозуміла,
За що він згинув у тюрмі.

Д-р Вікентій Шандор
кол. представник Уряду
Карпатської України

ПЕРШИЙ ДЕНЬ У ПРЕДСТАВНИЦТВІ УРЯДУ КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ В ПРАЗІ

15 березня 1939 року Сойм Карпатської України проголосив державну самостійність цієї історичної української землі, яка після тисячелітнього мадярського панування "гойла свої рані" в складі Чехословачької Республіки, а 1939 році сказала своє власне національне "Я" і свою державну волю.

Як відома, чехи, аж до сучасних днів, в переважаючій масі були вешкими москвофілами і не всі чеські по-

літичні діячі дивились московитами очима на українську проблему, в якій би формі вона не давала про себе знати.

Один з епізодів такої зустрічі: української справи з по-литиками чеської влади, ще за пів року перед проголошенням Карпатської України, дуже детально подає д-р В. Шандор у своїй цікавій статті, спогаді, яку ми тут поміжможемо, а за цікаву й прихильну увагу до нашого журналу

*Величановного автора щиро йому
дякуємо!*

Редакція "У.К."

Кінцем листопада 1938 року Земський банк, в Братиславі, в якому я працював, одержав телеграму, щоб мене звільнив з праці, а я, щоб заразолосився на Душні вул. 17 в Празі, для перебрання Бюро Представництва уряду Карпатської України. Дирекція банку з місця полагодила справу моєї безплатної відпустки, а я зараз виїхав до Праги.

В Представництві знайшов членів нашого уряду. Після короткого загального обміну думок та інформацій, міл. Ревай дає перше доручення. Наш уряд домагається, щоби всі закони й розпорядки, що відносяться до справ Карпатської України, були друковані в офіційному Збірнику законів і розпорядків держави і в українській мові. З того приводу відбудеться в Міністерстві внутрішніх справ межміністерська конференція, на якій будеш засутати наш уряд і старатись, щоби наші домагання були задоволені. Будь приготований на сильну опозицію. Добре, відповідаю, сподіюсь, що дам собі раду. Прошу дати мені належні акти, щоби я міг справу хоч трохи простудіювати та приготувати. Актив ми не маємо, каже Ревай, підеш і на місці зорієнтуєшся.

Він зразу зголосив мою участь на відповіднім урядовим місці, подаючи прізвище, офіційну функцію та короткі життєписні дані. Годину часу, що липшилась до конференції, використав я для зібрання належних постанов з конституції про автономію краю, як рівно ж належні постанови закону ч. 328 про федерацію краю, деякі мовні закони та намітив собі певну стратегію.

Стіл для конференції був приготований у формі підкови. Знайшов я своє прізвище з офіційним титулом в чолі стола, напроти підвищеного стола для предсідника конференції. Призначене для мене головне місце означало її головну роль, яку я мав сьогодні відограти. Я був свідомий того,

що від цього моого першого виступу на цім терені буде багато залежати в майбутньому. Познайомившись із своїми безпосередніми сусідами, як то звичайно водиться, працюю далі над своїми нотатками. В тім приступають до мене два літні пани й просять дозволу представитись. Були це: Д-р Брікс і Д-р Крошовак, оба представники легіслативного відділу Президії Міністерської ради. Знайомимось. Пропоную дарувати за недогляд, що я не мав змоги до Вас підійти, пояснюю. Я тут новий чоловік... О ні, перебиває м'як один з них. Ви представляєте Уряд, а ми тільки Президію міністерської ради, то наш обов'язок Вам представитись. Яке загальне наставлення до проблеми, яку будемо сьогодні рішати — питаю. Маємо враження, що більшістю негативне. Ми Вас підтримаємо і будемо говорити після Вас.

В тім, увійшов на залю предсідатель конференції міністер д-р Гавелка, якого я зразу пізнав, бо мав з ним до діла на університеті. Заняв місце напроти мене і зразу відкрив наради. На залі було понад двацять осіб, представників поодиноких міністрів та уряду. Мін. д-р Гавелка був секретарем Найвищого Адміністративного Суду і правою рукою президента Гахи.

Він з'ясував предмет нашої конференції до якого заняв зразу негативне становище. Тим самим вказав представникам поодиноких міністерств, по якій лінії повинні займати становища. Після подання його негативних аргументів і таких же причин, звернувся до мене і попросив до слова. У мене зразу створилось враження, що він хоче звести цілу конференцію до діялогу між нами двома і скоро закінчити справу після його рецензії, значить негативно.

Я з увагою вислухав інформацію та заключення, відповідаю. Уважаю однак, що в вказаним почутти і голоси присутніх представників поодиноких міністерств, а я попрошу слово пізніше.

Д-р Гавелка не противився такій думці й почалася дискусія. Я дуже уважно нотував їх аргументи пози-

тивні й негативні. Найбільше позитивне становище в дискусії займав представник міністерства шкільництва, найбільш негативне сам предсідник і міністерство внутрішніх справ. Переважало значно становище негативне.

Маючи достатньо іх негативних аргументів, я зголосився до слова. Зразу при вступці я заявив, що буду говорити довше, бо зобов'язаний відповісти кожному на його негативні аргументи. Почав я від Сен-Жерменського договору з 1919 року, конституції держави з 1920 р. та конституційного закону з листопада 1938 р. У всіх цих основних документах є гарантовані наші автономні, політичні і культурні права, отже і мовні також.

Я вказав на те, що вони самі зневажали ці основні закони у відношенні до нас та що ми не є охочі далі толерувати таке відношення.

"Якщо за зміну державного устрою на федеративний статус, казав я, ви висловлюєте жаль до словаків і до нас, то ваш жаль до нас не має жодних легальних підстав і є чисто чуттєвого характеру, бо наші автономні права є гарантовані в конституції держави і міжнародним договорі, який Чехо-Словаччина підписала. Не є нашою винною що Чехо-Словаччина тільки в таких тяжких для неї обставинах здійснила свої конституційні зобов'язання і то по дев'ятнадцяти роках нашого співжиття. Особливо сьогодні мусимо бути чуйні в справах наших прав і взаємин, коли й ваші й наші сусіди чекають на наші помилки, щоби їх проти вас і нас належно використати".

Я говорив понад пів години і відчув, що мої аргументи знайшли своє місце.

По мені зголосився до слова д-р Крошовак. Він вповні підтримав слуханість моїх аргументів. Вказав на шкоду, яка виникає для держави власне з того, що адміністрація звикла не однаково інтерпретувати закони у відношенні до чеських країн і Шікарпатської Руси (така була тоді наша офіційна назва). Він звернувся до учасників конференції, щоби в зміслі поданих тут аргументів представником

Шікарпатської Руси зревідували свої позиції та приняли пропозицію публіковання в Збірці законів і розпорядків і по українськи.

Це викликало дальшу живу дискусію, але голоси вже були поділені. Предсідник конференції бачив, що представники хилиться в позитивний бік, старався це загальмувати. В міжчасі я ще два рази зголосився до слова, даючи дальші докази нашої правди, що нарешті привело до загального позитивного рішення.

Всі сподівались, в тому і я, що справа є позитивно позадужена і скінчена. Та інакше міркував д-р Гавелка. Він підніс проблеми технічного порядку, а саме, що державна друкарня мусить мати переклади законів і розпорядків на українську мову точно в означену годину, бо інакше не зможе друкувати і в такому разі, щоб ми їх не обвиняли у саботажі. Я висловив вдоволення з приводу того, що предсідник порушив так важливу для нас справу. Це дає мені можливість тут на місці точно узгіднити справу передачі матеріалів нам до перекладу і час нашої передачі до державної друкарні. Тепер велася вже дискусія переважно між мною і предсідником. Ми все точно узгіднили її запротоколували включно з моєю заявою, що ми в Представництві будемо потверджувати точний час передачі матеріалів до перекладу, а переклади я сам особисто буду передавати в державній друкарні рівної з потвердженням часу. Та міністра Гавелка і це не задоволило.

Тоді він підніс нову проблему, а саме справу мови т. зв. наш "язиковий вопрос", якою мовою має бути друковане те все, що проголосує уряд. Це дalo нову притоку до датичної дискусії. Термін "українська мова" який я постійно вживав у дискусії, видно, іде разів комусь вуха. Було очевидним, що мін. Гавелка свідомо і без потреби виникає всякого рода штучні перепоходи, щоби справу завалити.

Маючи проблему друку в основі вирішенню позитивно, справу "язикового вопросу" взяв я дещо на весело, притім зробив ріпчучу заяву:

"В конституції держави, виданих досі всіх основних законів з Генеральним Статутом з 1919 року включно, є стверджено, що справи культури, в тім числі й мови, є нашими автономними справами, тому уважаю цей форум некомпетентним рішати наші мовні проблеми і прошу зняти цю справу з дискусії."

Така заява зробила своє. Предсідник, видно, теж зорієнтувався до чого може довести того рода дискусія, пустився до короткого заключного слова в якім знову підкреслював важу вчасних доручувань перекладів, бо інакше друкувати не будуть і по майже чотири годинній безперервній і заваятій дискусії закрив наради. Деякі з присутніх підходили й гратуювали мені, що я причинився до успіху.

Даючи свої папери до порядку, яких вже назбиралась ціла купа, звертається д-р Гавелка до мене такими словами:

— "А ми вже десь бачились"

— "Так, відповідаю, перед трьома роками на правничому факультеті, коли Ви мене забрали з іспитової залі при третім державнім іспиті, повели поверх вище, мене самого одинцем іспитували і досі не знаю, чому відтак провалили".

Він почервонів. Навіть вуха в нього почервоніли як би їх учитель намив, подивився па мене з любно і, непопрощаючись, відішов. Вони мене при кінцевих іспитах ще три рази провалили. Це мало свої національно-політичні причини.

В наступній моїй праці в Празі мав я з ним часто до діла, але про іспит аїколи не згадував йому більше. Він належав до людей недоброзичливих до нас і нашої справи. При цій нагоді слід додати, що мін. д-р Гавелка був на важливих політичних позиціях за доби през. Гахи, Протекторату, през. Бенеша і після нього. Отже, в кожнім режимі він умів знайти собі своє тепле місце.

Цей перший успіх на тому терені мав для нашої справи і мене особисто велике значення. Неприхильні нам чехи побачили, що в змінений ситуації нова карпатська генерація, вихована

вже в їх високих школах, відкидає, свякі гри-цяцьки у формі "язикового вопроса", а йде на корінь наших прав-конституцію, міжнародні договори, закони держави, якими вільно оперує. А для мене це було важливе, бо представники поодиноких міністерств, стрінувшись з представником карпатської федерації, про його виступ звітували своїм міністерствам, а тим самим витворювали позитивну ділову опінію про нього, про що я мав нагоду пізніше сам перекочнатись.

Своїх двох прихильників, д-ра Брікса й д-р Крштовака, я запросив на обід, де ми мали можливість більше познайомитися. Вони пріємно згадували українців студентів, своїх друзів з Відня. Цей добрий початок приязні тривав за весь час моого побуту в Празі. Вони нам видатно помогали й радили і я про них з пріємністю і в пошані згадую.

Вернувшись до представництва, я зреферував свій успіх мін. Ревасі, з чого він був вдоволений. Та менше вдоволений був я сам кілька днів пізніше, коли принесли до Представництва чеський текст закону до перекладу на українську мову. Я сів перекладати й не міг дати собі ради. Я не зінав належно української правничої термінології. На щастя і на мій порятунок працював у Представництві д-р Осип Матковський, який прекрасно зінав українську правничу термінологію і він робив відтак весь час всі переклади законів і розпорядків на українську мову. Перекладав він дуже добре і на час все було готове, а я сам особисто передавав їх до друкарні.

За час чотирьох місяців, не було ні одного випадку скарги за невчасне додручення перекладів. В цій нашій співпраці і чехи і ми були точні, що створювали дружню ділову атмосферу.

Антін Кущинський

З ДАВНІХ СПОГАДІВ

Ці спогади відкопую у своїй пам'яті з 1915-17 років. Тоді, за Першої світової війни, по закінченні Київської Військової Школи ім. Князя Константина мене було відряджено як молодшого старшину до 240-го пішого Вавського полку на Північний протинімецький фронт при річці Західня Двина на відтинку Наудазан-Пундан Північний-Тюкуль. Після першого бою, в якому я брав участь, дістав я призначення Начальником Команди розвідчиків, то є сотні післевих розвідчиків. Моїм заступником був чех Фердинанд Тесарж "Фенріх" австрійської армії, який попавши в полон до москаїв під Перемишлем, зголосився добровольцем в ряди московської армії, щоб воювати проти німців. Вся ж розвідочна сотня складалась з вояків українців з Полтавщини, було два білоруси та ще один чех — мій джуря Вацлав Блеха, також доброволець під Перемишлем.

Після третього поранення мене призначено Начальником Учебної Команди, то є школи підстаршин того ж самого полку, що вважалась дивізійною резервою завжди готовою до активної боєвої дії, коли б з'явила на себе потреба. Тут моїми помічниками були два підпоручники: п'янинця москаль Сиромолотов, який за кожним словом "матюкався", за цю я навіть був його службово покарав, а другим помічником був добрий "служака" українець Ясінський.

Пізніше, за браком старшина генерального штабу, мене, тоді вже в ранзі штабс-капітана, було призначено виконувати обов'язки Старшого Ад'ютанта оперативної частини Штабу 60-ої пішої дивізії. Але скоро після московської революції 1917-го року Начальник Штабу дивізії вийхав у відпустку десь до своєї Рязані і з неї не повернувся. Тоді мені - з наказу Командира дивізії ще прибавилось штабової праці.

В таких обставинах та на такому становищі закінчилася моя служба

в московській царській армії в грудні 1917 року. За часів тієї служби прийшлося близько пізнати командира згаданого вище 240-го полку полковника Галанчука та начальника дивізії генерала Лятура і командира бригади генерала Поськова. Це були особи, над якими характеристикою й хочу зупинитися в цих спогадах.

* * *

Нелковник Галаньчук походив десь з Волині чи Поділля і визначався дуже гнучким характером, був типічним "малоросом" вірним "царю і отечству". До того мав свою "слабість". Згіднісь до нашого полку прибула своя "Жанна Д'Арк" — воячка переодягнена як воїк в штани та вояцьку шапку, стрижена і т. д. Називалась вона Неоніла Степаненко. Говорилося, що вона була піби доношкою якогось нелковника чи генерала, який передував десь в запіллі на якісь адміністративний посаді. На мою біду її було призначено до моєї сотні розвідчиків, ма- буть тому, що ця сотня завжди була розміщувана недалеко від штабу пол- ку. При кожній розвідочній виправі Неоніла приставала до нас, а при розвідках завжди виривалась вперед, як найближче до ворожих позицій. Була неслухняна і показувала свою хороб- рість тоді, коли нам треба було бути найобережнішими її непомітними для ворожого ока. Один раз, при виконуванню дуже важливої розвідки, коли ми вночі мали непомітно наблизитись до передових застав пім'ців з завдав- ням захопити в полон "язика", щоб до- відатись про характер ворожих частин, Неоніла своїми рухами виявила нашу присутність. Німці відкрили по насогонь, і її було ранено легко в груди. При рапорті командиру полку я пожалівся на неї, як на винувату за нашу невдачу і просив перевести Не- онілу до немуштрової сотні, до госпо- дарської частини полку, або до полко- вої канцелярії в запілля. Але коман- дир полку не тільки на те не погодив- ся але й наказав мені представити-

Неонілу до відзначення хрестом св. Георгія, бо ж вона, мовляв, ранена в груди при виконанню боєвого завдання. Я осмілився доложити, що, згідно з наказами по армії, не дозволено представляти жінок до відзначення хрестом св. Георгія, а можна тільки до медалі. А по друге, що Неоніла ранена не "в груди" а лише має легко дряпнуту кулею "одну грудь". На те полк. Галанчук грімко на мене крикнув і наказав виконати наказ і подати рапорт про нагороду Неоніли хрестом, назвавши на письмі її ім'я як мужчини — "Неоніл Степаненко"! З того часу у мене попсувались відносини з командиром полка аж доки я не був поранений і відправлений в запілля на лікування...

Генерал Лятур згадував про себе, що він був нащадком якогось француза, який залишився на Московщині при відступі Наполеона з Москви 1812 року.

Генерала Носкова можна охарактеризувати як "істіно русского человека". Це був герой ще з Японської війни 1904 року, коли він був тяжко ранений в ліву руку так, що йому її відтято від самого рамені. Він був тоді нагороджений орденом св. Георгія та звільнений з військової служби на пенсію. Але з початком Першої світової війни він забажав добровільно повернутись до активної військової служби і то йти на фронт, і про це подав прохання на "Височайше ім'я". Так його було призначено командиром бригади нашої дивізії.

Моя школа підстаршин, як боєвий резерв разом з подібними школами інших трьох полків дивізії, підтягала безпосередньо ген. Носкову як інспекторові учебної частини дивізії. Був затяжний час позиційної війни і в школі провадилося систематичне навчання як муштрове так і теоретичне з практичним приміненням до боєвої обстановки і дійсних потреб часу.

Генерал Носков любив час від часу несподівано появлятись на терені постою й навчання школи, яка перебувала в землянках викопаних і добре влаштованих під горою в лісі. При таких

несподіваних інспекціях генерал Носков не раз показував своє московське "самодурство". Був він дуже дрібничковий, придириливий, а формою своїх запитів до майбутніх підстаршин був пепристойний і просто безличний. Тим він їх залякував, за невдалі відповіді кричав і наказував карати не лише за незнання а за, мовляв, розгубленість та несміливість перед ним. При тому чіплявся питань, які в боєвій обстановці не мати б займати поважного місця. Любив робити несподівану перевірку знання як належить віддавати йому пошану "ставанням во фронт". Він, наприклад, запитував про те в такий спосіб: "Вот ти ідьош, а напротів тебе іду я, брігадний генерал, а з правого боку сильно светить сонце. Как ти будеш отдавать мне честь?" Вояк, і без того переляканій появою "безрукого" генерала, як його звали між собою вояки, на хвилю задумується над тим "сонцем", а генерал уже криче: "Під арест на одну добу!" Отже, по статуту, замість аресту, що на війні не практикувалось, то покараний мав стояти в повному виряді з рушницею на плечі "на струнко" одну годину. Або інший випадок. Генерал перевіряє знання про штучні дротяні загороди і хоче знати чи вояк знає для чого вживають при прориві загород "їжак", то є колючим дротом обплутані подвійно перехрещені кусні дерева. Але запитання дас в такій бескоромній формі: "Артилерія разбіла проволочное заграждение а тут тебе лежіт їжак, но к тебе приходить баба (при цьому генерал вжив московську лайку) что ты будеш дклать?" Спантелічений вояк такою несподіваною формою запитання також дістає ту саму кару... Один раз генерал наказав воякові перечислити всіх його прямих зверхників, починаючи від "отдельного" (бройового). Коли той прийшов до бригадного генерала, то генерал Носков, перестунаючи з ноги на ногу, що то було на морозі, якесь підскобізнувся і вояк, хотічи піддергати генерала, щоб не упав, підхопив лівий рукав генеральського кожуха, що в ньму не було руки і за це дістав дві доби

ареншу, бо, мовляв, не знає свого генерала, що той не має лівої руки.

Коли після періоду боїв нашу дивізію було відведено в глибоке запілля на відпочинок і для поповнення особового складу, то прийшов наказ підготувати частини для інспекції, яку переведуть обидва генерали — дивізійний Лятур і бригадний Носков. Нам було відомо, що обидва генерали дуже розходяться у деяких поглядах як про спосіб вишколу так і про харчування та про деякі деталі обмундировання вояків. Лятур вважав, що інтенданство має забезпечувати піхотні частини на зиму теплими шкарпетками. Носков же вважав, що дощільніше щоб вояк мав на ногах онучі, які легко перемінити, коли б щось тисло, а не так, як коли зробиться діра в шкарпетці а запасової другої пари шкарпеток нема, та й дорожче для інтенденства і наш вояк взагалі до шкарпеток панських не звик. І ось як перехитрив полковник Галанчук обох генералів. Він наказав, щоб перед "емотром" вояки одягали на ліву ногу шкарпетку, а на праву онучу. Коли ж до даного батальону чи сотні приходив Лятур і хотів би подивитись як обуті вояки, то дотичній командир мав наказати скидати чоботи з відповідної лише ноги. І цей трік інколи удався.

В той день я був вартовим старшиною по полку а тому мав бути присутнім при тій інспекції. І ось генерали забажали відвідати полкову кухню і попробувати вояцьку щоденну їжу. Тут трохи мушу пояснити які вимоги були обох генералів. Лятур вважав, що для піхоти треба зберігати у вояків здорове серце а тому невільно годувати вояка гострими стравами — перцю давати лише хіба для "показу", а соли також поменіше. Носков же, навпаки, казав, що воякові треба дати добре наперчену їжу, щоб підносити його настрій.. Отже, ми в кухні і головний кухар, мій земляк з Полтавщини, підносить обом генералам вояцьку порцю борщу на пробу зі встрою в борщ деревяною ложкою. Генерали смачно кушують і диво... обидва хвалить їжу і то видно, що широ, а кухар лише виструнчився і

по молодецькому відповідає: "Рад старажаться Ваше Превосходітельство!"...

Коли кінчилась інспекція і генерали відішли, то командир полку покликав мене і вдоволений з успішного результату, бо генерали його похвалили за порядок в полку, запитує мене, чи не знаю я, як то сталося, що генерали обидва похвалили сьогоднішній вояцький борщ. Я з тим питанням пішов до головного кухаря полтавчанина Петренка родом з Хорольського повіту і ось що від нього довідався. Коли було наказано підготовлятись до інспекції, а він про те знав ще раніше ніж прийшов наказ, бо його про те поінформував земляк телефоніст зі штабу дивізії, то Петренко насипав в металеву менажку повно перцю, встроїв туди нову деревляну ложку, зроблену з липового дерева, налив води і цілих два тижні варив її аж до самої інспекції а при "пробі піщці" дав її генералові Носкову. Отже, не борщ, а та ложка припекла в роті бригадному а той певно подумав, що борщ був добре наперчений ...

Розходились між собою обидва генерали і в поглядах вишколу вояцтва і про те було відомо всім старшинам дивізії і ми до того примінювались, щоб "замілювати очі" начальству. Генерал Лятур любив методу єндівідуального навчання. Він говорив, що кожний вояка має якусь притаманну йому спосібність і ту спосібність треба підхоплювати і розвивати, а в цілості вийде військо на всі боки добре підготовлене. Отже, по ньому належить провадити підготовче навчання по групах тих що надаються до того чи іншого завдання. Одну групу виховувати на добрих стрільців, іншу — на добрих розвідчиків. іншу — на добрих сторожків і т. д. Тоді в процесі бою кожний вояк послужить найдоцільніше для загального успіху.

Носков же вважав, що "Россія" має досить людського матеріялу і для війни треба провадити всяку підготовку не якимсь там вибранцями а не менше як цілою "лотою" (сотнею).

Відібій наш полковник Галанчук на "окозамілювання" показав себе...

тут. Коли дивізію було відведенено до датської резерви, то він скликав нараду батальйонних, і ротних (сотенних) командирів і тоді урадили кожну сотню поділити на "спецяльні" групи на чолі з відповідними інструкторами а навчання провадити краще, в залежності від теми, або цілими частами, або цілою сотнею. Лише у випадку, коли б приїздив генерал Лятур, то тоді подавати команду "по групам стройся" і тоді провадити оте індівидуальне групове навчання. Але кожного дня від терену нашого полку виставлялись спеціальні дозори, на обов'язку яких було сповіщати про наближення того чи іншого генерала, щоб знати яку науку викладати: чи "по дивізійному" чи "по бригадному"!...

Пригадуючи ту систему "замінювання очей", що практикувалася за командування нашим полком полковником Галанчуком, щоб подобатись обом генералам, мимоволі прийшла мені в голову думка — чи бува та система не є пануючою тепер у цій системі внутрішньої господарської політики в ССРС, де "знаменито" працюють колгоспи, щоб господарськими досягненнями "перегнати Америку" а хліб, щоб народ не помер з голоду, закуповують в цій "завідстай" — Америці?...

* * *

Хочу ще пару слів сказати про долю обидвох тих генералів. Лятур мав якусь велику протекцію і був не вдоволений зі свого призначения дивізійним командиром. Не любив бувати на позиціях — на боєвій лінії, говорилося, що він дуже боявся бути вбитим. Під кінець війни дочекався, що його було призначено на високе становище інспектора артилерії цілого Західного Фронту. Він почав розважати в окремому своєму поглязі в салон-вагоні а не тяктося десь на фронті в місцях осі аку штабів дивізій. І сь одного разу, коли його салон-вагон стояв в запальні на величному альпійському двірці в Цвінську, налетів німецький літак, кинув бомбу і та бомба видала коло двірця, розбила той вагон-салон і в ньому загинув боязли-

вий генерал Лятур.

Генерал Носков своїм злим характером та не любовю до вояцької маси був всіма зненавиджений. Пригадую як мені прийшлося доповідати йому про одну успішну нашу розвідку, в якій ми захопили цілу німецьку сторожеву охорону, серед якої були познанські погляки, що легко розповідали про розміщення її сили їхнього німецького полку. Під кінець моого рапорту з передачею тих полонених Носков мене обірвав на пів слові і спітків: "Какі Ви імейте свої потері?" (Які втрати я мав у своїх людях?) Коли я відповів, що лише одного раненого а убитих в своїй сотні не мав, то генерал коротко оцінив: "Пустое Ваше дело!"...

Прийшла революція. Одна сотня відмовилася йти на фронт лише щоб поправляти окопи, що після давнього бою де-не-де були розвалені. Носков приїхав щоб заставити ту сотню виконати наказ, почав їх лаяти, називати зрадниками "отечества" і т. д. З задніх рядів вояцтва пролунав стріл і куля попала просто в голову генералу... Так загинув "не за цапову душу" і генерал Носков...

* * *

Отже, в армії ширилася "безкровна революція". Гасло "далой войну!" та агітація проти старшин, як, мовляв, носіїв "контрреволюції", набирала все більших і більших розмірів. І коро прийнялась "практика" саботувати а то й просто не виконувати наказів начальства а слухати постанов "солдатських" комітетів — ротних (сотенних), полкових і вищих, які поставали як гриби після дощу. Головнокомандуючим армії вибрано прaporщика Криленка цойно "спеченого" старшину: всім без відповідного командного стажу, але напевно досвідчено революціонера. Було узаконено ініціативу командирів сотень, куренів, полків, яке відбувалось на загальних зборах дотичних частин війська на паски солдатських комітетів або і без них внесків на тих "мітінгах". При тому ці військова освіта, ці військовий стаж, ні вік, ні що інше військово-по-

винне з кваліфікації кандидата не приймалось до уваги. Кандидат мав бути завзятым революціонером, агітатором за "новий лад", за "далой війну" і т. д. і т. п... Збереться група солдатін, яка має свого любимця (у ліпшому випадку якогось нездалого старшину надхненого революцією агітатора або солдатського "підчизу") і на найближчому "мітінгу" та після його автобіографічної й політичної промови, натовп горланить "за" і військовий командир готовий...

Коли згадую про ті часи розвалу московської армії з виборними кімандрими, що є таким абсурдним запрещенням проти військової моралі й дисципліни в кождій модерній армії, то дивлюсь на те революційне явище як на анахронізм (застаріле явище), яке мало успіх в цілях революційних завдань і могло прийнятись тільки серед москвинів. Не даром же їхня ж народня мудрість каже, що "там тримаються устави — де є добре людські інрави" (вдачі). А яка вдача в московських масах знаємо!...

Згадуючи про ті події, мимоволі задумався про сучасне життя наших колишніх українських вояків, що тепер перебувають на еміграції. Який сором був би для них, коли б ті явища упадку військової моралі й дисципліни почали проявлятись хоч би у поодиноких їхніх одиниць — або цілих груп з персонально амбітних причин за підвищення в ранзі!...

Тоді ж, в 1917 році природний здоровий консервативний дух козацьких

нащадків — вояків українців, яких було багато в полках 60-ої дивізії, що формувалась на початку війни на Полтавщині, — противився тим "революційним досягненям". Тому, коли дивізію було відведенено після чергових боїв до корпусного резерву, то у нас розпочався рух українізації.

В результаті великої боротьби і нарешті гострих сутичок і збройних виступів з боку москвинів, що мали й жертви в людях, було таки зорганізовано з українізованих частин чотирьох полків один Український полк імені гетьмана Пилипа Орлика, на чолі з полковником Карлом Липовцем родом з Гадячого на Полтавщині. До складу того полку вступив і автор цих спогадів.

Пізніше, повернувшись з частинами того полку "одиночним порядком" з групами вояків цього полку крізь вже большевицький кордон десь в районі станції Бахмач на Україні, я вступив на Різдво 1917-го року до Українського Козацтва в Кременчузі на Полтавщині. Згодом вступив до Української Інструкторської Школи Старшин в Києві, а по її закінченні, — до кадрів Української Армії 47-го п. Кременчуцького полку.

Але це вже не належить до теми цього спогаду...

Тепер же, з Різдвяними спогадами, прийшли мені на згадку і ті передріздвяні часи 1917 року — кінця московської царської армії та початків збройних сил України.

ДЛЯ КОЗАЦЬКОГО ЮНАЦТВА

Інж. Павло Штепа
член УВАН і НТШ

МОВА — ДУША НАЦІЇ (скорочено)

Українські діти тепер питаютъ своїх батьків, дідів: "Чому українська нація досі не має своєї держави. Тож тепер африканські дикини вже мають свої держави.

Щоб відповісти на цей запит треба написати багато грубих гаукових книжок, бо причин є чимало. Досі таких книжок не маємо. Ми тут згадаємо лише про одну причину. Це — мова.

Науковці слушно називають мову душою нації. Людина без душі — труп. Людина з хворою душою — пів-труп. А нація ж складається з людей. Тож вона є живою доти, доки люди мають здорову душу, доки мають свою національну, рідину мову. Коли ввесь народ забуде свою рідину, національну мову, то він стає погноем народів, які плюкали, розвивали, збагачували свої національні мови. Історичні приклади знає кожний школяр. Тут згадаємо лише про Україну.

Україна багато століть охороняла Західну Європу та її культуру і мову від знищення азійськими народами. У сторічних боях полягали ті українці, які відбивали ті навали. Вони не лишили нащадків. Але лишили нащадків ті, які уникали боїв, ховаючись вдома, ті боягузи, периноспали, *дужкові раби*.

Втративши, свою провідну верству, українська нація втратила і свою державність. Козаччина пробувала відродити державність, але їй не пощастило. Польща і Московщина подбали, щоб не відродилася її українська літературна мова. І українська літературна мова блукала манівцями кілька сторіч.

Року 1917-го завалилася московська імперія. Україна проголосила свою незалежну державу і українську мову державною мовою. Але здійснити того не змогла. Чому?

Від часів нашої державницької катастрофи 1709 року під Полтавою і ДОСІ всі московські імперські уряди, всі і кожний москвин відмінно способами нищили і нищать українську літературну мову. Вибух української пацокаціальної стихії 1917 року показав москвінам, що вони не змогли і не зможуть знищити українську мову заборонами, терором, розстрілами, в'язницями, сибірськими смертельними таборами тощо. Тож теперішня московська, імперська "демократія" до тих способів додала ще один. Це — "інтернаціоналізувати" українську мову. А що та "інтернаціоналізація" фактично є найчинінішою і вже відкритою московізацією, то не здурила навіть і дітей. Та, москвіни — найнахабніші шахраї у світі. І вони проголосили *"две рідні мови"*: московську й українську. А щоб вони щороку, щобільше "ріднишали", то привезли в Україну з Московщини 16 мільйонів чистокровних кацапів. (До 1917 року в Україні було менше як один мільйон москвінів та їх ті народилися в Україні). Тепер у кожному найменьшому українському селі є кілька кацапів, і всі вони — "начальні" (керівники) і розмовляють лише московською мовою. Ті кацапи люто ненавидять українську культуру і мову. Тих українських дітей які в школі розмовляють українською лише мовою, запилюють на чорний список, і таких до середніх шкіл не приймають.

На титульних сторінках всіх "українських" словників виданих в УССР надруковані як редактори Іваненки. А на останніх сторінках надруковані друкарські коректори Іванови. Кожний школяр у підмосковській Україні знає, що *справжніми* редакторами є оті "коректори". А вони щороку збільшують в "українських" словниках

кількість московізмів' і зменшують кількість широукраїнських слів. Так за яких 20 років ті "українські" словники обернуться в московські. А зі словниками і мова. І підмосковські українці вже тепер називають їх московськими.

Вже третє покоління українці навчаються *української* мови з тих *московських* словників. Мова молодих українців — змосковщена. Це видно з їх пісень, що їх надруковано таємно без московських редакторів.

Новий 1917 рік надходить. По розвалі ССРУ Україна проголосить свою державну незалежність. В Україні вибухне стихійна ненависть до *всього московського*. Залунає клич: "Геть все московське. Ліпше чортівське, ніж московське". Тож кинуться чистити українську мову від московського сміття. Виникне *пекуча потреба незмосковщених словників*. Таких в Україні тепер нема. А час наглить, бо ж за великих переломових часів одно запізнення може дуже пошкодити кільком рокам майбутнього життя.

В Торонті тепер видано (запізнившись на 100 років) "Словник чужослів" академіка, професора Павла Штепи. Це — єдиний і перший такого змісту український словник. Він не є тлумачним (тлумачні маємо), але перекладним, с. т. на кожне чуже слово подає українські відповідники зі синонімами (блізькоозначними словами). На шіснадцять тисяч чужих слів (переважно московізмів) подає 70 тисяч українських відповідників. Отже, показує казкову *багатощість української* мови і водночас *убозтво московської* мови. Тим він стає науковою (і політичною) зброєю проти московщення української мови.

Непізні Івани, далекозорці мусять вже тепер купити "Словник чужослів" проф. П. Штепи, щоб бодай *їхні діти не каралися за пізнеіванство батьків*. Щоб могли *вислати цей словник в Україну на другий же день по розвалі ССРУ*.

Тут роджена наща молодь пізнала в англійських школах казково ба-

тючу західно-европейську культуру. Українознавчі школи не показують нашій молоді всього українського культурного багатства. А все величне захоплює молодь. Від культурного убезпечення вона інстинктивно втікає. Це є причина причин винародовлення нашої, тут родженої молоді.

"Словник чужослів" проф. П. Штепи показує *казкове багатство* української мови і навіть вищість її (в де-чому) над англійською. А це може спонукати молодь шукати українського багатства і в літературі, мистецтві, музиці, історії. А щодо музики, то наша молодь вже знає чимало з музичного нашого багатства. Вона радо співає в хорах і відчуває *вищість* української музики.

Московщина зробила українську промисловість колоніяльною, с. т. залежною від промисловості Московщини. Скинувши московське ярмо, навчена пекельним досвідом Україна відмежується від Московщини зализобетонним, височезним муром. Не захоче мати нічогісенько московського. Так виникне в Україні потреба економічної та технічної допомоги Західної Європи та Північної Америки, щоби перебудувати колоніяльний стан на незалежній. Вони радо допоможуть, бо ж зароблять на тому мільярди доларів. Тоді уряди ЗСА, Канади, промислові, фінансові компанії потребуватимуть спеціалістів які добре знають українську мову. І заплатять їм дуже добре.

Чи українські батьки вказували своїм дітям на цю золоту нагоду зробити велику кар'єру (і гроші), а головне мати моральне, душевне задоволення своєю допомогою українському народові? Чи діти не картатимуть колись своїх батьків за те, що вони не вказали їм на цю велику можливість?

"Словник чужослів" проф. П. Штепи навчає чистої, багатої української мови.

Щобільше! Багато більше! — Знання чистої багатої української мови може принести нашій, тут родженій молоді щось безмірно потрібніше. Й у всьому їхньому житті. Що?

Ми є свідками дуже глибокого упадку моралі (а з того і культури) цивілізованих народів. Бачимо жахливе здичавіння культури. Бачимо заник моралі родинної, громадської, політичної. Чому і як таке сталося? — Про це вже написано чимало наукових книжок. Тут скажемо лише що запанував *матеріалістичний* світогляд з його «*единим* життєвим ідеалом щастя повного *шлунку* в його запереченням щастя повної *душі*. Але саме життя показало, що двоногий худобі (навіть і з повним шлунком) *чогось бракує.*

Цей брак найгостріше відчуває молодь. Вона інстинктивно борсається, шукаючи того, що її бракує. Не знайшовши, з розпуки морально залямується. Хапається, як за бритву, наркотиків, пияцтва, статевої розпусти, волоцюзства. А ця молодь має ж повний (переповнений) шлунок, бо вона — це *діти дуже багатих батьків* (в ССР така молодь — діти московських вельмож). Шлунок такої молоді — повний, але душа *порожня*. А порожня душа — ягода, і не може зродити те, чого тій молоді бракує. А її бракуз *великої мети життя.* А таку може подати лише, лише *ідеалістичний* (християнський) світогляд.

І диво дивне! — Такої української молоді нема ані в ССР, ані поза ССР божа українська молодь в ССР має аж дуже порожній шлунок. Так! — Але вона на власному, *крайованому*, жахливому досвіді *переконала*, що не «*єдиним хлібом живе людина*». тому то вона має *нову душу*. І нова душа дала українській молоді в ССР те, що єдине найпотрібніше, як вчить християнська ідеологія її *ідеалістичний* світогляд. Це — **ВЕЛИЧИНА МЕТА ЖИТТЯ**. І ми бачимо в Україні початок великого руху цілковито *противного* американському духовому упадку. Бачимо початок і невпинний ріст поганіння і поширення *ідеалістичного* світогляду з його ідеалом першості (приматом) **ДУХА**.

Матеріалістичний світогляд з його приматом тіла вже збанкрутував в Україні. Про це пишуть молоді велико-українці у підмосковській Україні.

Хоч московським терором вони примищенні писати езоповською (покрученою) мовою та натяками, проте читачі розуміють ті натяки, бо давно навчилися читати «*поміж рядками*». Одним з таких письменників є Олесь Бердник. Його книжки люди розхоплюють за кілька день. Московщина вже його покарала і заборонила його твори.

За останні 5,000 років людство вже тричі переживало глибокі упадки моралі і культури (Єгипет, Вавилон, Рим). Кожного разу вони кінчалися катастрофами. (Тепер ми переживаємо четвертий упадок). Але, перелякані жахом катастрофи, люди схаменувувалися і пригадували, що людина має *душу*. Відроджувалося духове життя. Відроджувалася висока мораль а з нею і культура. Набирає сили і запановував *ідеалістичний* світогляд з його приматом Духа.

Це відродження людського Духа християнні змалювали надзвичайно яскраво. Син Божий (с.т. Дух) воскрес *по мужах* Голготи. Себ-то, затруєна ідеєю примату шлунка, душа може уздоровитися лише по покуті. Відродження Духу можливе лише по Голготі.

Україна вже на прикінці своєї Голготи. Решта світу ще й не починали своєї Голготи.

Перший Апостол Христовий Андрій на київській горі прорік Україні місію поширювати християнські ідеї та ідеали по всьому світу. Це Україна робить від того часу досі. Тут рожена наша молодь по розвалі ССР поїде в Україну і привезе звітам до Америки ту українську місію. І вона буде щаслива, бо матиме на все життя МЕТУ СВОГО ЖИТТЯ.

Ось як глибоко сягають великі, щироукраїнські словники. Сягають божа мова — душа нації.

А щоб тут рожену молодь зустріли в Україні з довірою і любов'ю, то вона мусить розмовляти там *незмосковищеною* мовою. Інакше матимуть її за московських шпигунів.

«*Словник чужослів'* проф. П. Штейн навчає чистої, незмосковищеної української мови,

Цей словник рекомендував Голова Славістичного Відділу Манітобського Університету проф. д-р Ярослав Рудницький.

Словникову обкладинку староукраїнського стилю виробив Голова Культурної Ради Світового Конгресу Вільних Українців мистець д-р Богдан Стебельський.

Великий, широукраїнський словник є найліпшим подарунком, кожному і всім працівникам пера: письменникам, журналістам, редакторам, учителям, професорам і всім, хто дбає про зображення української мови.

* * *

Від Адміністрації "У. К."

Маємо відомості, що автор "Словника чужослів" Інж. П. Штепа спромігся вислати за "залізну заслону" 25 примірників цієї, мож-

на сказати, історичної книги, що в ній доказав велике багатство української мови, бо на 16 тисяч чужослів він подав 70 тисяч слів українських. Своїм словником він виступив в бій проти московської політики москализувати ("русифікувати") нашу мову. Від підяремних українців він вже дістав обережно зредаговані натяки про те, що така книга там потрібна.

Але з Москви інж. П. Штепа дістав на свою адресу картку, фотостат з оригіналу якої має наша адміністрація. Автор тієї картки, писаної на машинці, нападає на автора словника жахливими лайками, так характерними для московської душі та загрожую що Штепу буде знищено.

Подавши до уваги ВШановних Читачів повищий відгук Москви на книжку члена УВАН і НТШ інж. П.Штепи, інформуємо, що його "СЛОВНИК ЧУЖОСЛІВ" можна набутти за посередництвом нашої адміністрації за ПЕРЕДПЛАТУ по новій знижений ціні 20 дол.

Адміністрація "Українського Козацтва"

Інж Евген Курилюк

ДОРОШІВ ПОБРАТИМ

Молодий татарин Изгін, син перекопського аги¹) Ахмета, повернувшись якраз до дому батьків, із його короткої служби в Анатолії, у султанських Спагі²). Але гаряча голова не знаходила задоволення вдома у фехтуванні, в'їзджуванні півдиких бахматів, стрілянині з лука, чи перебуванні в гаремі. Його, бачте, тягло в степ, там на козацько-татарське пограниччя, де вже можна було зажити трохи юнацької слави, чи то в сутичках з козацькими чатами, чи у спробах займати табуни коїей, чи стада худоби.

Ото зібраав собі Изгін відділ шибай-голов, проворних на степове діло, коня взяв породистого, сідю та наряд цяцьковане сріблом (звісно для слави) і рішили вони махнути в степ, на їхній татарський "промисел".

Літо було тепле, ото відділ не брав із собою шатер, щоб не обтяжувати чамбула вючиними кіньми, і так десь за три ночі гострої їзди, татари вже були на козацькій землі.

Але судьба хотіла, що пограничну сторожу в цій частині Козацьких Вольностей тримав цього року Васюринський Курінь, а старшим над ко-

зацьким відділом в цьому пасмі був осаул Лелека, знаний на цілому Запоріжжі козак, досвідчений степовик та ідеї й характерник, якому мало хто на Січі витримував в герці на шаблі. Він був лівак та вмів під час двобою перекидати шаблю з руки до руки, а рука була в нього дуже важка. Казали, що одного разу на козацьких ловах на турів³), він, в повному чвали, верхи на коні, відрубав шаблею, одним махом голову вже доволі великому турові...

Наши татари пробиралися обережно степом, але бистрі козацькі очі зараз спостерегли острівверхі шапки татарських вершників. Татари теж зміркували, що цим разом нікуди викрутитись і оба відділи кинулись на себе шовним розгоном. Лелека пізнав ватажка після породистого коня, а молодий Изгін теж загорів юнацьким запалом та кинувся на козака, вповоаючи на своє знання орудування шаблею, як його навчили фльорентинські фехтмайстри.

Завзято нападали обидва противники, задзвеніла криця, та ряснно поспіались іскри із домах⁴), а коні аж

поприєдвали на зади від сильного напору. Зміркував Изгін відразу, що має не абилякого лицаря перед собою. При зустрічі шабель, йому якось дивно защеміло рамя, хотів зразу рубнути козака на смерть, але мах його шаблі якось поховзнувсь. Не по лицарськи було Изгінові втікати, ото він завернув коня кругом і палетів другий раз. Він зновував один Фльорентійський, незвичайний удар, пустив шаблю "на фуркальце", та нагло загамував коня, задумуючи прошити козака штихом, але Лелека, хоч який він був здоровило, скрутівсь легенько, як птичка на бік сідла а жахливий штих Изгіна пішов в порожнє. Козак вмить перекинув шаблю до лівої руки і рубнув Изгіна по голові. Під шапкою була в татарина зализна місюрка але від сильного удара воща тріснула, татарина заляла кров і він повалився в тирсу⁵). Його анатольський аргамак⁶ летів даліше, вже без вершника, з цілим відділом, а в осаула Лелеки не було часу затримуватись і Васюринці теж знали, що кого 'помацає' осаулові домаха, тому вже не треба прощання.

Це дескілька завяташих татарських юнаків попробували поставитись проти козаків, але не тривало аж "двох отченашів", як їх коні, вже без вершників, гнали даліше з усіми. Решта чимбула втікала як могла степом, їздці аж поприєдвали до грив коней, бо кожний поганець зміркував, що не переливки, а його спасіння лише в утечі. Добре верхівці летіли степом як птахи, але за яку годину шаленої погоні, зачайди коні спотикатись, треба було остановитись. Козаки кинулись арканити⁷) здобичних коней, а чорні цятки втікаючих татар зачали новогодні зникати за виднокругом.

* * *

Тверда голова Изгіна таки витримала сильний удар козацької шаблі, бо вже добре під ніч, він таки очуявся, ледве-ледве підвівся на ноги та поволіся степом в противну сторону, як ішла погоня. За хвилю стемнілось,

на небі заблестіли ясні українські зорі, трохи похолоділо і він почав приходити до себе, та волікся отак степом аж до світанку. Впала роса і татарин міг зхолодити розпалену голову в траві. Вже зачало світати, коли він побачив перед собою якісь дерева та почув гаїкіт собак і тут він вдруге стратив притомність.

За хвилю прибігли Дорошеві вовковади, які вмить розривали навіть вовків, але якимсь чудом татарина тільки обнюхали, та не зробили йому нічого. Надійшов Дорош та його два 'хлопці і вони понесли, напів-живого татарина в клуню, бо був лицарський козацький звичай дати раненому поміч, навіть ворогові, а Дорош був добрий Знахарем, який зновував лічницю силу різних зел.

Довгенько маячив Изгін у високій горячці та зовсім не зновував, що з ним. Але молодість таки взяла верх і він почав пізнавати, де він та що він в доброзичливих людей. Дорош розумів по татарськи і під його доглядом Изгін почав поволі ставати на ноги, але була вже пізна осінь і степ запорошило першим снігом. За довгих зимових вечорів напів поволі зговорились і татарин розповів, хто він такий, та що в нього в Криму є батьки, які можуть за нього дати багатий окуп.

Полові промінула зима та надійшла весна. Боже сонечко розтопило сніги, а в степу почала показуватись зелена тирса та величаві степові, квіти. Прийшла пора відвезти татарина до дому.

Одного дня посіддано коней, взяли в'ючних із шатрами та їжею і Дорошів відділ пустився в Крим, а що в степу був спокій, то наша валка дісталась без пригод до Перекопу та до аги Ахмета.

Велика була радість Изгінових батьків із зустрічі з одинаком, бо відомість була, що він напевно згинув в сутичці з козаками. Татари дуже гостили Дороні, та придумували всячину, аби довга гостина була подоби.

Перестали говорити про окуп за Изгіна, але при одній урочистості рішили: Бувший курінний отаман Не-

замайківського куреня, Преславного Войська Запорозького Низового, Козак Дорош та Перекопський ага Ахмет, святочно літи воду на шаблі, та заключити

ЛІЦАРСЬКЕ ПОБРАТИМСТВО.

Написано у св. Якова в Тиролі, 1977 р. Б. місяця липня "на Івана" на пам'ятку моєго молодшого брата Івана Володимира, заморожованого

ваного німецькими нацистами в Бидгощі на початку другої світової війни.

ПОЯСНЕННЯ ТАТАРСЬКИХ СЛІВ:

- 1) Старшина.
- 2.) Добірна турецька кіннота.
- 3) Рід бізона. Тури в давнину водились на козацьких степах.
- 4) Шабля — Дамаскинка.
- 5) Степова трава.
- 6) Дуже породистий кінь.
- 7) Ловити на аркан (ляссо).

ГОДИТЬСЯ ЗНАТИ

"МЕРТВОМУ НЕМА СОРОМУ!"

Є нешляхетною прикметою для тих, хто ради своєї персональної амбіції осуджують чи критикують покійного, бо померший вже на те не відповість...

Інж. Евген Курилюк

ЩЕ ПРО НОВІТНІ НИЩІВНІ СПОРУДИ

В одному із попередніх чисел нашого квартальника, ми вже згадували про Т. 38. "Кружлячу Ракету", *) але задля того, що зацікавлення цею воєнною спорудою триває, дозвольте ще дещо про неї написати. Оця ракета є дуже "проворна", та вміє творити прямо чудеса. Вона вміє "читати" теренову малу, бо має спеціальнє приставку, яке бігом польоту точно донасновується до терену внизу, але при висоті лише понад верхів'ям дерев, так, що на екрані радару вона не являється. Ракета пролітає лише скорістю біля 550 миль за годину, то є майже 900 км., (що є скорість новітнього пасажирського літака, але на висоті 10-11 км.), та може допасті на ціль віддалену майже 2,000 миль з неймовірною точністю яких лише 25 м.! Везе вона здорового гостинця, а саме біля 25 кілотон ядерного нищівного матеріалу, а треба тямити, що дослідження не спочиває на лаврах, але завзято працює над її вдосконаленням. Дуже важним є факт, що кружляча ракета є відносно мала, та що її легко скласти, тому не може бути знищена наглою атомовою атакою, та при всіх згаданих прикметах і в порів-

нянню з іншими нищівними спорудами, вона відносно не є дорога.

Ще годиться знати, що кружлячу ракету є можливо випалювати однаково добре із рур підводних човнів, як із бомбовиків Б-1, та старшого типу Б-52. Приглянемося трохи обом літакам.

Рахуючи після віку людини, Б-52 є "молодик", але у воєнній ділянці він вже має гідного наслідника, а саме Б-1, котрий є лише три чверти величини свого попередника, але може взяти два рази стільки накладу а також має близько два рази скорість звуку, а Б-52, може досягнути лише максимально 900 км. на годину. Долет Б-1 є майже 10,000 км., без доповнення пального під час лету. Є куди розігнатись! І для радару має Б-1 несподіванку: При скорості яких 600 миль на годину, він може летіти лише біля 30-40 метрів над тереном, це є під ворожим радаром! Правда, воздух на такій висоті є далеко більше неспокійний, як на висотах 10,000 м. але і на це вже має Б-1 спосіб. Літак Б-1 є спіснокрилий. Оба літаки мають потрібні платформи для випалювання кружляючих ракет, та можуть бути

озброєні 24-ма ракетами кожний. Треба також згадати, що B-52 може бути цілковито змодернізований, в якім то випадку він власностями дорівнює B-1.

Найновіша зброя, над котрою провадяться вже довший час дослідження, має на меті не знищенння атомових об'єктів, танків чи інших смертоносних споруд, але убивання вояків, які мають їх обслуговувати. Тут падає в увагу не нищівна сила ядерно-тепляної атомової енергії, але бомбардування невтронами, які не пошкоджують воєнних споруд, але нищать людей виділюванням великої кількості невтронів.

Знаємо, що в ядрі кожного атому є протони, які мають електричний заряд, котрим відповідають електрони, які кружляють над ними з шаленою швидкістю, а також невтрони, які не мають електричного заряду, але держаться в ядрі нуклеарною силою, і саме ці невтрони потрафили модерна військова техніка "змобілізувати" у випадку війни для смертоносного вчинку, у виді нуклеарних головок.

Це є неначе додаток до хемічної зброї, яка може цілковито спаралізувати чиність мозку людини та "затройти" широкі простори на довший час.

Наши "любі сусіди" дуже розігналися з будовою много-мегатонових атомових ракет, щоби мати більшу мож-

ливість засягнути сілос, в котрих є зложені атомові ракети. Пробують посудувати рухомі платформи для відпалиювання атомових ракет щоби зменшити можливість поцілення. У відповідь на це досліджується атомова ракета, названа тимчасом «MX». Цей трансконтинентальний "птах" обчислюється на обсяг 15 MIRV ракет, то є 15 штук атомових головок, поодиноко намірених на різні ворожі цілі, в одній ракеті, та за одним відпалилом. Цей "птах" монтується на рухомих платформах, захованих, скажім, в галереях з отворами для відпалиювання оцих ракет. Багато потрібно ворожих ракет, щоби знищити таку комбінацію. Ціна її висока, побачимо, що скажуть на це могучі світу цього.

Декого може цікавити, чому деякі держави, які мають спроможність виплати та виробити якусь модерну зброю, радо її продають. Діється це або з престижевих спонук, або, щоби зискати, чи вдергати приятелів, або прямо задля цього, щоби направити "дірявий" бюджет. А буває і так, що на доках військових інженерів є вже новий винахід, або находитися вже навіть в продукції, то краще певну споруду продати ще за добру ціну, аніж вичікувати, аж постаріється.

*cruising missile

Альтаусзее, Стирія, липень 1977

Михайло Шевченко

СПОМИН ПРО КИТАЙ

Після поразки Росії у війні з Японією 1904-1905 рр. у Китаю залишилось багато вояків, а в тому і мій батько — козак з Полтавщини. Я ж народився в Китаю в місті Харбіні і хоч московські впливи з минулого давали себе знати, але я ніколи не забув свого українського козацького походження, бо так мене виховав мій покійний, царство Йому небесне, тато . . .

Маньжурія, де ми перебували, мала свою притягаючу силу — це її великі, незаселені простори. Але, не зважаючи на те, що Китай вже тоді був густо заселений, то ніхто з китайців з центрального Китаю не хотів осідати в Маньжурії. На те було дві причини: дуже гострий клімат та минулі історичні події. Ті минулі події вселили у пересічного китайця переконання, що краще жити в тісноті центрального Китаю, ніж і на широкому просторі, але по сусіству з москвинаами.

Ще пам'яталось, що "Дальневосточная Сібірь" була колись китайською країною, яку москвинаи "руспіфікували" всякими способами, хоч більшість місцевого автохтонного населення були "хінняни" (китайці з мішаниною інших азійських племен.)

Московська імперіялістична політика для своєї експансії в Азії потребувала забезпечити для себе той широкий край і для того просто фізично нищила все історичне і етнографічне китайське. Поступово, рік за роком, замінювали павіт всі місцеві китайські назви поселень і місцевостей на московський лад. А китайців — господарів цього далекого східнього краю Москва нищила небувалими фізичними способами. Тоді розстріл або петля на шию рахувалася "гуманним" або ще "людянім" способом народовбивства.

Китайці носили довге волося все, в тому числі і мужчини. І ось московські "культуртрегери" використовували ту національну китайську традицію для свого московського садизму в цій розв'язані "китайської проблеми в Сібірі".

Москалі ловили китайців, хапали по три-четири особи, зв'язували їх косями "в букет", себ то — до купи, і спихали зі стрімкого берега в річку, Нещаснітопились на очах завойовників, так званого "христолюбіваго русского воїнства" . . . Якщо ті "ході" (московська насмішлива назва китайців, подібно, як нас називають халдами") і вміли плавати, то звязані волоссям їхніх довгих кіс не могли тим спастися, бо їхні рухи паразізувались. Всін один другому перешкоджали і тонули в глибоких хвилях рік на "гордість, радість, сміх і славу великої Расей" . . .

Таким "винахідливим" способом Московська імперія забезпечувала для себе "необ'ятні" простори у східній Сибірі. А щоб скоріше той процес "руспіфікації" краю і скоріше знищити решти автохтонного китайського населення, "державні мужі" того краю рішили "побідоносно" прискорити те народовбивство. З наказу московського генерал-губернатора "Приамурскої" області від 1914 року рішено всіх "ході" (китайців) "виселити" до Китаю. Робилося це в такий підлій спосіб. Усіх китайців, як "врагов отечества", включно зі старими і дітьми немовлятами виганяли на берег ріки Амуру, обманюючи, що їх буде перевезено через Амур на китайський берег, бо їх туди наказано виселити. В дійсності ж виконування того історичного наказу робилося інакше. Коли на березі широкої річки Амуру було зібрано тисячі вигнаних китайців оточених московським військом, то залиував наказ: "Пасядай на врагов, брасай іх у реку!" . . . Почалася жахлива бойня . . . Береги Амура скрошились кровлю, а хто не був добитий на березі, той сам кидався у воду. З великої маси нещасних до "хінського" берега повиноводої її сильної річки Амура додали лише 400 китайців . . . Грубі десятки тисяч так "виселених" "врагов великої Расей" загинули на незабутній сором і ганьбу Москви . . .

Від 1932-го року до 1938-го року

я мешкав у місті Та-хей-ха (по московськи — "Сахалін") проти міста Благовіщенська на ріці Амурі. Пам'ятаю три серпневі дні звані "Днями молитов за вбитих і потоплених москаллями." До цих днів мешканці цього міста щороку приготовляли індустріальним способом такі пляшки, щоб вони не могли потонути, коли їх пустити в річку. В них наливали олій з гнотом, який запалювали і так пускали в ріку по течії. Вночі це було чудове видовище. Амур блищав тисячами огнів. Це робилося скрізь по течії Амури і без перерви три дні пливли ці символічні свідки ненависті китайців до московської ментальності. Цей ритуальний акт мав свій символічний зміст: то, ніби, душі затоплених і вбитих допоможуть своюю ізотеричною силою повернути назад до Китаю

зайняті москвинами китайські землі в Сибірі.

Я, як українець, глибоко співчував душевному болю китайців та їхньому природньому бажанню, але у ці три серпневих дні майже цілими добами висижував, не виходячи, з хати.... Було дуже прочуло дивитися, як до Сахаліну доливали з Мохо ті маси горіючих символічних пляшок, що вищують прийдешню волю для сплюндурованого краю...

Задумуюсь і приходжу до висновку, що китайці, які пускали до течії Амуру ті горіючі пляшки, мали рацію... Передбачаю, що "Російська" імперія підкочується до свого фізичного розвалу і того бажає Китай...

*Сан Пауло, Бразилія,
8 березня 1977 р.*

НА СЛАВНУ ПАМ'ЯТЬ ВЕЛИКИХ ПАТРІОТІВ (Із спогадів очевидця)

Згадую постать проф. Дмитра Дорошенка, цього новітнього мазепинця, з почуттям великої вдячності. Коли він був генерал-губернатором Галичини й Буковини та Першої світової війни в рр. 1915-16, то врятував мене й мою матір від заслання на Сибір. Та не тільки мене, але й багато інтелігентів та свідомого українського люду від запроторення в далекі Азійські простори.

А в 1915-му році проф. Д. Дорошенко та його Вішановна дружина Наталя були співосновниками школи для галицько-буковинських біженців-студентів на передмістю Києва Святошині. На його ж заклик його дядько Петро Дорошенко подарував для потреб тієї школи багато історичних книжок та портретів Тараса Шевченка та грішми 10,000.00 рублів. А на заклик генерала Павла Скоропадського до громадян Полтавщини та до "Біженського Комітету" школа дістала забезпечення харчовими продуктами та одягом для студентів. Сам генерал П. Скоропадський подарував для школи 25,000.00 рублів.

Крім того, на заклик Д. Дорошенка і П. Дорошенка професор Д. Н. Пихно та В. Науменко відпустили для школи своє літниська ("дачі") з усім устаткуванням.

А в 1916 році генерал П. Скоропадський в імені вищезгаданих меценатів та добродій вислав протест московському генералові Брусілову, щоб той спинив арешти та висилки людей в Галичині та Буковині до Сибіру.

Всім нашим студентам були відомі загадані події та заслуги названих патріотів, що ставали в обороні наших людей в ті страшні воєнні часи.

Ці факти, я як їх наочний свідок, подаю для нашої історії та в пошану світлій пам'яті проф. Дмитра Дорошенка, його дружини та інших гуманістичних і заслужених діячів — українських патріотів, які боронили наших людей.

Колишній студент і розвідчик з під Крут та славного війська Запорізького і ветеран Канадської армії з Другої світової та Корейської війни.

Рудольф Федорович

ВІДІЙШЛИ У ВІЧНІСТЬ

ДМИТРО ЛЕВЧУК, СОТНИК УВК ТРАГІЧНО ЗГИНУВ

Коли ми у Вінздорі 4-го липня 1977 року після З'їзду Української Гетьманської Організації прощалися з ним, то він по козацьки потиснув мою руку — "Побратиме, я хотів би з Тобою більше поговорити, запрошує Тебе на засідання Східно-Європейського Інституту. Ти ж є членом фундатором Інституту. Козацтво, повинно б особливо тісно співпрацювати з такою інституцією. Ти зголосишся у мене у Філіадельфії — зрозумів — прощай!"

Чи хтось міг подумати, що це ос-

тання наша зустріч. Два тижні пізніше насилна жалібна вістка про його трагічну смерть. Вірити не хотілось, не можливо — ще недавно ми його вітали на з'їзді, а пізні ненадійна смерть обрвала його життя й задуми... Він помер серед загадочних обставин під колесами авта, дия 18-го липня 1977 року коли повертається з бібліотеки.

Покійний св. п. Дмитро Левчук, член Куреня ч. 19 ім. Гетьмана П. Скоропадського був визначним журналістом, автор багатьох наукових праць, політичних оглядах та історичних нарисів. Він є автором книжки із заголовком: "Дивні способи вирівнювання антидержавної політики". В цій праці обективно наскільки хиби, яких допустилися діячі за часів УНРеспубліки. Його статті появлялися в «Батьківщині», «Америці», «Канадському Фармері», «Візвольному Шляху». Зокрема він був одним з визначних знавців советської так званої конституції. Член Головної Управи УГО-Л, Голова Ідеологічної комісії, супіднатель Східно-Європейського Дослідчого Інституту і член його дирекції.

Побратими втратили вірного друга науковця, ідеолога королівсько-княжої доби Української та козацької, Церкви. Людина пляхетної вдачі, глибоко віруючий православний практикуючий християнин, борець за християнську Україну.

Покійного поховано на українському православному цвинтарі св. Андрія в Бавид-Брукі, Н. Дж.

Словнені глибоким жалем висловлюємо Високодостойній Дружині Покійного і його синові з родиною наші співчуття.

Склонивши низько наші голови перед світлою памят'ю Побрата, від-

даймо Йому — честь і пошану. Нехай пам'ять про Козака навіки залишиться в наших серцях козацьких.

*Іван Сарвадій
Отаман Курення УВК ч. 19.*

МИХАЙЛО ГУБЧАК

**Сотник У.Г.А. Михайло Губчак
(знимка з 1918 року).**

Колишній сотник УГА, кол. директор гімназії в Тернополі.

Народився 2-го грудня 1880 року в Смолянці коло Тарнополя, помер 15-го липня 1977 року в Чікаго на 98-му році життя.

На Великій Україні, в "Чотирикутнику смерті" сотник Михайло Губчак перебув тиф в місті Жмеринці, але виздоровів і щасливо дістався домів на саме Різдво 1920 року.

Після невдачі Визвольних змагань був учителем хлоп'ячої гімназії а зокрема директором приватної дівочої гімназії УПТ, а потім директором державної хлоп'ячої гімназії в Тернополі до 1930 року, коли польська окупантійна влада цю школу розв'язала за протипольські виступи молоді, а самого директора М. Губчака закинула

на посаду в корінних польських землях.

Як директор гімназії в Тернополі М. Губчак був правдивим соборником: він приймав учнів не лише з цілого Галицького Поділля, не лише учнів греко-католицького віроісповідання, але теж римо-католиків. (На Поділлі було чимало селян, що говорили українською мовою, але під впливом польських дворів прийняли римокатолицький обряд — їх називали "латиниками"), а також православних з Волині (Кременеччини). В нижчих класах вже була одна третина учнів з Волині. Директор Губчак їх любив і спеціально опікувався, хоч власне із-за цього мав великі клопоти з школою владою, яка, як відомо, старалася не допускати до зв'язків Галичини з братньою Волинню. Щоб спекатися польських докучливців директор Губчак часто записував тих волиняків як ніби "греко-католики". Ця соборницька діяльність директора Губчака була сильно в очах польських шовиністів і була головною причиною розв'язання школи.

В Тернополі директор М. Губчак був теж громадським діячем, головою "Бесіди" і захоронки ім. Кн. Острозького.

З Німеччини емігрував до Чікага, де прожив до смерті.

Був великим прихильником Козацького урху, дуже любив журнал "Українське Козацтво" і прочитував його все "від дошки до дошки".

Вічна Йому Пам'ять!

М-р Осип Губчак

ЩИРА ПОДЯКА

Дякуючи Богові, ми в цьому 1978-му році закінчуємо ДЕСЯТЬ РОКІВ ВІДСТАВАННЯ друком нашого журналу «УКРАЇНСЬКЕ КОЗАЦТВО», що від 1968-го року став продовженням бюллетеню "Вільне Козацтво", який від 1947-го року появлявся неперіодично, всього лише 8 чисел, циклостилево друкований в обмеженій кількості примірників лише для внутрішнього вжитку членів організації Українського Вільного Козацтва...

З бігом часу ширився, відновлений за океаном, Козацький Рух, збільшується реєстр членства УВК, зростали потреби і вимоги мати солідніший періодичний український козацький орган з ширшим завданням обслуговувати не тільки членів УВК, як іхній зв'язковий, але й ширші кола українського загалу у Вільному Світі, а зокрема тих хто з симпатією та прихильністю ставилися до української традиційно-національної козацької ідеї.

Це ж в першу чергу ветерани української збройної боротьби за Українську Волю і Державу свою службою, свою кров'ю та жертвуючи своє життя на вівтар Батьківщини, відновляли славу козацької нації...

Це ж нашій молоді належить знати чому вона співає — що належить до "козацького роду" та має піднести славу козацької нації, перебравши від своїх батьків продовження святого діла боротьби за Україну...

Та й іншим українським патріотам пригодиться пригадувати, що "козацькому роду нема переводу"...

Ця виконання цього завдання в. об. Військового Отамана УВК св. п. генерал інж. Віктор Дяченко наказом 7-го січня 1968 року призначив редакційну колегію для видавання журналу "Українське Козацтво" в такому складі: Антін Кущинський — відповідальний редактор і адміністратор, Михайло Петрунік — його заступник та: Володимир Засадний, Василь Іващук та Степан Будний — члени редакції.

Дуже гарну, стилеву назву журналу для обкладинки та для першої

сторінки змісту нарисував нам побратим митець Володимир Мошинський, і те митецьке оформлення на метаческій кліні ми вживаємо весь час. Щира за те подяка В. Мошинському за його ганинний високо митецький дар.

Але для початку видавничої діяльності ми не мали ані сотика... До видання першого числа 1 (9) "У.К." спричинилися виключно 101 Вельмишанових Жертводавців, які на заклик проводу УВК склали свої пожертви (разом дол. 774.25) на видавничий фонд замість квітів на могилу св. п. Військового Отамана УВК генерала Івана Цапка, що упокоївся 10 вересня 1967 року, і тим сплели Йому нев'ячучий вінець...

Про даліше забезпечення видавання журналу необхідними фондами старалася редакція та адміністрація журналу. Нам пощастило так господарювати, при своїй безкоштовній праці, що завдяки точним передплатникам і колекторам та щедрим жертводавцям і найменших, найдрібніших, а не лише більших сум на пресовий фонд, наше видавництво весь час на протязі 10 років було самоокупаємо і не мало та немає жадних боргів, хоч кошти друку, паперу й поштові видатки весь час зростали й зростають. Так наш видавничий фонд завдяки муравлинній праці, коли його порівняти з початком, то він зрос майже в 10 разів...

На протязі всіх 10 років нашій редакції ніколи не бракувало матеріалів для підготовки чергового числа журналу як оригінальних від ВІШанових наших дописувачів, так і відновлених до передруку з інших видань на козацьку або споріднену тематику. При тому дописувачі також не вимагали гонорарів а задоволіннялись присилкою їм певної кількості авторських примірників дотичного числа журналу.

Тому, на цьому місці складаю всім ВІШановим авторам, які своїми цінними працями спричинилися до забачування змісту й вартості журналу, найщирішу подяку. Даї, Боже, їм

здоровля та таланту ї наснаги і даліше служити спільній з нами Ідеї!

* * *

Редакційно-видавнича праця розвивалася, журнал з піврічника перейшов на квартальник а його наклад збільшився більше ніж в два рази. Повстало потреба посилити склад співредакторів та знайти щиріх помічників для частини адміністраційної праці і то, як тих, так і других як безплатних робітників, щоб не щербіти фондів, які приходилося збирати скрупульозною працею та постійною канцелярійною писаниною не лише з прихильниками Ідеї, але й неточними післяплатниками та активними неприхильниками...

Через хвороту відійшов від редакції бл. п. Степан Будний а через переобтяження у багатьох інших громадських організаціях відійшов Василь Іванщук. До складу редакції було запрошено і призначено наказами Кошового Отамана УВК побратими: Павло Бабяк, потім Петро Федоренко а пізніше ще Евген Курилюк. Але минулого року дня 12-го травня по тяжкій немочі відійшов у Вічний Похід Михайло Петруняк.

При експедиції журналу помагають Володимир Засадний (який за браком часу перестав бути співредактором) та моя дружина Василіна Кущинська та часом ще її донька Василінка.

Цим своїм найближчим і ретальним співробітникам вважаю за свій мілій обов'язок скласти їм всім найсердечнішу подяку, відзначаючи їхню конкретну працю, яку вони виконували.

* * *

Найперше щирим словом згадую відійшовшого в Засвіти Побратима Михайла Петруняка. Покійний довший час, аж до поповнення редакції новими співробітниками, був моїм першим помічником, який давав свою опінію про зміст і вартість надходячих матеріалів, з якою то працею я з ним ділився, коли мав якісь сумніви чи не міг сам прийти до певної їх оцінки. Сам же Побратим Петруняк виготовляв статті на теми козацького походження деяких поселень на Західних Землях

України та про козацькі родоводи деяких видатних письменників Галичини. Він же старався про поширення журналу серед своїх знайомих та колишніх побратимів по зброй. Уважно слідкував за відгуками в пресі і серед суспільства про "Українське Козацтво" і УВК взагалі та складав інформативні а то й запроектовував "відсічні" статті проти негативних і тенденційних нападів. Зокрема бл. п. М. Петруняк був ініціатором та активним співредактором спростовання на статтю одного молодшого старшини, в якій він неоправдано висміував УВК та яка була образливою навіть для Почесного Отамана УВК Генерала П. Шандрука. Тє спростовання бл. п. М. Петруняк особливо уважно й старанно редагував та був дуже вдоволений, коли спростовання після кількамісячного очікування таки з'явилось на сторінках комбатантського журналу.

(Примітка: термін — "молодший старшина" в українській армії вживався до старшин в ранзі нижче сотника що бували звичайно чотовими або півсотенними командирами.)

Зі щирим почуванням глибокої по-дяки за все те згадую тепер світлої пам'яті Побратима Михайла.

* * *

Побратим Петро Федоренко тому, що перебуває далеко від осідку редакції, не міг виконувати систематичних доручень при розгляді матеріалів для нашого журналу. Але він робив для нас цінну прислугу, бо, завдяки відірваності від нашого редакційного гуртка, міг давати свою об'єктивнішу і незалежну від моїх думок оцінку загального змісту деяких чисел журналу. А, крім того, та з тої ж причини був для нас авторитетом при рішеннях відносно оцінки й придатності чи не придатності до поміщення в журналі матеріалів, що могли мати контрвергентний характер у посудженнях майбутніх читачів.

* * *

Новажину частину редакційної праці виконував від 1971 року побратим Павло Бабяк помимо свого невідповідного стану здоровля й помімо пере-

обтяження іншими функціями в Управі Козацтва до 1975 року а Генеральним Контролером до 1977 року, як теж в громадських та церковних установах. Крім опіній, які він висловлював про зміст матеріалів, які я просив його реферувати, він часто достаточно редагував ті матеріали, поправляючи мову, де було потрібно, а іноді й переписуючи на машинці більші рукописні статті. Він також робив друкарську коректу набраних матеріалів. Писав він також рецензії на літературні видання. Сам же збагачував зміст журналу своїми статтями-розвідками на історичні теми. Ті статті виготовляв з науковим об'єктивним підходом, подаючи та цитуючи підібрані ним і використані джерела.

Помагав своїми порадами при розгляді проектів упорядковання та плянування змісту кожного чергового числа, в чому я завжди мав його щирі підтримку.

Крім того, побратим П. Бабяк був внутрішнім контролером моїх записів і підрахунків в касовій книзі адміністрації "УК" та вкладної банківської книжки.

Побратим Бабяк, такий обсяг праці виконує безпереривно й далі.

За все це сердечно й щиро дякую побратимові П. Бабякові, цьому заслуженому ветеранові нашої Визвольної Боротьби.

Дай, Боже, йому кращого здоров'я та погідного бадьогонастрою!

* * *

Наймолодшим по стажу в нашій редакційній співібраці є побратим Евген Курилюк, також "стара война", ще й УСС... Але за те він повною паюю своєї систематичної й старанної роботи нам помагає ось вже два роки. Побратим Е. Курилюк давав і дає для нашого журналу багато власноручно виготовлених рисунків для графічного оформлення а то й доповнення окремими образами змісту "Українського Козацтва".

На ряду з іншими співредакторами він також дає опінію про матеріали, які доручаю йому для наради потім про їх поміщення в журналі.

Він же є одним автором статей про сучасні оборонні військові винаходи, для чого перед тим студіює та слідкує за фаховою чужомовною літературою. А для оживлення змісту журналу, зокрема для нашого козацького юнацтва, Е Курилюк подає статті-спогади або на іншу тематику викладену в легко-приймасму літературу форму, часом писану і "на весело".

Він же допомагає в полагодженню частини листування редакції, на яку мені бракує часто часу. Таким чином він виконує й обов'язки секретаря редакції.

Л ще, крім всього, Е. Курилюк провадить збірку ілюстрацій та знімок, з яких складає архівний альбом редакції.

Щиро-сердечно дякую побратимові Євгеніві Курилюкові за поважну поміч в спільній праці та за його просто, сказати б, вояцьку чіткість у виконанню доручень.

* * *

Ві цирою подякою належить згадати також співробітників частини нашої адміністративної роботи, коли чергове число є вже надруковане і його треба забрати з друкарні і експедилювати.

Побратим Володимир Засадний, хоч і перебуває дуже далеко, але доки друкарня не вимагала забирати весь наклад негайно до канцелярії редакції, то він приїздив зі своїм автомобілем і безкоштовно навантажував всю вагу накладу журналу, перевозив його до редакції, заносив руками на третій поверх а пізніше, через пару днів, забирає готові пакунки і відвозив на пошту і там їх експедилював.

З часом його роботу, то є негайнє перебрання накладу журналу з друкарні і перевезення його до канцелярії редакції на третій поверх будинку перебрала і виконує ручним возиком Василіна Кунцинська. Вона ж допомагає в підготовці експедиції, пакуванню, розділенні по поштових зонах, належування значків, переваження і зношення пакунків до авта. Там вже їх забирає побратим В. Засадний і відвозить на пошту. Ця робота триває

іноді з тиждень.

Часом нам в цій ручній і клоцільній роботі помагає донька Васишинка, особливо ж тоді, коли друкарня співніється з завчасним виконанням замовлення і ми спінімо розістати журнал чим скоріше.

* * *

Коли згадуємо про нашу працю вже недавніх часів, то не можна забути щирої допомоги добровільного співробітника побратима Івана Саргадія. Він "без наказу" і без прохання з власної волі і ініціативи ставався бути нам в пригоді. Як місцевий Отаман Паланки УВК, він все цікавився нашою видавничою справою, ставався подавати матеріали для журналу та здобувати нових передплатників. А коли минулой суворої зими, в морозні дні, нам прийшлося спішно перепроваджувати канцелярію й архіви редакції, а тоді-ще й Генеральної Бутиави УВК, то Іван Саргадій завзято разом з іншими прихильними нам людьми зорганізував паше переселення на нову адресу.

За все те, крім щирої подяки, бажаємо побратимові Іванові Саргадієві та всім їм здоровля й успіхів в їхніх діяльниках служби Української Справі.

* * *

Згаданим помічникам в цій праці, яку я сам не є в стані виконувати, висловлюю з нагоди нашого 10-ти ліття найцирішу подяку й узnanня, бо ж приймаю на увагу їхню жертвеність, коли вони мені помагають після своєї тяжкої фізичної заробіткової роботи...

* * *

Наш журнал 'Українське Козацтво' ми почали видавати як дружований періодичний ілюстрований орган в році 1968-му замість неперіодичного циклостилевого бюллетеню "Вільне Козацтво", якого на протязі 1947-1965 років появилось 8 чисел накладом пересічно 50 примірників та обсягом кожне число пересічно 20 сторінок.

"Українське Козацтво" почало друкуватися обсягом 48 сторінок але з бігом часу зміст наших чисел журналу збільшився до 60-ти а то іноді й до 80-ти сторінок а його наклад був 10

разів більшим ніж наклад бюл.еню "Вільне Козацтво"

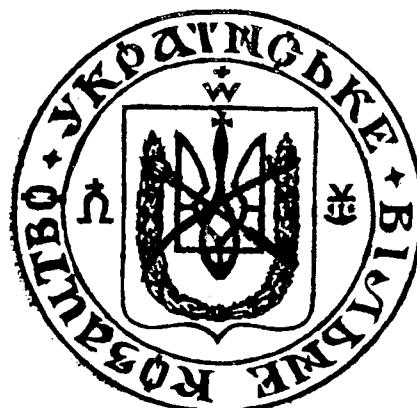
На протязі десяти років "Українське Козацтво" збільшило свій наклад майже в три рази а мало свій успіх завдяки слідуючим чинникам. Це були зацікавлені не на слові, а "на ділі" точні передплатники, кольпортери та щедрі жертоводавці на пресовий фонд, які творили фінансову базу видання журналу, автори-дописувачі, які своїми працями збагачували його зміст, ідейно-ширі та жертвенні співредактори і помічники в адміністрації, про яких згадано вище, а також добрі старанні друкарські робітники.

Без гармонійно й послідовно зв'язаної співпраці всіх названих чинників ми не змогли б дати такого звіту про нашу видавницу роботу, який було поміщене в формі "змісту" нашого журналу за роки 1968-1977, що його надруковано на стор. 53-76 в числі "У.К." 5-6 (44-45) за жовтень-грудень 1977 року.

Тому щира подяка за наш успіх належить ІМ ВСІМ.

Дай, Боже, їм здоровля для української культурної праці ще на многі, многі, многі літа !

*Антон Кущинський
Головний редактор і
адміністратор "У. К."*

**РІЗДВЯНО-НОВОРІЧНЕ ВІНІШУВАННЯ
ПЕРЕДПЛАТНИКАМ І ЧИТАЧАМ "УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА"**

Дай Вам, Боже,
тії свята весело святкувати,
до Нового Року дочекати,
від Нового року до Богоявлення,
від Богоявлення до Воскресіння,
від Воскресіння до Вознесіння,
від Вознесіння до Сошестя Св. Духа,
від Сошестя Св. Духа до сто літ,
поки Пан-Біг призначив Вам вік!

У щасті й здоровію прожити
і Царство Вічне заслужити!

Христос раждається,
зоря всміхається,
мир людям всім !

З цим щирим словом,
Будьте здорові,

щастя в Ваш дім !

віншує і бажає

Редакція і Адміністрація
"Українського Козацтва".

А за це вінішування та за коляду
 пришліть нам від своєї щедрости в 10-
 річний ювілей нашого журналу щось
 таке, щоб і ми новеселішали та ще за-
 взятіше працювали для Вас, щоб дачи-
 ше розвивалось наше видавництво та
 ширилася Козацька Ідея, яка не дає
 забувати про історичні традиції бо-
 ротьби за Українську Волю й Держа-
 жаву !

1) Приєднуйте нам нових перед-
 платників. Коли для цього Вам потрі-
 бно мати оказові безкоштовні числа
 нашого журналу, то напишіть —
 скільки примірників Вам вислати.

2) Крім своєчасної вислатки перед-
 плат додавайте хоч невелику суму
 Вашого дафу на пресовий фонд. Тоді
 наш журнал і далі буде фінансово са-
 ммокупаемий і незалежний, хоч ціни
 на друк, напрір та поштові відатки далі
 зростають. Крім того, ми зможемо ви-
 давати журнал у більшому обсязі його
 змісту або й частіше.

3) Присилайте нам статті, спогади
 та інші дописи і матеріали а також
 ілюстрації на козацькі та споріднені
 теми.

4) Вже рік тому назад ми повідо-
 мили про наш великий успіх. Всі 50

комплектів журналу у нас розкупили
 різні солідні особи та установи, щоб
 їх зберігати для майбутньої, звільненої
 від окупанта, України. Але, по-
 мимо того, поступають нові замовлен-
 ия на комплекти. Тільки нам бракує
 слідуючих чисел "Українського Ко-
 зацтва", щоб задовільнити ті замов-
 лення:

За 1970 р. чч. 5(13) та 6(14);
 за 1971 р. ч. 1(15); за 1972 р. ч. 1(19),
 2(20) та 4(22); за 1973 р. ч. 1(23);
 за 1974 р чч. 2(28) та 3(29); за 1975
 р. ч. 1(31); за 1976 р. чч. 1(35), 2-3
 (36-37), та 5(39) і за 1977 р. ч. 1-2
 (40-41).

Коли хто погодиться нам такі числа
 прислати, то будемо дуже вдячні і
 обіз заплатимо їхню ціну або зараху-
 юмо на передплату чи пресовий фонд
 — як забажає той, хто їх нам ласково
 прислє.

Дай, Боже, Вам щастя й здоров'я !
Редакція і Адміністрація "У.К."

ВШАНОВНА ПАНІ ЛЮБА КОБРИН
 щедра і активна прихильниця "Українського Козацтва", на пресовий фонд
 якого присилає щедрі дари та стара-
 ється поширювати наш журнал в Го-
 лливуді коло Маямі на Флориді.

ДОБРОДІЇ НАШОГО ЖУРНАЛУ

які помагають видавати його без дефіциту і без жадних боргів, хоч кошти друку, паперу й поштових видатків ще й далі зростають:

Це передплатники які своєчасно присилають пренумерати, точні кольпортери та жертводавці хочби й найменших фінансових дарів на пресовий фонд.

ВИКАЗ ПОЖЕРТВ НА ПРЕСОВИЙ ФОНД В ДОЛЯРАХ З.С.А. за час від 15 травня до 10 листопада 1977 р.

КОРОЛІВСЬКІ ДАРИ доповнили новими датками: св. п. **МИКОЛА ЯНОВ** 1,000.00 дол. (Загальна сума його дарів тепер виносить 1,668.00 доларів) а також **РУДОЛЬФ ФЕДОРович**, приславши 25.00 дол. на вшанування пам'яті **М. МІХНОВСЬКОГО** та 25.00 дол. на вшанування пам'яті **Дм. ДОРОШЕНКА**. (Загальна його сума 518.00 доларів).

КНЯЖІ ДАРИ доповнили: **ЯКІВ РІЗНИК** приславши на вшанування 90-літнього ювілею **К. ЛИСЮКА** 45.00 дол. (336.35 дол.); **МАРІЯ КЛЕПАЧІВСЬКА** новими датками 20.00 дол. (299.00 дол.); **МИХАЙЛО ПИРСЬКИЙ** приславши 25.00 дол. (175.00 дол.) та **НИКИФОР ТКАЧИНСКИЙ** 3.00 дол. (343.00 долари).

На ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ замість квітів на могилу генерала **МИКОЛИ ЯНОВА** прислала **ОЛЕНА ДЯЧЕНКО** 10.00 доларів.

На ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ полк. **П. БОЛБОЧАНА** прислав **ІВАН ЛЮБУСЬКО** 20.00 доларів.

В РІЧНИЦЮ СМЕРТИ, батька **МИКОЛИ ДИШКАНТА** на ВШАНУВАННЯ ЙОГО св.ПАМ'ЯТІ зложила **НІНА КОТИС** 5.00 доларів.

В ДЕНЬ ХРАМОВОГО СВЯТА СВ. ТРОЇЦІ зложили: **МАРІЯ КУЛЬЧИЦЬКА** 20.00 дол. **АРСЕН ВОЗНЮК** 7.00 дол. і інж **ГРИГОРІЙ БАБІВ** 5.00 дол.

УПРАВА ПАЛАНКИ ім. СВ. ПОКРОВИ на ЗСА-Схід (Отаман Богдан Дацківський) прислала з нагоди успішного відзначення свята 28.00 дол.

ЯК ЗНАК ВДЯЧНОСТИ ЗА ПРАЦЮ РЕДАКЦІЇ прислав **ТЕОДОР БАБЮК** 25.00 доларів.

ЛЮБА КОБРИН з нагоди успіху на Вишиваних Вечорницях 25.00 доларів.

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ Відділ ч. 114 на Загальних Зборах ухвалив на прес. Фонд "У.К." 20.00 дол.

Разом по списку зі спеціальним означенням поступило 1,308.00 доларів.

ІНШІ ДАРИ в хронологічному їх порядку поступлень: В. Божик 3.00, д-р І. Карапінка 3.00, Н.Н. 10.00, Ірина Мішкевич 2.00, П. Слобідський 10.00, М. Висоцький 12.50, О. Золотнікова 7.00, П. Фещенко-Чопівський 10.00, Г. Грушецька 3.00, Іванна Козяк 2.00, Т. Бондар 5.00, М. Козленко 10.30, мігр Я. Савка 3.00, З. Лазуренко 3.00, Г. Дронь 3.00, СУМА ім. Крут 3.00, А. Микитенко 13.00, В. Бережан 5.00, Р. Завадович 4.00, Е. Кахнікеєвич 1.00, Ів Ющук 3.00, Т. Грінченко 6.00, М. Грициук 1.00, Ю. Феняк 6.00, Ів. Семенюк 3.00, д-р Я. Савка 40.00, Г. Кагукало 3.17, В. Палійчук 30.00, Анна Ухів 3.00, Е. Удовиченкова 10.15, С. Соляник 8.00, о. Ю. Гулей 3.00, о. Т. Форостій 3.00, В. Дужий 2.00, М. Котульський 5.00, Н. Грайзер 6.61, Ст. Легенький 10.00, З. Різників 9.19, П. Сім'як 3.00, К. Гусак 6.00, В. Мошинський 6.00, Д. Ільчишин 9.10 Яр. Фаріонова 3.00, П. Казанівський 3.00, В. Пласконіс 3.00, Л. Невердовський 2.00, М. Телюк 6.00, Л. Рись 2.00, Степан Душенко 3.00, П. Плевако 6.08, д-р А. Литваківський 6.00, Ніна Білецька 2.00, д-р Іг. Галярник 3.00, Д. Домашовець 2.00, о. Т. Діателович 3.00, Ст. Магмет 3.00, Д. Бурденюк 6.00, П. Данилів 2.00, Я. Ємець 2.00, Я. Цвікілевич 6.00, Александра Нагірняк 2.00.

Разом по цьому списку 354.10 дол.

А ВСІХ ДАРІВ НА ПРЕСОВИЙ ФОНД ЗА ВІДЧИТНИЙ ПЕРІОД ПОСТУПИЛО 1,662.10 доларів.

ВСІМ ВЕЛЬМИШАНОВНИМ ЖЕРТВОДАВЦЯМ ШИРЕ КОЗАЦЬКЕ СПАСИБІ !

ДАЙ, БОЖЕ, ВАМ ВСІМ ЗДОРОВЛЯ Й БАГАТО ЩАСТЯ !

Редакція й Адміністрація "У.К."

БЕЗПРИКЛАДНИЙ КНЯЖИЙ ДАР

Хорумський УВК куреня ч. 19 МИХАЙЛО КОЗЛЕНКО, учасник засновання першого відділу УВК в 1917 році на Звенигородщині, широко оцінюючи значення нашого журналу, постійно, на протязі десяти років, постійно присилав на наш пресовий фонд ту лепту, яку міг відрвати від своєї жалюгідної старечої пенсії. Присилав він час від часу, але обов'язково після отримання чергового числа "Українського Козацтва" і то тільки по одному — два доляри, а дуже рідко по три. А тепер несподівано прислав аж п'ять долярів, а при тому повідомив, що йому сповнилось 90 років козацького життя. З приводу того Побрратим М. Козленко просив передказати всім нашим козакам і козачкам його шире побажання, щоб і вони дожили в повному здоровлю такого віку та й далі працювали для Козацької Державницької Ідеї.

З радістю передаємо в цих рядках його побажання та повідомляємо, що коли ми підрахували в картотеці Побрратима всі ті його скромні пожертви, то сума всіх дарів виносить рівно СТО долярів.

Щиро вітаємо Дорогого Побрратима Сеньйора нашої організації з його козацьким повноліттям, сердечно бажаємо ще дальншого здоровля й завзяття, а за його княжий дар красно дякуємо!

Редакція й Адміністрація "У. К."

У ВИКОНАННЯ ПЕРЕДСМЕРТНОЇ ВОЛІ

Св. п. генерал УВК Микола Янов передбачаючи свій відхід у Засвіті, зробив заповіт та доручив його виконати одному з своїх близччих приятелів ВШановному Панові інж. Андріянові Чернякові, який той заповіт свято виконав.

По тому заповіту Цокійний призначив передати "Українському Козацтву" на пресовий фонд і організаційні потреби журналу суму 1,350.00 дол. та дві машинки до писання: українську та латинську.

ВШановний Пан інж. А. Черняк своєчасно передав Адміністрації нашого журналу те, що згадано вище а, крім того, переслав для передачі Українському музею: грамоту ген. М. Янова ч. 345 на Хрест Українського Козацтва, відзнаки Хреста з мечами та золотою й срібною лавровими гілочками

та одною зіркою на орденській стьобці, побрратимську відзнаку УВК та червону подушку з прикріпленими на ній тими відзнаками. Ці річі ми передали Управі Українського музею в Чікаго при окремому листі і їх перебрання ствердив своїм підписом голова музею.

. А ще за свого життя ген. М. Янов зайніціював через нашу редакцію виготовлення Кошового прапору УВК і пожертвував на ту ціль 100.00 долярів та закликав Побрратимів підтримати ту акцію, на що було зібрано загальну суму 1,037.00 долярів і 29 центів.

В справі цієї пам'яткової акції Покійного послідує окремий точний звіт після остаточного виготовлення прапору та його посвячення.

В Чікаго, 28 вересня 1977 р.
Адміністрація "У. К."

Олекса Грищенко

"УКРАЇНА МОІХ БЛАКИТНИХ ДНІВ"
(Окремі уривки)

... "Земля! Вона краща за золото, вона дає радість, щастя і силу. Це — споконвічний і мудрий керівник життя.

Глибока прірва завжди існувала між уродженими питоменностями селянина українського і московського. Перший дорожить своєю особовістю, своїм уподобанням, своєю власністю; другий — залюбки розплівається у всесвіті й підпорядковується вимогам громади. Цей вроджений нахил московських селян власне й був за вихідну точку для керівників російського комунізму"...

... "Наш великий гетьман Мазепа колись послав до Святого Гробу в Єрусалим славний подарунок: масивну срібну табличу, довжиною 80 сантиметрів, на якій викарбувано зображення тих, хто був при покладенню Хреста у гріб. Один московський єпископ був дуже вражений, побачивши в Єрусалимі те чудове ех — *voto*, перед яким сяяли свічки: "У нас ім'я гетьмана проклинається, — сказав він, — а тут за нього моляться"...

... "Ой умер, умер та козаченько,
Вмерла ж його тиха мова.
Ой зостається кінь вороненький
І вся козацька зброя.
Ta ще й скриночка із барвіночкою,
Струни з зеленої рути:

*Як заграє ж він та у Києві,
В Батурині голос чути."*

(Лірницька дума з під Конотопу)

... "Бачите, каже Нечуй-Левицький, небо не таке у Петербурзі, як наше у Києві. Воно там тяжке, сіре, як солдатська шинель. Завжди наляне мрякою. Пим'ятаю, як перескочили Орловську губернію, то відразу серце аж возрадується. Небо, земля — все інше. Сонце грає у полі у соняшниках. Жайворонок заливається в блакиті. Де знайти ще такий рай. Чи не так-то співають у нашій пісні ... "неначе справді рай!"..."

... "До речі сказати, українська хата була завжди об'єктом подиву московських туристів. Вона викликує почуття радості, чистоти й добробуту. Між біленькою українською хатою й чорною московською ізбою завжди існувала подивугідна ріжниця. В ізбі сажа покриває стіни й стелю, там же ночують свині й телята. Пригадую села бачені під Москвою: ізби збудовані з темних колодок, дахи із дашок. Дерево з часом чорніє від дощів і диму. Українська хата, навпаки, відзначається білізною. Щороку її старанно вибілювали всередині. Не даремно писав Тарас Шевченко:

*"Село на нашій Україні,
Неначе писанка воно..."*

Д-р Юрій Рибак

ТЮТЮН

До відкриття Америки тютюн у Старому Світі був невідомий. Нині це одна з найкраще й найповніше вивчених рослин. Індіяни Америки курили тютюн, нюхали й жували його. Шід час воєнних нарад курили велику "люльку миру". А тому, що в Індіяна називалась "табако", з того пішла назва рослини та її продуктів і увійшла у світові мови. Українську Назву "тютюн" — що означає дим — перебрано від Татар і Турків. Індіяни не лише курили люльки, вони курили скрутні тютюну, загорнені в лист кукурудзи, що заступав папір, "цікар". Від того пішла назва: цигари, цигарки, сігарети. Коли ж лист кукурудзи заступив папір, скрутні названо папіросами.

Українці знали тютюн від 16-го століття, бо великим пionером куріння був гетьман Сагайдачний; який мусів бути завзятим курцем, коли аж у пісні співають "що проміняв жінку на тютюн та люльку". Куріння ж було улюблене серед козацтва. У "Гамалії" Шевченко згадує козаків, які "люльку з пожару закурили", у Івана Підкови "гасне люлька в роті", а Залізняк, "Їде собі, люльку курить". У загальному тютюн увійшов у побут українського народу і про нього співається у піснях і згадується у творах багатьох українських письменників.

Після відкриття Америки Колумбом, тютюн з'явився в Європі. У дуже короткому часі він з'явився, дослівно, у цілому світі. Він став надзвичайно популярним і рівночасно контроверсійним. Навіть Церква ним поцікавилася. Папа Урбан VII у 1642 році видав буллю проти тютюну і він був заборонений аж до часу коли в 1725 році Бенедикт XIII повернув "громадянські права" тютюнові. У більшості, держави Європи заборонювали куріння. У Великій Британії королева Єлизавета I взяла його під особисту охорону, але її наслідник Джеймс I у 1603 році написав брошурку проти тютюну як винаходу діявола; що остаточно приведе людину до пекла. Сул-

тан Мурад IV пішов навіть далі, він видав декрет карати смертю курців.

Табака — спорошковане листя тютюну — поширилось серед вищих французьких верств. Вона була "ліками" проти болів голови, а пізніше парфумовану нюхали у тодішніх сальонах, як ознаку доброї поведінки.

З правила тютюн курили чоловіки, та щойно у 1920-их роках боротьба англійських та американських суфражисток за рівноправя, спонукала, як демонстрацію за рівноправність, спопуляризувати публічне куріння серед жінок цілого світу. Очевидно, що тютюнова індустрія лише на це ждала і своєю реклами змінила не лише дотеперішню опінію публіки, але і здобула мільйони нових покупців — жінок.

Та пройшов час, люди самі зауважили, що куріння не належить лише до приемності, але й шкідливе. Тютюн має в собі один із найближч отруйних наркотиків, никотин. Його є досить багато в одній цигарці, щоб вплинути на послаблення серцевої і центральної нервової систем. Крім того в тютюновому димі досі знайдено майже тисячу різних складників, які викликають недуги легенів, серця і горла. В Англії 36 тисяч осіб річно вмирають з причин пістряка легенів. В Австралії 40 тисяч осіб вмирає від недуг спричинених курінням. Американські медичні кола твердять, що у 600,000 випадках серцевих недуг і 75,000 пістряка легенів і смерті спричинені курінням.

Американ Ланґ Ассосіейшен каже, що жертвою захворіння є навіть ті особи, які не курять, а лише вдихають дим. Куріння має теж вплив на ненародженіх, головно, коли батьки курять, а особливо коли жінка є вагітна.

У 1964 році з'явилось звідомлення Генерального Хірурга про наслідки куріння і як відповідь на це 10 мільйонів Американців перестали курити. У 1971 році заборонено рекламиувати куріння на радіо і телевізії, а на ін-

шого роду оголошеннях, як також на упаковці цигарок мусить бути зазначене, що продукт шкодить здоровю. І чи це мало вплив на Американців? Здається, що ні, бо коли у 1964 році викорювано в ЗСА 523 більйони цигарок, то у 1976 році це число перевищило 620 більйонів. Входить, що люди не звертають уваги, на те що буде завтра, для них насолода сьогодні має більшу вартість.

Треба признати, що тютюн має якусь чародійну силу охоплювати людей. Він став частиною стилю нашого життя. Він був з нами вже так довго і став таким популярним, що більшість осіб не може погодитись з тим,

що має діло з наркотиком. У світовій економіці тютюн є багатобільйоновою індустрією, а для американського рільництва має особливе значення. Він є джерелом уподаткування державами, і самим ЗСА приносить 6 більйонів доларів доходу річно.

І ось на тютюні маємо приклад, що економічні добра, які мають за завдання заспокоювати потреби людини, не є все для її користі. Одначе, коли людина настоює на їх уживанні і це є в рамках закону, то завжди знайдеться хтось, хто ставить вище зиск ніж здоров'я близнього.

(*"Америка"*)

КНИЖКА "ПАМ'ЯТІ В. ДОЛЕНКА"

Написав її Юрій Семенко. Мюнхен 1975 р., "Логос", сторінок 413.

Праця добре зредагована і багато ілюстрована цікавими знимками. Вона містить збірку статей таких авторів: В. М. Шевченка, В. А. Доленка, В. Ф. Сеника, Митрополита Василя Липківського, К. Паньківського, Ф. Бульбенка, Ю. Семенка та інших, призначених для вшанування бл. п. В. Доленка.

В. Доленко один із основників "Союзу Зе-

мель Соборної України — Селянської Партиї" на чужині. Народився на Харківщині, скінчив юридичний Факультет та Харківський Інститут Народного Господарства. Ціле його життя пов'язане з розвитком та діяльністю С. З. С. У. . За свою патріотичну діяльність був переслідуваний та ув'язнений совітською владою. За Другої світової війни дістався до Німеччини, де продовжував активно свою цілеспрямовану ідейну чинність.

**Закликаємо всіх організованих і неорганізованих прихильників Ко-
зацької Ідеї за порогами Батьківщини підтримувати і далі наш жур-
нал своїми бодай найменшими фінансовими дарами. Завдяки тому ви-
дання журналу, як і до цього часу, не буде мати дефіциту ні жодних
боргів, хоч кошти друку й поштові видатки ще далі ростуть.**

Адміністрація «Українського Козацтва»